

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ BİLİM DALI

İSTANBUL KENT
ÜNİVERSİTESİ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNİN ÖZGEÇİLİK VE YAŞAM DOYUMLARININ
ÇOCUKLARI İLE İLETİŞİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

İSTANBUL – 2024

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ BİLİM DALI

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNİN ÖZGEÇİLİK VE YAŞAM DOYUMLARININ
ÇOCUKLARI İLE İLETİŞİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ

İSTANBUL – 2024

KABUL VE ONAY

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN tarafından hazırlanan “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Ebeveynlerinin Özgecili ve Yaşam Doyumlarının Çocukları İle İletişimleri Üzerindeki Etkisi” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 10.09.2024 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARI

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Şebnem GÜMÜŞÇÜ

.....

İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Doç. Dr. Bülent DEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

22/05/2024

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının her aşamasında yanımda olan, bilgisi ve derin ilgisiyle beni her zaman destekleyen, çözüm odaklı düşünmemi teşvik eden ve zor zamanlarımda güç veren değerli danışmanım Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun rehberliği olmadan bu çalışmayı tamamlamam mümkün olmazdı.

Hayatımın her anında, her adımda beni destekleyen, motivasyonumu yüksek tutan ve bu uzun yolculukta her zaman yanımda olan sevgili eşim Yasir Mercan'a teşekkür ediyorum.

Canım kardeşlerim Talha, Erva ve Faruk'a; bana verdikleri ilham ve sürekli desteği için kalbimin derinliklerinden teşekkür ediyorum. Onlar benim için sadece kardeş değil, aynı zamanda en büyük destekçilerim.

Bu tez sürecinde bana destek olan, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma şükranlarımı sunarım. Her birinin katkısı, bu eserin şekillenmesinde büyük rol oynadı.

En son olarak, her zaman yanımda olan, maddi ve manevi destekleriyle bu eğitim yolculuğumda bana güç veren sevgili annem ve babama teşekkür ederim. Onların sevgisi, benim en büyük gücüm ve ilham kaynağım.

Bu çalışma, sevdiklerimin inancı ve destekleriyle mümkün oldu. Her birine en derin minnettarlığımı sunuyorum.

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

22/09/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	i
ŞEKİL LİSTESİ	ii
TABLO LİSTESİ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tanımı	9
1.1.1. OSB İlişkin Tarihsel Süreç	10
1.1.2. OSB'nin Genel Belirtileri.....	12
1.1.3. OSB'nin Tanı Ölçütleri	13
1.1.4. OSB'nin Etiyolojisi	15
1.2. OSB Olan Çocukların Özellikleri.....	15
1.2.1. OSB Olan Çocukların Psiko-Motor Özellikleri.....	15
1.2.2. OSB Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	16
1.2.3. OSB Çocukların Dil Gelişim Özellikleri.....	17
1.2.4. OSB Çocukların Sosyal-İletişim Özellikleri	18
1.3. Özgecilik.....	19
1.3.1. Özgecilik Tanımı ve Tarihçesi	19
1.3.2. Özgeciliği Açıklayan Kuramlar	20
1.3.2.1. Psikanalitik Kuram	20
1.3.2.2. Davranış/Sosyal Öğrenme Kuramı	21
1.3.2.3. Ahlaki Gelişim Kuramı	22
1.3.3. Özgeciliği Etkileyen Faktörler.....	23
1.3.4. Özgecilik Bağlamları.....	26
1.3.4.1. Kültür ve Din.....	26
1.3.4.2. Empati.....	28
1.3.5. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerde Özgecilik.....	28
1.4. Yaşam Doyumu	29
1.4.1. Yaşam Doyumu ve Önemi	29
1.4.2. Yaşam Doyumu Yaklaşımları	31
1.4.3. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler	33

1.4.4. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yaşam Doyumu.....	35
1.5. İletişim.....	36
1.5.1. İletişim.....	36
1.5.2. İletişim Ögeleri ve Süreçleri.....	36
1.5.2. OSB Çocukla İletişim.....	37
1.5.3. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerde İletişim Sorunları	38
1.6. İlgili Araştırmalar	39
1.6.1. Dünyada ve Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar	39
BÖLÜM 2: YÖNTEM.....	45
2.1. Araştırma Modeli.....	45
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	45
2.3. Araştırma Soruları	47
2.4. Veri Toplama Araçları.....	48
2.4.1. Demografik Bilgi Formu	48
2.4.3 Özgeciliik Ölçeğı	49
2.4.4. Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeğı (YYDÖ).....	50
2.4.5. Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeğı (EÇİÖ).....	51
2.5. Veri Toplanma Süreci.....	52
2.6. Verilerin Analizi	53
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	55
BÖLÜM 4: TARTIŞMA	80
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
KAYNAKÇA.....	95
EKLER	120
ÖZ GEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

APA	: Amerikan Psikiyatri Birliği
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
OÇEM	: Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
SED	: Sosyo Ekonomik Düzey
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd	: ve diğerleri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Özgecil Davranışın Altında Yatan Psikolojik Süreç	25
Şekil 2: Acı Çekmekten Doğan Fedakârlığın Şematik Modeli.....	26

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Ebeveynlerin Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	46
Tablo 2 : OSB çocukların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı	47
Tablo 3 : Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı	50
Tablo 4 : Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı	51
Tablo 5 : Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı	52
Tablo 6 : Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler.....	55
Tablo 7 : Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler	56
Tablo 8 : Ebeveynlerin Çocukla İletişim Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler.....	56
Tablo 9 : Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	57
Tablo 10 : Ebeveynlerin Yaşam Doyum Düzeylerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	58
Tablo 11 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	59
Tablo 12 : Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	60
Tablo 13 : Ebeveynlerin Yaşam Doyum Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	61
Tablo 14 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	62
Tablo 15 : Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	63
Tablo 16 : Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	64
Tablo 17 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	65
Tablo 18 : Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	66
Tablo 19 : Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Ait Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	67
Tablo 20 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	67

Tablo 21 : Ebeveynlerin Özgecılık Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	68
Tablo 22 : Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	69
Tablo 23 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	70
Tablo 24 : Ebeveynlerin Özgecılık Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	71
Tablo 25 : Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	72
Tablo 26 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	73
Tablo 27 : Ebeveynlerin Özgecılık Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılama Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	74
Tablo 28. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılama Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	75
Tablo 29 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılama Yaşlarına Göre Karşılaştırılması Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	76
Tablo 30 : Ebeveynlerin Özgecılık Düzeylerinin Ebeveynin Eğitim Almalarına Göre Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	77
Tablo 31: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Ebeveynin Eğitim Almalarına Göre Ait Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	77
Tablo 32 : Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Ebeveynin Eğitim Almalarına Göre Karşılaştırılması Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	78
Tablo 33 : Ebeveynlerin Özgecılık, Aile Yaşam Doyumu Ve Çocukla İletişim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Testi Sonuçları.....	79
Tablo 34 : Ebeveynlerin Özgecılık ve Aile Yaşam Doyum Düzeylerinin Çocukları İle İletişimi Üzerine Etkisine Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	79

ÖZET

İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Otizm Spektrum Bozukluğu olan Çocukların Ebeveynlerinin Özgecilik ve Yaşam Doyumlarının Çocukları ile İletişimleri Üzerindeki Etkisi

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

Yüksek Lisans Tezi

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı / Çocuk Gelişimi Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ

Eylül, 2024 – 125 Sayfa

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bir çocuğa sahip olmak anne babaların özgecilik ve yaşam doyumlarını etkilemektedir. Özgecilik, bireyin başkalarının iyiliği için kendini feda etmesi ve yardım etme eğilimde bulunmasını ifade ederken, aile yaşam doyumu bireyin ailesi ile olan yaşamından memnuniyet duyması ve genel yaşam kalitesini ifade etmektedir. Ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumu çocukları ile olan iletişimlerinde önemlidir. Bu araştırma da, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyum düzeylerinin OSB çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, araştırmaya katılmayı kabul eden 0-11 yaş aralığında OSB tanısı alan çocukların ebeveynlerine “Aile Demografik Bilgi Formu”, “Özgecilik Ölçeği”, “Yaşam Doyum Ölçeği” ve “Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmaya toplam 301 kişi katılmıştır; bunların 167'si anne ve 134'ü babadır. Toplanan verileri analiz etmek için betimsel analizler, korelasyon analizi ve regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin daha yüksek düzeyde özgecilik ve yaşam doyumuna sahip olmalarının çocukları ile daha iyi iletişim kurmalarında pozitif yönde etkisi olduğu bulunmuştur. Özgecilik ve yaşam doyumu yüksek olan ebeveynlerin çocukları ile daha olumlu ve etkili iletişim davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Analizler, özgecilik ve yaşam doyumu düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar dikkate alındığında, OSB çocuğu olan ebeveynlere yönelik özgecilik ve yaşam doyumunu artıran eğitim programlarının ve psikolojik destek hizmetlerinin artırılması önerilmektedir. Bu tür müdahaleler, ebeveynler ve çocukları arasındaki iletişim kalitesini iyileştirebilir ve OSB'li çocukların daha iyi gelişimsel sonuçlar elde etmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, OSB, Otizm Spektrum Bozukluğu, Özgecilik, Yaşam Doyumu, Çocukla İletişim

ABSTRACT

Istanbul Kent University Postgraduate Education Institute

The Effect of Altruism and Life Satisfaction of Parents of Children with Autism Spectrum Disorder on Their Communication with Their Children

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

Master Thesis

Department of Child Development / Division of Child Development

Supervisor: Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ

May, 2024 – 125 Pages

Having a child with Autism Spectrum Disorder (ASD) affects parents' altruism and life satisfaction. Altruism refers to the tendency of individuals to sacrifice themselves and exhibit a willingness to help others, while family life satisfaction represents the individual's contentment with their life in relation to their family and overall quality of life. The altruism and life satisfaction of parents are important in their communication with their children. This study was conducted to determine the impact of the altruism and life satisfaction levels of parents with ASD children on their communication with their children. For this purpose, the "Family Demographic Information Form," "Altruism Scale," "Life Satisfaction Scale," and "Parent-Child Communication Scale" were administered to parents of children aged 0-11 years who had been diagnosed with ASD and agreed to participate in the study. A total of 301 individuals participated in the study; 167 of them were mothers and 134 were fathers. Descriptive analyses, correlation analysis, and regression analysis were applied to analyze the collected data. The study found that higher levels of altruism and life satisfaction in parents had a positive effect on better communication with their children. It was determined that parents with higher altruism and life satisfaction exhibited more positive and effective communication behaviors with their children. The analyses revealed a statistically significant positive relationship between levels of altruism and life satisfaction and parent-child communication. Considering these results, it is recommended to increase educational programs and psychological support services that enhance altruism and life satisfaction for parents with ASD children. Such interventions are believed to improve the quality of communication between parents and their children and contribute to better developmental outcomes for children with ASD.

Keywords: Communication, ASD, Autism Spectrum Disorder, Altruism, Life Satisfaction, Parent-Child Communication

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi, amaç, önem, varsayım, sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

Özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmak aileler adına kaygı verici bir durumdur. Sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmeyi hayal ederken özel gereksinimli bir çocuk dünyaya geldiğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşarlar (Taştan, 2021: 889). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan aileler aşama modeline göre “şok”, “inkar”, “pazarlık”, “depresyon” ve “kabul” aşamalarından geçerek bu duruma uyum sağlarlar (Lusting ve Akey, 1999: 261). Ebeveynlerin yaşamlarını büyük derecede olumsuz yönde etkileyen özel gereksinim türlerinden biri Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) dur. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), doğum sırasında saptanamayan ve çoğunlukla on sekiz ayın öncesinde tanı koyulmasının güç olduğu bir gelişimsel bozukluk olarak ifade edilmektedir (APA, 2013: 14). Dünya genelinde ve ülkemizde artan prevalansı ile dikkat çekmekte ve en yaygın gelişimsel bozukluklardan biri olarak kabul edilmektedir (Aydın ve Özgen, 2018). Başta iletişim güçlüğü ile dikkati çeken OSB, ebeveynlerin çocuklarının istek ve gereksinimlerini anlamak ve gidermek, ailede düzeni sağlamak ve OSB çocuklarının sıra dışı davranış ve tutumlarını yönetmede birçok güçlük ile karşı karşıya kalmaktadır (Özşenol vd., 2003).

OSB çocuğu olan ebeveynler, bir yandan bu durumun getirdiği zorluklarla yüzleşirken, diğer yandan psikolojik baskı ve endişe yaşarlar. Bu durum, onların özgecilik ve yaşam doyumlarını etkilemektedir (Sargın, 2021). OSB çocuğu olan ebeveynler, çocuk yetiştirme yöntemleri açısından diğer ebeveynlerle benzerlik göstermekle birlikte, çocuklarındaki olumlu gelişmelere rağmen, kendi yaşam doyumunu olumsuz etkilemekte ve OSB çocukları ile iletişim kurmada birtakım güçlükler yaşamaktadırlar (Gürbüz, 2022). Bu ebeveynler, diğer özel gereksinimli çocukların ailelerine göre daha fazla endişelenirler. Bu durum ise OSB çocuklarına nasıl davranacakları ve aile yaşamına etkileri konusundaki belirsizliklerden kaynaklanır. Bilgi eksikliği, ekonomik sıkıntılar, eşler arası gerilim ve sosyal etkinliklerde kısıtlamalar da bu belirsizliklere eşlik etmesi ile ebeveynlerin psikolojik refahı olumsuz yönde etkilenir (Kudaıbergenova, 2018). OSB çocukların ailelerin özgecilik ve yaşam doyumları üzerindeki etkisi, ebeveynlerin başlangıçta idealize ettikleri sağlıklı çocuk beklentileriyle çelişir. Bu gerçeğe yüzleşme, ebeveynin özgecilik ve yaşam doyumunun önemini ön plana çıkartırken, aile yapısını ve günlük işleyişi, ekonomiden sosyal etkileşime kadar birçok alanda olumsuz

etkilere neden olabilir. Bu süreç, aile içi ilişkilerde değişikliklere yol açar (Yassıbaş ve Çolak, 2019). Genellikle 0-3 yaş arasında tekrar edici hareketler, ilişki ve etkileşimlerde sınırlılık, dil sorunları ve içe kapanma gibi özellikler ile ortaya çıkan OSB, yaşam boyunca devam eden bir bozukluktur. Bu nedenle hem çocuğun hem de ailenin yaşamının etkilenmesi kaçınılmaz bir gerçektir (Arslan, 2020). Ailenin özgecilik ve kendi yaşam doyumu aile yaşantısını en fazla etkileyen durumlardan biridir. Özgecilik, kişinin duygusal durumunu kabullenmesi ve affetmesi şeklinde açıklanabilir (Koyuncu, 2021). OSB çocukların sağlıklı akranları gibi aileleriyle etkili iletişim kurmakta güçlük yaşamaları doğumdan itibaren aile için çeşitli zorluklara yol açar ve gelişimsel sıkıntılar da ebeveynlerin özgecilik düzeyini olumsuz yönde etkiler. Anne ve babaların kendilerini suçlama hissi, çocuğun öz bakım ve iletişim becerilerinin gelişmesindeki güçlük ve yetersizlikler ebeveynde aşırı yorgunluk, yalnızlık hissederek özgecilik düzeyinin düşmesine yol açar (Özşenel, 2017). OSB çocuğa sahip olmak ebeveynlerin özgeciliğini etkilediği gibi, yaşam doyumunu da etkiler. Yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamını arzularıyla kıyaslayarak, ulaştığı memnuniyet düzeyidir (Shereef ve Akhila, 2023) Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin genellikle yaşam doyumu düzeyi düşük bulunmuştur. Yaşam doyumunun düşmesi ise ebeveynde tükenmişlik hissinin artmasına ve çocuğu ile ilişkilerinin daha da güç duruma dönüşmesine neden olmaktadır (Güler, vd., 2022).

OSB çocuğu olan ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumu düzeyinin çocukları ile iletişimlerini etkilemektedir. Nasıl bir etki olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan bu tezin amacı OSB çocukların ebeveynin özgecilik ve yaşam doyumunun çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi, OSB olan çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocukları ile etkileşimleri üzerinde etkisi nedir? Sorusuna yanıt aramaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. OSB sadece çocuğun hayatını değil aynı zamanda yakın çevresini de etkilediği düşünüldüğünde, yaklaşık iki milyon insan yaşamında ciddi değişikliklere yol açmaktadır (Tekin, 2015). OSB çocuğu olan ebeveynler genellikle yaşamlarının merkezine çocuklarını yerleştirmektedirler. Bu aileler çocuklarında belirgin derecede etkilenen sosyal etkileşim yetersizlikleri ve iletişim sınırlılıkları nedeni ile OSB çocuğu ile iletişim kurmada güçlükler yaşamaktadırlar (Özer ve Özdemir, 2015) Çünkü OSB çocuklar da diğer insanlar ile etkileşim ve iletişime girmeye daha az ilgi duyarlar ve daha

az çaba gösterirler. Bu tür güçlükler ise ailelerin özgecilik ve aile yaşam doyumlarını etkiler. Çocukların yetersizlikleri, aile düzenini ciddi derecede etkiler. Bu durum, bakım yükü, ekonomik zorluklar ve sosyal desteğin azalması gibi sorunlara yol açar, ebeveynlerin duygusal zorluklar yaşamasına ve öz-yeterlik algılarının düşmesine neden olur (Yavuz ve Şafak, 2021). Bu ise ebeveynin özgecilik ve yaşam doyumunun düşmesine yol açar. Sonuç olarak, ebeveynin özgecilik ve yaşam doyumunda azalmaya neden olur (Satılmış, 2020). Ebeveyn özgeciliği, bireylerin çocuk sahibi olmalarıyla birlikte yeni sorumluluklarını yönetebilme becerisi ve bu konudaki inanç ve değerlendirmeleridir (Çattık, 2015).

Alan yazını incelendiğinde, özgecilik ve yaşam doyumu değişkenlerini birlikte ele alan çalışmalardan Çattık (2015) erken çocukluk dönemi gelişimi, çocuğun ileri yıllardaki gelişimini doğrudan etkilediğini, Luebering (1995) yeni doğan bebeği olan ebeveynlerin özgeciliği ile bebek bakımına dair inançlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Cavkaytar, Aksoy ve Ardiç (2014) ebeveyn olmanın mutluluk verici olduğu düşüncesine sahip olan ebeveynlerin kendilerini daha yetkin hissettikleri, algılanan ebeveyn özgeciliğinin uygun ebeveynlik becerileriyle bağlantılı olduğunu, özgecilik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin daha iyi ebeveynlik becerilerini uyguladıklarını belirlemişlerdir. Ünlü ve Gökler (2021) ise OSB olan çocukların iletişim zorlukları, uygun olmayan sosyal katılım ve bazı zorlayıcı davranışlarının ebeveynlerin uyum süreçlerini ciddi şekilde etkilediğini, bu ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinde güçlükler neden olduğunu ve iletişim sorunlarına neden olduğunu belirlemişlerdir. OSB çocukların ebeveynlerin aile yaşamlarına ilişkin çalışmalar incelendiğinde ise, Yavuz ve Şafak (2021) OSB, zihinsel yetersizlik ve çoklu yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyum düzeylerini incelediği çalışma sonuçlarında, ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ortalama olarak bulunmuş ve çocukların yetersizlik türü, cinsiyet, ebeveynlerin yaşı ve cinsiyeti açısından anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Ancak, eğitim ve gelir düzeyleri arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Ateş, (2016) ise rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan OSB çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, ebeveynlerin gelir düzeyi, evlilik süreleri ve çocukların özel eğitim süreleri açısından yaşam doyumu, aile işlevleri ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, annelerin ve babaların yaşam doyumları, öğrenilmiş güçlülükleri ve aile değerlendirme düzeyleri arasında ciddi farklar tespit etmiştir. Ebeveynlerin öğrenim düzeyi arttıkça yaşam doyumunun da arttığı, çocuğun ailedeki sırası ve tanı aldığı yaş gibi faktörlerin ebeveynlerin çeşitli değerlendirme düzeylerinde önemli farklılık yarattığını görmüştür. Ebeveynlerin aile

değerlendirme düzeyleri arttıkça öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin düştüğü, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeylerinin düştüğü belirlenmiştir. Alan yazında görüldüğü ebeveynin özgeciliği çocuğu ile iletişimi ve özgeciliği ve kişinin kendi yaşam doyumunu etkilemekte, OSB çocuğa sahip olmak ise bu güçlüklerin artmasında bir etkidir. Bu çalışmanın odak noktası da OSB çocuğu olan ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumu düzeylerinin, çocukları ile iletişimlerine olan etkisini incelemektir. Araştırmada, öncelikle OSB'li çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumu düzeyleri incelenerek, bu düzeylerin çocukları ile olan iletişimlerine etkisi incelenmiştir. Bu araştırma sonuçları dikkate alındığında ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin yüksek olması, olumlu bir iletişim ortamı sağlayarak çocuklarıyla daha etkili bir şekilde etkileşimde bulunmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin yüksek olması ise çocukları ile daha pozitif bir ilişki kurmalarına ve onları desteklemelerine olanak tanıyabilir. OSB, çocukların sosyal etkileşim, iletişim ve davranışlarında geniş bir yelpazede belirgin özellikler gösteren bir nörogelişimsel bozukluk olduğu düşünüldüğünde ebeveynlerin çocukları ile etkili iletişim kurmaları, onların duygusal ve sosyal gelişimlerine büyük ölçüde katkı sağlayabilir. Bu çalışmanın da OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşadığı deneyimleri anlamak ve onların iletişim becerilerini geliştirmek için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular, ebeveynlere çocukları ile daha sağlıklı ve etkili iletişim kurmaları konusunda rehberlik sağlayabilir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları;

1. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri nedir?
2. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin öğrenim düzeyine göre farklılık var mıdır?
3. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin yaşına göre farklılık var mıdır?
4. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin aile gelir düzeyine göre farklılık var mıdır?
5. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların cinsiyetine göre farklılık var mıdır?
6. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların yaşına göre farklılık var mıdır?

7. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların fark edilme yaşına göre farklılık var mıdır?
8. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların tanılanma yaşına göre farklılık var mıdır?
9. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin aile destek eğitimi almalarına göre farklılık var mıdır?
10. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeyleri arasında ilişki var mı?
11. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve aile yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimi üzerine etkisi var mı?

Araştırmanın Önemi

OSB çocukların sınırlı sosyal etkileşimleri, tekrar edici davranış kalıpları, öfke nöbetleri, kendilerini ifade etme yetersizlikleri ve duygusal–davranışsal sorunları ebeveynleri ile iletişimlerini ciddi boyutta etkilemektedir (Diener vd., 1995: 854). Bu güçlükler ise ebeveynlik becerilerini etkilemekte, ebeveynlerin bir takım psikolojik olarak duygusal sorunlar yaşamasına neden olur. Bu durum ise ebeveynlerin özgecılık düzeyleri kadar yaşam doyumlarını da etkiler. Özgecılık “*herhangi bir menfaat gözetmeksizin, bireyin diğer kişiler ya da toplumun iyiliği için fedakârlık etmeyi prensip haline getirmesini sağlayan tutum*” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Özgecılık, başkalarına karşı beslenen olumlu duygular ve karşılık beklentisi olmaksızın yardım etme güdüsü üzerine kurulur. Bu değer, empati ve sevgi gibi duygusal boyutları kapsar ve bireyin başkalarının iyiliğini kendi çıkarlarından önce tutmasını sağlar (Karagöz,2022) OSB teşhisi alan çocuklara sahip olan bazı ebeveynlerde özgecılık davranışı görölmektedir (Turnbull vd., 2006: 41). Ebeveynin yaşam doyumunu ise “*aile içinde hüküm süren sosyal ve psikolojik atmosferden elde ettiği haz*” olarak tanımlar. Bireyin yaşamındaki bu doyum seviyesi, aile içi iletişimin niteliğine ve aile üyeleri arasındaki etkileşim kalitesine bağlı olarak şekillenir. Bu nedenle, bireyin yaşam doyumunu sağlıklı ve açık iletişim kanallarının kurulması, aile bireylerinin birbirlerini anlamalarını ve desteklemelerini sağlar, böylece aile içi uyum ve mutluluğun temelini oluşturur (Algan, 2023). Ebeveynlerin OSB bir çocuğu sahip olması ise özgecılık ve yaşam doyumunu etkiler. Çünkü OSB çocuklar, sosyal etkileşim ve iletişimde zorluklar yaşar. Ebeveynler ise bu duruma uyum sağlama, iletişim kurma ve karşılaşılan zorluklarla başa çıkma konusunda sıkıntı yaşarlar (Bozkurt, 2019).

Ebeveynlerin özgeciliği ve yaşam doyumu, aile içi iletişim ve çocukların davranışları üzerinde etkilidir. Özgecilik ve yaşam doyumu arttıkça, ebeveynler kendilerini daha mutlu, daha huzurlu ve daha tatmin olmuş hissedebilirler. Bu durum, aile içindeki ilişkileri olumlu yönde etkileyebilir ve çocuklarla daha sağlıklı bir iletişim kurmalarını sağlayabilir. Ancak, OSB çocuklarla iletişimde yaşanan zorluklar göz önüne alındığında, ebeveynlerin özgeciliği ve yaşam doyumunun azalmasıyla bile iletişimde bazı güçlükler görülmeye başlar. Özellikle, bu çocukların duygusal ve sosyal etkileşim becerilerindeki sınırlılıklar, ebeveynlerin duygusal tepkilerini ve iletişim stratejilerini etkileyebilir. Bu çalışmada da ebeveynlerin kendi özgeciliği ve yaşam doyumunun çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisi incelenilerek bu ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri konusunda rehberlik edebileceği ve aile içindeki ilişkileri geliştirilmesinde öncülük edeceği düşünülmektedir. Özellikle, OSB çocuklarla iletişimde özgeciliğin ve yaşam doyumunun artması, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarını ve onları daha iyi anlamalarını sağlayabilir. Bu da, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerine olumlu katkıda bulunabilir ve aile içindeki ilişkileri güçlendirebilir. Özetle, ebeveynlerin özgeciliği ve yaşam doyumu, OSB çocuklarla iletişimde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, ebeveynlerin kendi duygusal refahlarını ve iletişim becerilerini geliştirmeye odaklanmaları, çocuklarıyla daha sağlıklı ve destekleyici bir ilişki kurmalarına yardımcı olabilir. Ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumunun artması başta çocuklarını olduğu gibi kabullenmelerine, çocuklarının yanısıra kendilerinin de yaşamdan zevk almalarına, kendilerine daha fazla güvenmelerine, güçlü hissetmelerini sağlayabilir. Bunlar da ebeveynin OSB çocuklarına karşı daha olumlu yaklaşımlarına, çocuklarını anlama ve destekleme konusunda daha ılımlı davranmalarına sağlar. Dolayısı ile OSB çocuğunun bireysel özelliklerini dikkate alarak, çocuklarına otoriter ya da aşırı koruyucu gibi olumsuz ebeveynlik stilleri yerine daha ılımlı, demokratik yaklaşarak çocuğu ile olumlu iletişim kurmayı öğrenirler.

Bu araştırma ile toplumdaki insanların OSB olan çocuklar ve ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler konusunda bilinçlendirilmesi, bu çocuklar ile iletişim, bakım, eğitimlerine yönelik bilinçlendirerek bu çocuk ve ailelere daha duyarlı yaklaşımları, onların özgecilik ve yaşam doyumlarının etkilenme şekilleri ve çocukları ile olan iletişim güçlüklerini anlamasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özel eğitimde çalışan öğretmen ve uzmanların da bu konulara ilgisi çekilerek ailenin daha iyi desteklenmesine, özgecilik ve yaşam doyumunu arttırmaya yönelik önlemlerin alınmasında yol gösterici olacaktır. Ayrıca bu araştırma ile OSB çocukların ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocukları ile iletişimlerine ne yönde yansıdığı vurgulanacaktır. Ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumlarının artırılması ile bu anne ve

babaların çocukları ile dengeli iletişim kurmaları, çocuklarını kabullenme, onları anlama ve onlara karşı OSB çocuklarının gereksinimlerini ve bireysel özelliklerini dikkate almaları sağlanabilir. Bu tür bilgilerin belirlenmesi ile alan yazınında ailelerin özgecilik ve yaşam doyumlarını iyileştirmeye yönelik yeni çalışmaların planlanmasında, yeni projelerin yazılmasına ve ebeveyn özgecilik ve yaşam kalitesini arttırmaya yönelik öncülük yapacağı düşünülmektedir. Alan yazınında ebeveyn özgecilik ve yaşam doyumu değişkenlerini bir arada ele alan ve bu değişkenlerin OSB çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisini irdeleyen araştırmalara rastlanmaması nedeniyle bu alandaki eksikliğin giderilerek alan yazına katkıda bulunulması açısından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

OSB olan çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocuklarıyla iletişimleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla planlanan çalışmanın sınırlılıkları;

- Araştırma OSB tanısı almış olan çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma Kocaeli ili sınırlandırılmıştır.
- Araştırma 0-11 yaş aralığında olan OSB çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile sınırlandırılmıştır.
- “Özgecilik Ölçeği”, “Yaşam Doyum Ölçeği” ve “Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği” ölçekleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada ebeveynlere uygulanan ölçeklere ebeveynlerin içten ve samimi yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

Tanımlar

- **Otizm:** Türk Dil Kurumu/TDK Sözlüğünde (2023) otizm “*üç yaşından önce başlayan ve ömür boyu süren, sınırlı ve tekrarlanan davranışlara yol açan, kişinin sosyal etkileşimine ve iletişimine zarar veren bir gelişim bozukluğu; içe yöneliklik*” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca otizm, “*konusma benzeri sözel ya da sözel olmayan iletişim konusunda zorluklar yaşanması, tekrar eden davranışlar, sosyal becerilerde meydana gelen karakterize nörolojik ve gelişimsel bir bozukluk*” şeklinde de tanımlanmaktadır

- **Otizm Spektrum Bozukluğu:** İletişim ve dil zayıflığı ile beraber etkinlikler karşısında sınırlı dikkatin olduğu sosyal bakımdan zayıf olma ve kendi halinde olma durumudur (Abalı, 2018: 39). Çocuk Gelişimi Terimler Sözlüğü'nde (2023) ise OSB “sosyal iletişim ve etkileşimde kalıcı yetersizlikler, sınırlı/yinelenen davranışlar, aynılıkta ısrarcılık, rutinlere bağlılık ve duyarsızlıkla kendini gösteren ve belirtileri çok yoğun olarak erken çocuklukta ortaya çıkan günlük yaşamda aksamalara sebep olan ve hayat boyu devam eden bir gelişimsel yetersizlik” olarak tanımlanmıştır.
- **Yaşam Doyumu:** İnsanın hayatına yönelik sahip olduğu genel değerlendirme ve yargısıdır (Vara, 1999: 11).
- **Özgecilik:** “Özgeci olma durumu; diğerkâmlık” şeklinde tanımlanmaktadır. Herhangi bir menfaat gözetmeksizin, bireyin diğer kişiler ya da toplumun iyiliği için fedakârlık etmeyi prensip haline getirmesini sağlayan tutumdur (TDK, 2023).
- **İletişim:** TDK Sözlüğü'nde (2023) iletişim “*Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması; bildirişim, haberleşme, iletişim*” şeklinde açıklanmıştır. Çocuk Gelişimi Terimler Sözlüğü'nde (2023) ise iletişim “düşüncelerin ve duyguların, bireyler arasında söz, beden dili, yazı, görüntü ve benzeri araçlar yardımı ile değiş-tokuş edilmesidir. Bir bireyin başka bireylere ihtiyaçları, arzuları, algıları ya da duygusal durumları hakkında bilgi aldığı hem bireysel hem de toplumsal bir eylemdir. Bu eylem; kanal, kod ve kodlama geribildirim ve gürültü gibi çeşitli unsurlar aracılığıyla gerçekleşir” şeklinde açıklanmıştır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, otizm spektrum bozukluğu, özgecilik, yaşam doyumu, iletişim ve OSB çocukla iletişim gibi konular ele alınmıştır.

1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tanımı

Otizm spektrum bozukluğu farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bunun nedeni ise otizmin farklı özellikler göstermesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan tanımlar incelendiğinde Abalı (2018) otizm spektrum bozukluğunu, *“iletişim ve dil zayıflığı ile beraber etkinlikler karşısında sınırlı dikkatin olduğu sosyal bakımdan zayıf olma ve kendi halinde olma durumu”* şeklinde tanımlamıştır. Ekici (2019: 72), *“iletişim ve sosyal alanda yetersizlikle karakterize olan tekrar edici ve sınırlı tepkilerle görsel, dokunsal ve işitsel açıdan yetersizliklere sahip olan sinir sistemi ve beynin yapısal bozukluğundan kaynaklanmakta olan tıbbi bir durum”* şeklinde açıklamıştır. Korkmaz (2017) OSB'yi *“anormal beyin gelişmesinden kaynaklanan ve hayat boyunca süren nöro gelişimsel bir bozukluk”* olarak ifade etmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği (APA, 2013: 14) ise hastalık sınıflamaları kitabı olarak bilinen DSM-V'de OSB *“iletişim ve sosyal uyumda zorluk, tekrar edici ve sınırlı davranış bozukluğuna sahip olan, çevreye karşı duyarlı olmaya, motor ve oyun yetenekleri güçsüz, akran ilişki ve etkileşimlerinde zorluk, birden çok alanda gecikme görülmekte olan, hayatı boyunca süregelen ve hayatın ilk senelerinde meydana gelen nöro gelişimsel bozukluk”* olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen belirtiler kişide erken çocukluk çağında başlamakta ve pek çok alanda gerçekleştirdiği işlevlerde bozulmalar ile görülmektedir (Eric, 2020).

OSB çocuklar genellikle akranları ile iletişimde bulunmayı reddetmekte, donuk ve ilgisiz olarak görülmektedir (Ökcün-Akçamuş, 2016). Nöro gelişimsel bir bozukluk şeklinde kabul edilen OSB, iletişimsel ve sosyal davranış ve tutumlarda yetersizlik ve ilgilerde kısıtlılıkla karakterize edilmiştir (Tahiroğlu, 2021). Ayrıca, genetik ve karmaşık bozukluklar arasında yer almaktadır. OSB bireylerin erken çocukluk zamanında farkedilmesinde jestlerin kullanımında yetersizlik, göz temasında sıkıntılar, taklit yeteneğinde sınırlılık, ortak dikkatin gelişmemesi ve sembolik oyun geliştirememesi gibi özellikleri dikkati çekmektedir (Ingersoll ve Lalonde, 2010).

OSB, DSM-IV, DSM-V ve DSM-VI tanı kriterlerine göre kapsamlı olarak açıklanmıştır. DSM-IV'de (1994) OSB, sosyal iletişimde zorluklar ve tekrarlayan davranış veya ilgilerle karakterize edilir. Bu, çocuklukta başlayıp günlük yaşamı etkileyen durumları içerir. DSM-5, otizmi, önceki sürümlerde ayrı olarak ele alınan durumları birleştirerek tek bir kategori altında tanımlanmıştır. DMS-V'de (2013) OSB “*sosyal iletişim ya da etkileşimde eksiklikler*” ve “*sınırlı ve yineleyici ilgi, davranış ve etkinlikler*” olacak şekilde ikiye ayrılmıştır. OSB tanısı alması için çocukta yineleyici ve sınırlı etkinlik, davranış ve ilgiler alanındaki 4 belirtiden en az iki tanesinin, sosyal iletişim ya da etkileşimde eksiklik alanında bulunan 3 belirtiden üç tanesinin de bulunması gerekli görülmektedir (Nelson vd., 2001). DSM-V'de OSB olan bireylerde, hem sözlü hem de sözlü olmayan toplumsal iletişim becerilerinde ciddi eksiklikler görülür. Bu eksiklikler, sosyal işlevsellikte önemli bozukluklara yol açabilir, bireyler sınırlı sosyal etkileşim başlatır ve diğerlerinin sosyal ilişki kurma çabalarına minimal tepki gösterir. Destek sağlandığında bile OSB'li çocuklar sosyal bozukluklar sergileyebilir ve gelen sosyal ilişki kurma girişimlerine sınırlı veya alışılmadık tepkiler verebilir. Destek olmadan, bu eksiklikler daha belirgin bozukluklara neden olabilir, sosyal etkileşim başlatmada zorlanabilir ve diğerlerinin yaklaşımlarına karşı tutarsız ya da başarısız tepkiler verebilirler. DMS-VI'da ise bir kişinin OSB tanısı alması için iletişime yönelik yeteneklerinde en az bir, sosyal etkileşimde ise en az iki ve tekrar edici davranış ve kısıtlı ili alanından en az 1 olacak şekilde toplamda on iki belirtiden en az altı tanesinin olması gerekli görülmektedir (Akt, Wing vd., 2011). Bu belirtilerin 3 yaşından önce başlaması gerektiğini belirtmiştir.

1.1.1. OSB İlişkin Tarihsel Süreç

Otizm, ilk ortaya çıktığında “kendine dönük” anlamında kullanılmıştır. Yunanca "autos" kelimesinden türetilen otizm kavramı, ilk olarak 1700'lerde Jan Itard ve Jon Haslam tarafından ele alınmıştır. Itard ve Haslam, otizmi tanımlanmamış bireylerin diğerlerinden farklılıklarını ifade eden bir terim olarak kullanmışlardır (Fazlıoğlu ve Yurdakul, 2005). 1911 yılında ise ilk kez Eugen Bleuler otizmi kendini dış dünyadan soyutlamış ve içine kapanmış bireyler için kullanmıştır. 1943 yılında ise Leo Kanner on bir çocukla uyguladığı bir çalışmanın sonunda, otizmi bir sendrom olarak “*erken çocukluk otizmi*” şeklinde ifade etmiştir. Bu kavramı, kendine yöneltilmiş ifadeleri ile tekrar eden, belirli bir olay ya da durumla ilgili kelimeleri tekrarlayan şahıs zamirlerini ters kullanan, takıntılı davranış ve tutumları bulunan dil gelişimi yaşatlarına göre geri, çevresinde bulunan kişilerle sosyal ilişki ve etkileşim sağlama konusunda zorluklar çeken ve aynılıkta ısrar eden çocuklar şeklinde açıklamıştır (Darıca vd., 2011). Otizm üzerinde

alışmalar yapan diğ er bir bilim adamı da Hans Asperger'dir. Asperger, otizmi doğum ile meydana gelen veya doğumdan sonra yaşamın ilk üç yılnda yaklaşık 4/10000 oranında rastlanılan davranışsal sendrom şeklinde ifade etmiştir. Asperger Sendromunu tanımlanmıştır (Asperger: Akt. Alpaytaç, 2007).

1950'li yıllara gelindiğinde Bruno Bettelheim, otizmi annenin çocuğa y onelik ilgisiz ve soğuk davranışlar sergilemesinden kaynaknan bir bozukluk olduğunu ileri s urm şt r. Kanner de Bettelheim'e benzer şekilde genetik faktörlerin yanında otizmin çocuğuna sevgi ve şefkat göstermeyen anne ve babalardan kaynaklanabileceği görüşünü desteklemiştir. Bu nedenle "buzdolabı anne" olgusunu ortaya çıkarmıştır. 1960 yıllarında ise ilk bilimsel dayanakların ortaya çıkmasıyla OSB'nin ilgisiz anne ve babalardan kaynaklanamayacağı, beyin yapısından kaynaklanan biyolojik veya genetik unsurların önemli rol oynadığı vurgulanmıştır (Bruno Bettelheim: 1950'den Akt.  ncekaş, 2009).

Ülkemizde ise 1955-1956 yılında Mualla  zt rk tarafından Ankara  niversitesi'nde ocuk psikiyatrisi açılmış ve OSB ile ilişkili araştırma ve çalışmalar başlamış, 1980'de ise APA'nın hastalık sınıflamaları olarak bilinen DSM-3'de psikiyatrik bozukluk şeklinde açıklanmıştır. 1989'da "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi"ne bağlı olan "Otistik ocuklar Tedavi, Eğitim ve Araştırma Merkezi" açılmıştır (Karadeniz, 2007). Bu merkezde OSB tanısı almış çocuklar tedavi edilmiş, araştırmalar yapılarak gelecek yıllarda etkili tedavi yönteminin "eğitim" olduğu vurgulanarak "Otistik ocuklar Eğitim Merkezlerinin (OÇEM)" alışmalarına dikkat çekilmiştir. Sonraki yıllarda OSB ocuklara eğitim verebilmek amacı ile Ankara'da 1988 yılında " zel Uyum  zel Eğitim Merkezi" ve 1992 yılında " zel İlgi  zel Eğitim Merkezi", İstanbul şehrinde ise "Kadıköy-Moda Hayriye Kemal Kusun Anaokulu", "Saadet Anaokulu Eğitim-Uygulama Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezi'nde" bir sınıf OSB tanısı almış çocuklara ayrılmıştır (Aksüt, 2001: 63).

1992 yılında DSM-IV'de otizme ilişkin tanı  l tleri geliştirilmiştir. Dünya Sağlık  rg t /DSÖ (2019), Uluslararası Hastalık Sınıflandırması/ICD-11 (2021) kapsamında OSB için tanımlama ölçütlerini yayınlamıştır. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nde h l  ICD-10 revizyonu kullanılmaktadır. ICD-10'da (1994) OSB başlama zamanı, belirli davranışsal kriterler ve bozukluğun sosyal etkileşim, iletişim ve davranış üzerindeki etkileri dikkate alınmıştır. ICD-10'un yayımlanmasından bu yana otizm spektrum bozukluğu hakkındaki anlayışta önemli gelişmeler yaşandığı ve bu bozukluğun daha geniş ve çeşitli bir yelpazede olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, otizm spektrum bozukluğunu daha doğru bir şekilde tanımlamak ve sınıflandırmak için sağlık profesyonelleri ve araştırmacılar tarafından sürekli çalışılmaktadır. Bu çabalar,

özellikle ICD-11 gibi sonraki revizyonlarda yansıtılmaktadır. 2013 yılında ise DSM-IV'de Yaygın Gelişimsel Bozukluklar içinde yer alan “Asperger Sendromu, Otistik Bozukluk, Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu ve Başka Türü Adlandırılmayan Yaygın Gelişimsel Bozukluk” alt gruplarının tümü DSM-5'te "Otizm Spektrum Bozukluğu" başlığı altında birleştirilmiştir (APA, 2013).

1.1.2. OSB'nin Genel Belirtileri

Otizme yönelik genel belirtiler, zaman açısından farklılıklar gösterse de bu belirtilerin farkedilmesi genellikle iki biçimde olmaktadır. Bunlardan ilki ebeveynlerin çocuklarının gelişiminde gözlemledikleri farklılıklardır. Anne ve babaların gözlemlediği bu farklılıklar arasında çocukların göz teması kurma konusundaki eksiklikleri, sembolik oyun oynama şekillerindeki farklılıklar, belirli nesnelere takıntılı olarak bağlılık ve bu nesnelerle aralıksız bir biçimde sadece o nesne ile ilgilenme sayılabilir (Öztürk, 2020). Yapılan çalışmalarda otistik bireylerin bebeklik döneminden sonra ağlama nöbetleri ve huzursuzluk, duyuşal girdiler karşısında çok az veya yoğun tepkiler gösterme ve sindirim sistemi rahatsızlıkları gibi problemler yaşadıkları görülmüştür (Fein ve Dunn, 2007). OSB, sosyal iletişim ve etkileşimde kalıcı zorluklar, tekrarlayan davranışlar, değişime direnç, rutinlere aşırı bağlılık ve duyuşal uyaranlara karşı aşırı duyarlılık veya duyarsızlık gibi özelliklerle karakterize edilen, erken çocukluk döneminde belirtileri görülmeye başlanan, günlük yaşam aktivitelerinde engellere yol açabilen ve ömür boyu sürebilen bir gelişimsel durum olarak tanımlanır (Vatansever ve Ahmetoğlu, 2023).

Gentles ve arkadaşları (2020) OSB çocuklarda karşılaşılan iletişim ve dil yeteneklerindeki belirtileri ve problemleri; soyut ve metaforik ifadeleri anlama konusunda zorluklar, “ben”, “sen”, “o” gibi zamirlerin doğru bir biçimde kullanılması konusunda problemlerin yaşanması, iletişim kurmaya başlama ve sürdürme konusunda yetersizlik ve isteksizliklerin görülmesi, sözel olmayan iletişim kaynakları arasında yer alan mimik ve jest kullanımı ve bunları anlama konusunda problemler yaşanması, ekolali (belirli bazı sözcük kalıplarının tekrar edici bir biçimde kullanılması) ve dilin iletişim amacıyla ve işlevsel bir şekilde kullanılmaması şeklinde sıralamışlardır. Ayrıca, bu belirtilerin yanı sıra konuşma yeteneğinin yaşına göre daha geç öğrenme veya öğrenememe, iletişimde sosyal mesafeyi kurma yetersizlikleri ve duygu ifadelerini gösterme veya anlamada yetersizlikler de dikkati çekmektedir (Frank-Briggs, 2012). Otizme yönelik belirtilerin farkedilmesinde ikinci dikkati çeken bulgu ise bu çocukların sosyal etkileşimde gösterdikleri güçlüklerdir. Bebekler dünyaya geldikleri andan itibaren çevreleri ile

sosyal etkileşimde bulunur, 18 aylardan itibaren çevresindeki bireylerin davranışlarını ve tutumlarını rol model alarak gelişir. Otistik bebekler ise bu dönemlerde çevresine karşı ilgisizlikleri ile dikkati çekerler, bunun sonucunda ise öğrenme konusunda problem yaşarlar. (Prelock ve Nelson, 2012). Bu çocuklar sosyal etkileşim becerilerinde sembolik oyun oynama yeteneğinde sınırlılık, farklı yüzey ve kişilere temas etme ve kendine dokunulmasında aşırı hassasiyet gösterme, duyguları belirtme ve anlama konusunda sınırlılıklar, diğer çocuklar ile etkileşim ve iletişim sağlama ve beraber oyun oynama konusunda isteksizlik gösterme gibi belirtilerle kendini göstermektedir (Şener, 2021). Ayrıca, bu çocuklar çevresinde olan bitenler karşısında duyarsız davranma ve ortak dikkat konusunda yetersizlikler görülür. Erken çocukluk döneminden sonra ise genellikle OSB çocuklarda devamlı aynı şeyi yapma arzusu, ritüel olarak tekrarlayan davranışlar gösterme, kendisine ve diğer bireylere fiziksel açıdan zarar verme, tikler, fazla sayıda korkuya sahip olma, ağlama ve öfke nöbetleri ve anlamsız sesler çıkarma gibi özellikler de dikkati çekmektedir (Fein ve Dunn, 2007).

1.1.3. OSB'nin Tanı Ölçütleri

Otizim, 1994'de APA tarafınca yayınlanmış olan DSMI V'te yaygın gelişimsel bozukluk grupları arasında yerini almıştır. 2013'te yapılan güncelleme ile birlikte DSM-V çıkarılmış ve yaygın gelişimsel bozukluklar “*Otizm Spektrum Bozukluğu*” başlığı altında ele alınmıştır. Bununla beraber DSM V'te tanı alan kişinin gereksinim duyduğu destek düzeyine göre bir dereceleme gerçekleştirilmiş ve şiddet seviyesi olgusu meydana gelmiştir (Chamak ve Bonniau, 2016: 1086). DSM V'te belirtilmiş olan OSB tanı ölçütleri aşağıda belirtilen şekilde sıralanmıştır (APA, 2013: 1-2):

A. Aşağıda belirtilmiş olduğu üzere, şimdi ya da geçmiş dönemde farklı biçimlerde görülmüş olan toplumsal etkileşim ve iletişimde sürekli yetersizliğin olması:

1. Toplumsal ve duygusal karşılık verme konusundaki yetersizlik (Örnek olarak olağan üstü toplumsal yaklaşımda karşılıklı diyalog kurmakta çekilmekte olan zorluğa; duygulanımı, duyguları ya da ilgilerini paylaşma konusunda yetersizlikten sosyal etkileşime yanıt verememeye dek olan yetersizlikler).
2. Toplumsal etkileşim ve iletişim adına kullanılmakta olan sözel olmayan iletişimsel davranış ve tutumlarda yetersizlik (Örnek olarak, zayıf entegre olan sözel olan ve olmayan iletişim, normal olmayan göz kontaktı ve jest ya da beden dilini anlayarak

kullanma konusunda yetersizlik ve beden dili ile yüz ifadesine kadar bariz eksiklerin var olması).

3. İlişkileri geliştirmekte, sürdürmekte ve anlamakta zorluk (Örnek olarak farklı toplumsal mekanlara uygun olarak davranmamaktan, hayali oyun paylaşmama ve arkadaş edinememeye, arkadaşla ilgisiz olmaya dek görülmekte olan davranışlar).

Şu anki şiddet, sosyal iletişimsel alanda yetersizlik ve tekrarlayıcı, kısıtlı davranışlara göre belirlenmektedir.

B. *Aşağıda belirtilen maddelerden en az iki tanesinin varlığıyla kendisini göstermekte olan, şu an ya da geçmiş dönemde tekrarlayıcı ve sınırlı davranışlar, ilgiler:*

1. Tekrarlayıcı ya da basmakalıp motor hareketler, konuşma ya da obje kullanımı (başkası tarafınca anlaşılmayan sözel ifadeler, ekolali, oyuncakları çevirme ya da dizme, basit basmakalıp motor davranışları)
2. Ritüelleşmiş sözel ve sözel olmayan davranışlar, rutine sıkı sıkıya bağlı olma ya da aynı olmakta ısrar etme (ufak çaplı değişim ve farklılıklarda aşırı stres, geçişlerde güçlük, her gün aynı yemeği ya da yolu tercih etme, selamlaşma ritüelleri, katı düşünce tarzı).
3. Yoğunluk ya da konu bakımından normal olmayan sabitlenmiş ve sınırlı ilgiler (yaygın olmayan nesnelere normalin dışında aşırı bağlılık, aşırı sınırlı ya da tekrarlayıcı ilgiler).
4. Duyusal açıdan az veya aşırı duyarlılık ya da çevrenin duyusal boyutuna aşırı ilgi (acıya ya da sığağa aşırı duyarsızlık, belli dokunuş ya da seslere karşı beklenmedik tepki, nesneleri aşırı koklama ya da dokunma, hareket ya da ışıkla görsel açıdan çok meşgul olma).

Şu anki şiddet, sosyal iletişimsel alanda bulunan yetersizlik ve tekrarlayıcı, kısıtlı davranışlara göre belirlenmektedir.

C. *Belirtiler gelişimin erken safhalarında mevcut olmak zorundadır (toplumsal beklentilerin sınırları aşındırmaya kadar farkına varılmamış ya da sonrasında hayatta öğrenmiş olduğu stratejiler ile maskelenmiş olabilmektedir).*

D. *Belirtiler mesleki, sosyal ve farklı önemli alanlarda klinik açıdan anlamlı seviyede bozukluğa neden olmalıdır.*

E. *Bahsedilen bozukluk genel gelişimsel gerilik ya da zihinsel yetersizlik nedeniyle olmamalıdır. Nitekim OSB ve zihinsel yetersizlik sık sık birlikte görülmektedir. Fakat OSB ve zihinsel yetersizlik tanısı konulması için sosyal iletişimsel seviyesinin genel gelişimin altında olması gerekmektedir.*

1.1.4. OSB'nin Etiyolojisi

Otizmin ilk olarak tanımını yapan Kanner (1943) otizmin yapısal bir problem sonucunda meydana geldiğini savunsa da etiyojide çevresel unsurların da rol üstlenebileceğini vurgulamıştır (Kanner'dan Akt. Dağıdır vd., 2022). Otistik çocukların anne babalarında ve kardeşlerinde otizm oranının “*otozomal resesif bozukluklara*” nazaran daha nadir görülmesi sebebiyle genetik etiyojisi dikkate alınmamıştır (Pehlivan Türk vd., 2003). Son 30 yıl içinde OSB'nin nörobiyolojik unsurların ön planda yer aldığı nörogelişimsel bir bozukluk kabul edilmekte, OSB'nin kesin nedenleri bilinmese de multifaktöriyel bir poligenik beyin hastalığı olarak kabul edilmektedir (Motavalli, 2017).

Son 40 yıl içerisinde otizm ortaya çıkmasında gen varyantlarına da dikkati çekmektedir (Thapar ve Rutter, 2021). Tick ve arkadaşları (2016) yaptıkları bir araştırmada OSB ile ilişkili ikiz çalışmalarını meta analizinde yaklaşık % 64-%91’inde kalıtımın etkisinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. İkiz araştırmalarında monozigotik ikizlerde konkordansın dizigotik ikizlerden daha fazla olduğu belirlenmiştir (Ronald ve Hoekstra, 2011). Geniş otizm fenotipi epilepsi ve zihinsel yetersizliği bulunmayan, sınırlı sosyal defisiti bulunan ve OSB tanısı almayan, sık sık OSB tanılı olguların yakınlarında tespiti dilen klinik bir durum olarak ifade edilmektedir (Motavalli, 2017: 38). Ayrıca, OSB’ye genetik yatkınlıkta WNT2, RELN, ST7, FMR-1, ASL, HLA, ALDH5A1, EN2, HOXA-1, HRAS1, UBE3A/E6-AP, GABRA3, 5-HT7, 5-HTT ve MECP2 genleri de incelenmiş ve neuroligin, NLGN4, NRXN1, CDH10, SHANK3 ve CNTNAP2 gibi hücre adezyonu, glutaminerjik sinaptogenez ve postsinaptik yoğunlukta rolü olan genlerde yer alan varyasyonların otizme yatkınlıkla bağlantılı olduğu saptanmıştır (Lamb vd., 2011). Otizmde rol üstlendiği bilinen RPL 10 geni de otizmde etkisi olası modüle edici normal olmayan bir hücre fonksiyonu olduğu belirlenmiştir (Klauck vd., 2006).

1.2. OSB Olan Çocukların Özellikleri

OSB çocukların psiko-motor, bilişsel, dil ve sosyal iletişim özellikleri başlıkları altında açıklanmıştır.

1.2.1. OSB Olan Çocukların Psiko-Motor Özellikleri

OSB çocuklarda hem kaba motor hem de ince motor becerilerinde bir takım güçlükler görülmektedir. Bu durum da bu çocuklarda sıklıkla görülen duyuşsal bütünleştirme sorunları,

kas gücündeki azalma ve motor koordinasyon zorlukları ile ilişkilendirilmiştir (Öz, 2021). Üst ekstremitelerdeki motor becerilerdeki düzensizlikler, yürüme ve dengeyle ilgili sorunlar OSB'li bireylerde sıkça rastlanan özellikler arasındadır. El kullanımında gözlemlenen biçimsel farklılıklar ve ince motor becerilerindeki yetersizlikler, bu çocukların motor beceri testlerinde tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha zayıf performans sergilemeleri belirlenmiştir (Su ve Taşkıran, 2022). Ayrıca, tepki süreleri ve reaksiyon zamanlamalarında kas tonu, denge ve koordinasyonla ilişkili hareket becerilerinde, örneğin sıçrama ve ayakla nesne kontrolü gibi alanlarda yetersizlikler gözlenmektedir (Özcan, 2022). OSB çocuklar duyuşal işleme, kas zayıflığı ve motor planlama zorlukları yaşayabilirler. Bu durum da OSB çocukların kaba ve ince motor becerileri gerektiren etkinliklere katılımlarını sınırlar ve denge, koordinasyon ve el gücü gibi alanlarda problemlere yol açabilmektedir (Uluyol, 2015).

Tipik gelişim gösteren çocuklarda hayatın ilk yıllarında tekrar edici el sallama ve çırpma gibi motor hareketler gözlemlenebilmektedir. Ancak bu hareketler tipik gelişim gösteren çocuklarda 4 yaşından önce kaybolur. OSB çocuklarda ise bu hareketler zaman içerisinde azalmaz, tam tersine ilk 5 yaşta artış göstermektedir. OSB çocuklarda kanat çırpma, parmak ucunda yürüme, dönme, sallanma, işlevsel olmayan objeler ile tekrarlayıcı oyunlar oynama, objelerin bütününe yanı sıra ayrıntıları ile meşgul olma ve sembolik oyun veya oyuncağı ilgi göstermeme gibi davranışlar sıklıkla görülmektedir (Ghaziuddin, 2005). Tekrarlayıcı hareketlerin yanı sıra bu çocuklar, tekrar eden davranış ve ilgi belirtileri sergilemektedirler. Örneğin, aynı kıyafetleri giymeyi, aynı oyuncaklarla aynı şekilde oynama ya da aynı yoldan yürümeyi isteme gibi basmakalıp hareketleri sıklıkla tekrarlarlar (Motavalli, 2017). Bu rutinleri bozulduğu zaman ya da bozulma riski söz konusu olduğu zaman ise huzursuzluk yaşayarak olumsuz tepkilerde bulunurlar (Omark vd, 2022).

1.2.2. OSB Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri

Alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde OSB çocukların çoğunda zihinsel yetersizlik gözlenildiği dikkati çekmektedir (Atasoy, 2008). Van Engeland ve Buitelaar (2008) yaptıkları çalışmada OSB bireylerin %50'sinde IQ puanının elli altında olduğu, ¼'ünün ise IQ puanının yetmiş ve üstünde olduğunu belirlemişlerdir. OSB çocuklar, bilişsel ve eğitimsel ihtiyaçları açısından geniş bir yelpazede yetersizlikler gösterebilir; bunlar arasında zihinsel yetersizlikler de yer alır. Fombonne (1999) OSB bireylerin yaklaşık %42'sinin ciddi zihinsel yetersizlikler, %30'unun hafif dereceden orta düzeye kadar zihinsel yetersizlik yaşadığı, %20'sinin ise normal

zeka düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda, bu çocukların hafıza temelli öğrenme süreçlerinde zorluklar yaşamaktadırlar (Uluyol, 2015).

OSB çocukların uyumsal becerileri genellikle zekâ düzeylerinin altında kalır, bu da eğitsel başarıları üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir (Şenyılmaz ve Fazlıoğlu, 2018). Bu çocukların çeşitli bilişsel ve eğitim ihtiyaçları ile yetenekler sergileyebilmekte, birçoğunda farklı derecelerde zihinsel yetersizlik bulunur (Diken ve Bakkaloğlu, 2018). Otizmle ilgili modern teorilerden Zihin Kuramı'na göre otistik bireylerin başkalarının görüş ve düşüncelerinin farkında olmada ciddi zorluklar yaşandığı vurgulanmıştır (Diken, 2018).

1.2.3. OSB Çocukların Dil Gelişim Özellikleri

Otistik çocukların temel özelliklerinden biri bu çocukların dil gelişiminde ve çevresiyle iletişimde yaşadıkları güçlüklerdir. Tipik gelişim gösteren çocuklar konuşma dilini öğrenmede ve çevresiyle etkileşimde sorun yaşamazken, OSB çocuklar bu alanda ciddi sınırlılıklar gösterirler (Tepeli ve Karadeniz, 2013). OSB çocuklarda, dil ve sosyal iletişim alanında geniş bir çeşitlilik gözlemlenir; bu çeşitlilik, dil edinimindeki farklılıklarla da kendini gösterir (Doruk, 2023). Konuşma yeteneği tamamen gelişmeyen OSB çocuklarda sınırlı konuşma, ekolali sıklıkla görülürken, neredeyse normal dil becerilerine sahip OSB çocuklar da görülmektedir (Ökcün ve Akçamuş, 2016).

OSB tanımında da önemli bir yer tutan iletişim alanındaki yetersizlikler, otistik çocuklar arasında geniş bir çeşitlilik gösterir. Bu yetersizlikler, bazı OSB çocuklarda konuşmada gecikme, bazılarında konuşmanın tamamen gelişmemesine, bazı OSB'lerde ise akıcı konuşmaya sahip olmalarına karşın dilin işlevsel kullanımında güçlüklerle yol açar (Bozkuş-Genç, 2017). OSB çocukların söz öncesi iletişim becerilerinde sınırlılık ve gecikmeler ilk kelimelerin ortaya çıkış sürecini geciktirmektedir. OSB çocukların bazıları, ilk kelimelerini öğrenme kullanmada gecikirken, bazı otistik çocuklar kelimeleri yaşlarına uygun zamanda öğrense de 2-3 yaşlarında bu kelimeleri ifade etmeyi bırakabilmektedir (Eigsti vd, 2007). Bu çocuklarda anlık ve gecikmiş ekolalik kullanımlar, zamirlerin ters kullanımı, açık ifade kullanımında zorluklar, konuşmacı ve dinleyici rollerindeki güçlükler, konu değiştirme ve bağlam dışı konulara atıfta bulunma gibi özellikler dikkati çekmektedir (Babacan, 2018). Ayrıca bu çocuklar inanmak, sanmak, anlamak ve bilmek gibi zihinsel işlemleri ifade eden kelimeleri kullanma konusunda da sınırlı olurlar (Luyster vd, 2007). Otizmlili çocuklar genellikle ses ve hareket taklit etme yeteneklerinde zayıflık gösterir; bu durum, dil gelişimlerini olumsuz

etkileyerek sosyal beceri eksikliklerine yol açabilmektedir. Dil gelişimi başladıktan sonra, bazı çocuklar 12-24 ay arasında öğrendikleri kelimelerin bir kısmını kaybedebilirler (Şenyılmaz ve Fazlıoğlu, 2018). Özellikle otizme zihinsel yetersizliğin de eşlik ettiği çocuklarda hiç konuşmama, konuşmada gecikme şeklinde olabildiği görülebilir. Bazı sözcük kullanan ve cümleler kurabilen otistik çocuklarda ise sosyal iletişimi başlatma ve sürdürmede sorun yaşarlar (Luyster vd, 2007).

1.2.4. OSB Çocukların Sosyal-İletişim Özellikleri

OSB çocukların sosyal gelişimde gösterdikleri sınırlılıklar arasında, sosyal davranışların yorumlama sorunları, toplumsal normları anlama ve uyum sağlamada güçlük, göz teması kurma ve sürdürmesinde yetersizlikler ve ilişki kurma zorlukları görülmektedir (Kamacı, 2023). OSB çocukların yaşamlarının ilk üç yılında insan yüzüne bakma, adıyla seslenildiğinde tepki göstermeme, etkileşimsel oyunlara katılma konusunda sınırlılık, motor taklit yeteneklerinde sınırlılıklar, sembolik oyun oynama sınırlılığı görülmektedir (Chawarska ve Volkmar, 2005). Bu çocuklarda özgüven eksikliğinden kaynaklanan çekingen davranışlar, olaylar arası ilişki kurmada güçlükler, belirli konular dışında iletişim kurmaktan kaçınma, yineleyici konuşmalar ve bağlam dışı konuşmalar da bu çocuklarda sıklıkla görülmektedir (Diken, 2018). Ayrıca, konuşma sırasını beklemekte, konuşma geçişlerini yönetmekte ve nezaket kurallarına uymakta da güçlükler yaşadıkları görülmektedir (Virdil, 2023).

Otistik çocuklar işaret etme ve gösterme yoluyla ilgi ve odağı paylaşma konusundaki sınırlılıklar, diğer insanları araç olarak kullanma davranışları, konuşma sesi dışı sesletimler, iletişimsel jestleri yanıtlama konusunda da yetersizlikler gösterirler (Chawarska ve Volkmar, 2005). Bilişsel ve dil becerilerinde gelişim potansiyeline sahip olmalarına karşın, sınırlı sosyal-duygusal gelişim kapasiteleri, aile, akran ve çevre ile iletişim kurma konusunda zorluklara yol açar (Masanoğlu, 2023). OSB olan çocuklarda sosyal ve duygusal tepkilerde görülen kısıtlamalar, çevrelerinden gelen etkileşim girişimlerine uygun yanıtlar verememe veya göz ardı etme şeklinde kendini gösterir (Şenyılmaz ve Fazlıoğlu, 2023). Günlük rutinlerde belirgin bir tutarlılık gösterme, belirli nesnelere yoğun bağlılık ve oyuncakların belirli parçalarına odaklanma eğilimindedirler (Arman, 2022). OSB çocuklar yeni bir kişinin gelmesi, ayrılması veya çevrede dikkat çekici bir durumun oluşması gibi durumlarda, bu olaylara karşı ilgisiz kalabilirler. Ayrıca, karşılarındaki kişinin duygularını algılamakta ve buna uygun tepkilerde bulunmakta zorlanırlar (Kütükçü, 2023).

1.3. Özgecilik

Bu bölümde özgecilik tanımı ve tarihçesi, özgeciliği açıklayan kuramlar, özgeciliği etkileyen faktörler, özgecilik bağlamları ve OSB çocuğu olan ebeveynlerde özgecilik konuları ele alınmıştır.

1.3.1. Özgecilik Tanımı ve Tarihçesi

Özgecilik kavramı, yardım etme, iş birliği yapma, paylaşma gibi başkalarına yönelik davranışların çeşitli biçimleri üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır (Monroe, 1994). Türk Dil Kurumu (TDK/2023: 1) sözlüğünde ise özgecilik *“herhangi bir menfaat gözetmeksizin, bireyin diğer kişiler ya da toplumun iyiliği için fedakârlık etmeyi prensip haline getirmesini sağlayan tutum”* şeklinde tanımlanmıştır. Palaz ve Boz (2008) ise İngilizcedeki *“altruism”* sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak bilinen özgecilik terimini *“bireyin bir organizasyon kapsamında hedeflenen kitlede yer alan bireylerin şartlarını göz önünde bulundurarak enerjisi, imkânları ve vaktini gönüllü hizmet sağlamak amacı ile kullanması”* şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca ahlaki ve dini duygularla hayırseverlik gibi olgular, bireyi gönüllü bir şekilde diğer bireylere destek olması konusunda güdülemekte de *“özgecilik”* terimi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Özgecilik, 1875’da Fransız düşünür Auguste Comte tarafından temeli atılmış olan *“başkalarının iyiliği için yaşama arzusu”* şeklinde tanımlanmış olan bir ahlaki görüştür. Latince *“diğeri için”* manasına gelen *“alter”* ve *“u”* sözcüklerinden türetilmiştir. Tüm insanların asıl yükümlülüklerinin, kendisini başka kişilere ve topluma adanmak olduğunu belirtmekte olan Comte, insanlığın kültür ve ahlak açısından gelişmesi koşulunun özgecilik olduğunu öne sürmektedir (Online Etymology Dictionary-OED, 2021). Özgecilik sorumluluk alma yardımında bulunma ve bağış yapma gibi olumlu sosyal davranışları içermektedir. Ancak tüm olumlu sosyal davranışlar, özgeci davranış şeklinde görülmemektedir (Akbaba, 1994: 18). Özgecilik, genellikle *“bireyin herhangi bir ödül veya kişisel çıkar beklemeden başkalarına fayda sağlamak amacıyla kendini düşünmeden hareket etmesi”* şeklinde tanımlanır (Düzgüner, 2019). Bu, yardımsever davranışlar sergilemek anlamına gelir ve sıklıkla literatürde prososyal davranış olarak ifade edilir (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009).

Waytz ve arkadaşları (2012) da psikolojideki en tartışmalı sorunlardan birinin kişisel ödül olmaksızın gerçekleştirilen sosyal davranışlarda özgeciliğin var olup olmadığı konusu olmuştur. Bu sorun, insanların sosyal davranışlarının kendi çıkarlarına mı yoksa başkalarına

yönelik empatiye dayalı mı olduğu konusunda iki farklı bakış açısını ortaya çıkarmıştır (Çiftçi, Gürer, 2019). Özgeci davranışta bireyin amaçları sonuçlarına göre şekillenmektedir. İyi niyet ile gerçekleştirilmeye çalışılan bir davranışın sonucunda kötü ya da uzun sürede olumsuz olması özgeciliğin azalmasına neden olmaz (Monroe, 1994). Özgecilik davranışlarının tanımlarının neredeyse tümünde, bu davranışların bir veya birkaç kişiye yönelik "pozitif" sosyal davranışları yansıttığı ortak bir nokta olarak vurgulanmaktadır. Bu davranışlar genellikle başkalarının refahını artırmayı hedefler (Pfattheicher vd., 2022). Özgeci faaliyetin temel amacı, başka bir bireyin refah düzeyini artırmaktır. Birey, kendi refah düzeyini artırmak amacı ile bir davranış sergilemesi ve bu davranış sonucunda farklı bir bireyin refahının artmasını sağlıyor ise söz konusu davranış özgeci bir faaliyet şeklinde değerlendirilmemektedir (Monroe, 1994).

1.3.2. Özgeciliği Açıklayan Kuramlar

Psikanalitik Kuram, Davranışsal/Sosyal Öğrenme Kuramı ve Ahlaki Gelişim Kuramında özgecilik ele alınmıştır.

1.3.2.1. Psikanalitik Kuram

Freud, yapısal modelinde kişilik gelişimini “*id*”, “*ego*” ve “*süperego*” olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. *İd* bireysel zevk ve tercihlerin ilkesine göre hareket eder; *ego* idin arzularıyla gerçekler arasında denge kurmak adına çaba gösterir, *süperego* ise toplumun belirlemiş olduğu ahlak kural ve yasalarının içselleştirilmesi ile ortaya çıkmaktadır (Freud’dan Akt. Friedman ve Schustack, 2016). *Süperego*, bilinmekte olan içsel etik yönergelerin bireye ne yapması gerektiğini söyleyen vicdanı içermektedir (Karaduman, 2021). Kültürel norm ve değerlerden etkilenen içsel etik yönergeler, *süperego* oluşmasında kültürün önemini vurgulamaktadır (Monroe, 1994). Freud’a göre birey, kaygı düzeyini artırmakta olan anı, düşünce ve duyguları bilinçaltına itip kaygı düzeyini azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Şahin, 2019). Bilinçaltına itilmekte olan düşünce ve fikirlerin, bilinçlilik seviyesinde ortaya çıkması bireyin rahatsızlık yaratabilir (Freud’dan Akt. Burger, 2006). Benlik de rahatsızlık duyulan veya istenmeyen bu arzu ve düşüncelerle baş etmek için savunma mekanizmalarını kullanır. Freud, savunma mekanizmaları ile ilgili düşüncelerinde özgecilik kavramına da yer vermiştir (Ümmet, 2012).

Özgecilik ile bağdaştırılan savunma mekanizmaları yüceltme, benliği tehdit etmekte olan bilinçaltı dürtülerin toplumsal bakımdan kabul görülebilir faaliyetlere yönlendirilmesini içeren

savunma mekanizmalarıdır. Bu savunma mekanizmalarının kullanımı, üretkenlik ve verimliliği artırdığından gerçek anlamda başarılı tek savunma mekanizması şeklinde görülür (Burger, 2006). Özgecilik ile ilişkilendirilmiş bir savunma mekanizması da özdeşleşmedir. Özdeşleşme, kişinin kendini başka bir kişinin yerine koyması ve onun gibi davranması şeklinde ifade edilmektedir (Cüceloğlu, 2006). İnsan, gelişim sürecince farklı gruplarla özdeşleşebilmektedir. Hem kendi hem de toplum bireyi özdeşleştiği gruplara göre ele alabilmektedir. Birey, özdeşleşmiş olduğu grubun başarı ve problemleri ile kendi başarı ve problemi gibi yakından ilgilenmektedir. Dolayısı ile özdeşleşme “*kişinin değerini koruma ve artırma amacını güden bir savunma mekanizması*” şeklinde kullanılmaktadır (Geçtan, 1997). Özgecilik ile bağdaştırılmış olan son savunma mekanizması ise “yansıtma”dır. Yansıtma, bireyin kendi için risk teşkil edebilecek eylem ve isteklerini kendinden uzaklaştırıp çevresine aksettirmesi olarak tanımlanmaktadır (Freud, 2011). Birey, yansıtmış olduğu durumla ilişkili sorumluluk almanın yanı sıra çevresini suçlu çıkarmaya çalışır. Ancak yansıtma suçlamalar nedeniyle insan ilişki ve etkileşimlerini sekteye uğratmakta olan bir savunma mekanizması olarak görülmez (Geçtan, 1997). Bazen de olumlu bağlanmaların gelişimine, insan ilişki ve etkileşimlerinin boyutu başka kişilerin faydası gözetilerek gerçekleştirilen özgeci davranışa fırsat sunmaktadır (Freud, 2011).

1.3.2.2. Davranış/Sosyal Öğrenme Kuramı

Davranış ve sosyal öğrenme kuramı, yardım etme ve paylaşma davranış ve tutumlarının çocukluktan beri sosyal norm ve değerler kapsamında gelişim gösterdiğini ve alışkanlığa dönüştürüldüğünü ileri sürmektedir (Metin vd., 2019). Albert Bandura (1963), bireylerin başkalarını gözlemleyerek ve davranışlarını taklit ederek öğrendiklerini ifade etmiştir. Bandura’nın (1963) “Sosyal Bilişsel Kuram”ına göre ise öğrenmenin yalnızca gözlem ve taklit yolu ile sınırlı olmadığını, bilişsel süreçlerin de öğrenmede önemli olduğunu vurgulamıştır (Bandura’dan Akt, Karadaban vd., 2020). Bu teori, öğrenmenin sadece deneyimlerle değil, aynı zamanda sosyal gözlem ve taklit yoluyla da gerçekleştiğini ileri sürer (Bayrakçı, 2007). Bu kurama göre insanlar yardım etme davranışı, ceza ve ödüllerle pekiştirme yoluyla veya diğer bireylerin gözlemlenip modellenmesi yoluyla öğrenirler (Taylor vd., 2006). Modelleme yoluyla birey bir davranışı gözlemleyerek ya da duyarak öğrenir. Bu öğrenme yolu ile öğrenmenin en hızlı öğrenme şekli olduğu ifade edilmektedir (Sayar ve Dinç, 2008).

Davranışçı kuramcılardan Edimsel Koşullanma Kuramını açıklayan Skinner (1938) ise bir davranışın sonuçlarının bu davranışların gelecekte tekrarlanma olasılığını etkilediğini belirtmiştir (Gözeten, 2016). Bu kurama göre ödüllendirilen davranışların tekrarlanma olasılığı

artarken, cezalandırılan davranışların tekrarlanma olasılığı azalır (Döner, 2018). Birey, sosyal bakımdan uygun davranışlarda bulunduğu zaman pekiştirilirken, uygun olmayan davranışlarda cezalandırma yolu ile davranış değişikliği yapmaktadır (Friedman ve Schustack, 2016).

1.3.2.3. Ahlaki Gelişim Kuramı

Ahlak, insanların davranış ve tutumlarını belirleyen yargı, değer ve inançlar bütünüdür (Gerrig ve Zimbardo, 2014). Bu kurama göre yanlış ve doğruyu ayırt etmek ve doğruyu seçerek uygulamak kolay şekilde kazanılacak nitelik olarak görülmemektedir. Kohlberg (1974; 1986), insanlarda ortaya çıkan ahlaki görüşün belli aşamalardan geçip meydana geldiğini belirtmiştir (Kohlberg' den Akt, Akandere, 2009). Kohlberg, Ahlaki Gelişimi Teorisi'ni insanların belli durum ve olaylara karşı davranış ve tutumlarına yön veren kuralları yorumlama şekillerine göre geliştirmiştir.

Kohlberg, insanların ahlak ikilemlerinden meydana gelen durum ve olayların yorumlanması sonucunda bireyin üç seviyede ve altı yargı aşamasından gerçekleştirdiğini belirtmiştir (Kohlberg' den Akt, Demirkaya ve Akto 2022). Bu ahlaki gelişimin seviyeleri “*gelenek öncesi düzey*”, “*geleneksel düzey*” ve “*gelenek sonrası düzey*” olarak ifade edilmiştir. *Gelenek Öncesi Düzey*'de, kural ve yasalar başkaları tarafından belirlenir ve bireyler, kültürel olarak kabul edilen normlara göre hareket eder (Gielen, 1996). Bu düzeyin ilk aşaması olan “*ceza ve itaat eğilimi*”, kişinin otoriteye uyarak cezadan kaçındığı ve kötüyle iyinin fiziksel sonuçlara göre ayrıldığı bir evre olarak tanımlanır. İkinci aşama olan “*araçsal ilişkiler eğilimi*”nde ise, bireylerin kendi ihtiyaç ve beklentileri öncelikli olup, diğerlerinin ihtiyaçları koşullu olarak karşılanır (Yalçın, 2018). *Geleneksel Düzey*'de aile, toplum ve grup beklentilerinin korunması önceliklidir ve bireyin ihtiyaçlarından daha önemli hale gelir. Üçüncü aşama olan “*kişilerarası uyum eğilimi*”, bireylerin yaşlılarıyla işbirliği yaparak iyi davranışları başkalarına yardım ederek veya onları mutlu ederek gösterdiği bir evre olarak tanımlanır (Çiftçi, 2001). Dördüncü aşama, “*kanun ve düzen eğilimi*”nde, sosyal düzenin ve kanunların uygulanması vurgulanır ve birçok yetişkinin bu aşamada kaldığı belirtilir (Şaban, 2020). *Gelenek Sonrası Düzey*; bireyin bağımsız değerler ve ahlak ilkeleri belirlediği bir evredir. Beşinci aşama olan “*sosyal söyleşme eğilimi*”, kişisel hak ve kanunların eleştirel değerlendirilip toplum yararına düzenlenebileceği bir aşamadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Son aşama olan “*evrensel ahlak ilkeleri eğilimi*”, bireyin insan hakları, adalet ve eşitlik temelli ahlak ilkelerini benimsediği ve bu ilkelerle çelişen kanunlara karşı çıkılması gerektiğini savunduğu aşamadır (Meriç, 2020). Tüm bu düzeyler kendisinden önceki düzeye dayanmakta ve kendisinden sonraki düzeyinde temelini

oluşturur. Ancak tüm insanlar son aşama kadar çıkamayabilir ya da farklı seviyelere uygun davranışlar sergileyebilirler (Senemoğlu, 2018).

Ahlak Gelişim Kuramı, bireyin toplumun norm ve değerlerini özümsemesini incelerken, özgecilik bu sürecin doğal bir uzantısı gibi görülmektedir (Akto, 2022). İnsanlar ahlaki olgunluğa ulaştıkça, başkalarının iyiliğini kendi çıkarlarından önce düşünme eğilimi gösterirler (Seymen ve Bolat, 2007). Bu, yalnızca bireysel bir başarı değil, aynı zamanda toplumsal uyumun da bir göstergesidir. Ahlaki gelişim ve özgecilik, insanların daha anlayışlı ve yardımsever olmalarını sağlayarak toplumun daha işlevsel hale gelmesine katkıda bulunur (Demirkaya ve Akif, 2023).

1.3.3. Özgeciliği Etkileyen Faktörler

Son yıllarda özgeciliği etkileyen faktörler, araştırmacı ve uzmanların inceledikleri bir konu haline gelmiştir. Wilson (1978) özgecilik kavramının genler aracılığı ile aktarılan ve doğuştan getirilen olan bir özellik olduğunu belirtmiştir. Ancak, daha sonra yapılan araştırmalar özgeciliğin sosyo-biyolojik temelde ele almış ve özgecilik kavramının sosyal boyutuna da odakmışlardır. Yani toplumun özgecilik üzerindeki etkisi vurgulanmıştır (Wilson ve Wilson, 2007: 332). Cohen (1972), özgeciliği insanın kendisini içinde yaşadığı sosyo-kültürel gerçekliğin bir işlevi olarak ifade etmiştir (Wilson ve Wilson, 2007). Sosyo-kültürel seviyede ortaya çıkan özgecilik için gereken duygusal gelişimi destekleyen yapı “aile” olarak nitelendirilmektedir. Aile üyelerinin hayatları, bahsedilen özgecil davranışa etki eden önemli faktörler arasında yer alır (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009). Ayrıca sosyo-kültürel alanda değerlendirilen ve kültürel ideolojik bir sistem olarak kabul edilen “din” de özgecilik için önemlidir. Carlo (2006) ve Wilson (2015) dinlerin büyük bir kısmının grubun iyiliği adına özgecil davranışlara özendirdiğine vurgu yapmışlar ve din temsilcilerinin bağışlama, özgecilik, yardımseverlik ve cömertlik erdemlerini kuvvetli olarak yansıtmakta olan eylem ve özelliklere sahip bireyler olduğunu belirtmişlerdir. Gerdes ve Segal (2009) özgeci davranışların çeşitli motivasyonlarla gerçekleşebileceğini savunurken, Levinas (2010) özgeciliği sınırsız bir etkileşim ve radikal bir durum olarak tanımlar (Levinas’ tan Akt. Başer, vd.,2019).

Toplumların gelişiminde özgecilik önemli bir rol oynamaktadır. Özgecilik düşüncesini benimseyen bireyler, diğer bireyleri düşünerek ve yalnızca içsel mutluluk beklentisiyle yardım etmeyi hedeflemektedir. Bu yaklaşım sayesinde, bireyler arasında birbirlerine karşı bir önem ve değer hissi gelişir (Varol vd., 2020). Bireyin yetiştirildiği toplum, ailesinden aldığı terbiye

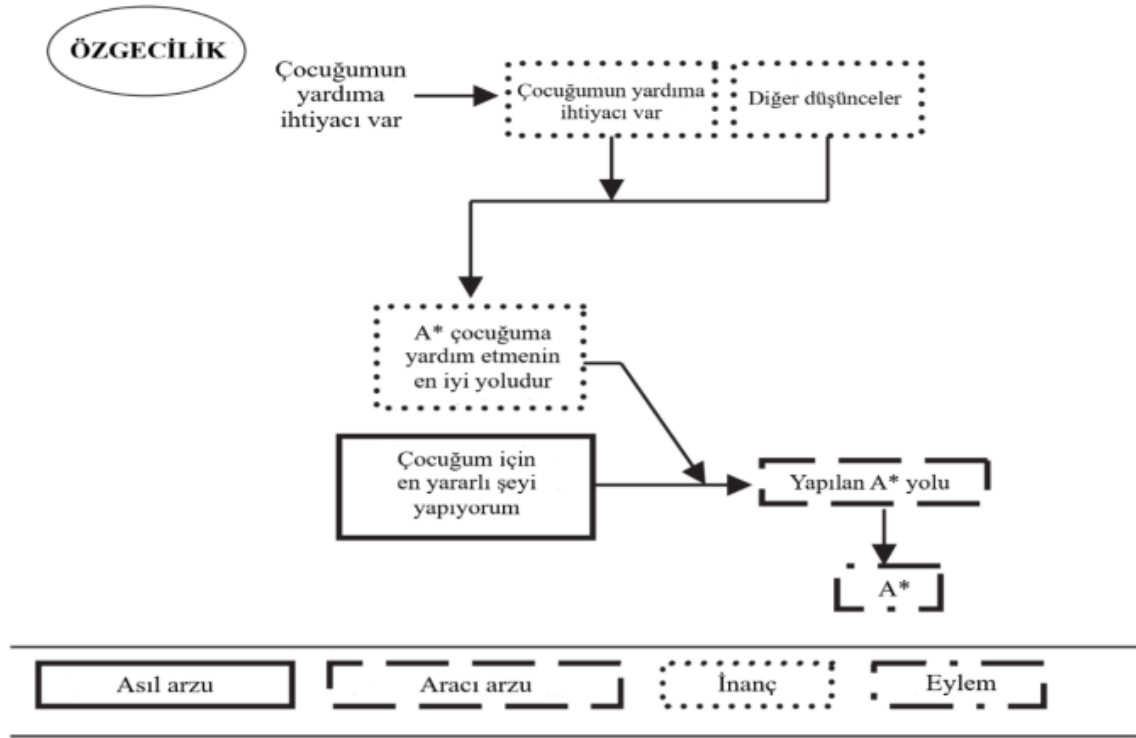
ve eğitim gibi çevresel faktörler özgeci davranışlarını etkiler. Bu faktörler, bireylerin özgeci olup olmalarını belirleyen özellikler kazandırır (İbrahimov, 2023).

Özgeciliğin temelinde bireylerin empati becerisi yatar. Empati, bir bireyin kendini başkasının yerine koyabilme ve onun duygularını, düşüncelerini anlama kapasitesidir. Bu anlayış, bireyin başkalarını daha iyi tanıyabilmesini ve onlara yardım etme eğilimini artırır (İbrahimov, 2023). Rogers (1970) ise empatiyi “*bir bireyin kendisini karşısındaki bireyin yerine koyarak, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir*” şeklinde tanımlamıştır (Rogers’tan Akt. Derman ve Bağ, 2021). Empati özgecilikte bireyde motivasyonu uyandıran bir faktördür. Yani, muhtaç bir bireye karşı duyulan empati, o bireye yardımda bulunmak amacıyla özgecil bir motivasyonu uyandıran bir etkidir (Batson vd., 2002: 489). Segal (2011) ve Dökmen (1998) empati ve özgecilik arasında ilişkiyi açıklarken farklı görüşlere ifade etmişlerdir. Segal (2011) empatinin özgecilikle ilişkili olduğunu savunurken, Dökmen (1998) ben-merkezci düşünen ya da davranışların bireyin empati kurma kapasitesini sınırladığını savunmuştur.

Özgeciliği demografik faktörlerle ilişkilendiren araştırmalar ise cinsiyetin belirleyici bir faktör olduğunu, kadınların erkeklere göre daha özgeci davranışlarda bulundukları görülmüştür. Yaş etkeni bakımından, yaştaki artışla özgeci davranışlarda da artış görüldüğü belirlenmiştir (Carlo vd., 200). Ancak üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada yaşın özgecilik üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir (McGinley ve Carlo, 2007). Demografik faktörlerden kişilik özellikleri irdelendiğinde ise dışadönük ve açık fikirli insanların özgecilik seviyelerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Oda vd., 2014). Bireyin sosyal ve biyolojik yapısı, kişilik özellikleri, empati becerisi, din, kültür de özgecilik üstünde etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca özgeciliğin temelinde yer alan davranış psikolojik açıdan ele alan Stich ve arkadaşları (2010), insanın yardımda bulunma davranışı sergilemediği zaman, gelecek dönemde kendisini kötü hissedecek olduğu inancıyla özgeci davranış sergileyebileceklerini ileri sürmüşler ve özgecil davranışların altında yatan psikolojik süreçleri Şekil 1’de gösterildiği gibi açıklamışlardır.

Şekil 1

Özgecil Davranışın Altında Yatan Psikolojik Süreç

Kaynak: Stick, S., Doris, J. M. and Roedder, E. (2010). *Altruism. in the moral psychology handbook*. New York: Oxford University Press, 160.

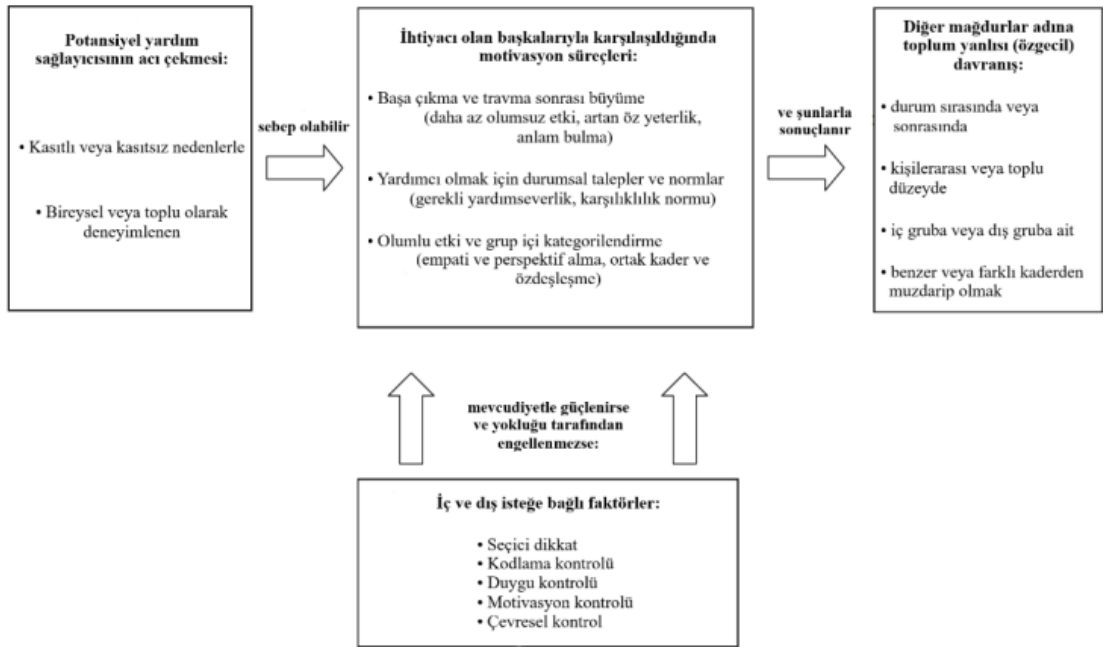
Stick ve arkadaşları (2010)'nin tasvir etmiş olduğu Şekil 1'de gösterilen modele göre bir ebeveynin çocuğunun yardıma ihtiyacı olduğunu gözlemlediği zaman, “*çocuğumun yardıma ihtiyacı var*” şeklinde düşünür ve bu düşünceye inançları eşlik eder. Ebeveyn, çocuğuna yardım etmenin en iyi yolunu belirler ve harekete geçer. Burada ebeveynin düşüncesi ve izleyeceği yol “*nihai arzu*”dur ve özgeci davranış şeklinde değerlendirilir. Ebeveyn “*çocuğumun yardıma ihtiyacı var*” düşüncesiye “*aracı arzu*” şeklinde değerlendirir. Ebeveynin “*yardım etme davranışında bulunmazsam gelecekte kötü hissedeğim*” inancıyla hareket etmesi ise özgeciliğe “*aracı arzu*” şeklinde yorumlanır. Tüm bunların sonucunda ebeveynin gerçekten yardımda bulunma arzusu ile özgeci davranış sergilemedikleri söylenebilir. Özgeci davranışta aracı ve nihai arzu ayrımının gerçekleştirilmesi özgeci davranışta önemli bir özelliktir.

Özgecilik kavramının temellerini oluşturan unsurları inceleyen Vollhardt (2009) Şekil 2'de gösterilen “*Acı Çekmekten Doğan Özgecilik Modelini*” geliştirerek acı çekmenin özgeci davranışa neden olabileceğini vurgulamıştır. Bu modelde acı çekmekten meydana gelen özgeciliğin boyutları gözlemlenerek, sistematik bir sınıflandırma yapmıştır. Bu modelde,

öncelikle potansiyel yardım sağlayıcı olan bireyin yaşamış olduğu ıstırap ve sağladığı yardımın özellikleri tespit edilmiştir ve bireyin hangi kapsamda, kimlere yardımda bulunduğu incelenmiştir. Sonrasında toplum yanlısı davranışlar ile acı çekme arasında karşılıklı ilişki ve etkileşimin anlaşılması amacıyla motivasyonel süreçler incelenmiş ve acı çekmekten meydana gelen özgeciliğe açıklık getiren temel motivasyonlar tespit edilmiştir. Son aşamada ise acı çekmenin toplum yanlısı davranışa neden olmadığı dikkate alınarak motivasyonun hangi şartlarda gerçek toplum yanlısı davranışa neden olduğu değerlendirilmiştir.

Şekil 2

Acı Çekmekten Doğan Fedakârlığın Şematik Modeli

Kaynak: Vollhardt, J. R. (2009). Altruism born of suffering and prosocial behavior following adverse life events: A review and conceptualization. *Social Justice Research*, 22(1), 72.

1.3.4. Özgecilik Bağlamları

Özgecilik bağlamları din ve kültür ve empati olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

1.3.4.1. Kültür ve Din

Bir toplum ve toplumda yer alan gelenekler, insanın kişiliği üstünde etkilidir. Bunun nedeni ise bireyin fiziksel çevresi ile olduğu kadar toplumsal çevresiyle de devamlı iletişim içinde olmasıdır (Baymur, 1997). Bunun sonucunda ise insanın davranış ve tutumları üstünde,

içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplum ve toplumda bulunan geleneklerin etkisi önemlidir. Tüm toplumsal gruplarda, o grubun üyeleri ortak özellik ve nitelikler geliştirerek, o grubun kendine özgü kişiliğini oluşturur (Geçtan, 1999). Hoffman (1970) bir kültürde bireyin sorumluluk ve adalet değerleri, bireylerin empati becerisinin artmasını destekler (Hoffman'dan Akt, Akyüz ve Çapcioğlu, 2010). Özgecilik davranışların yaygınlaşmasında kültürel aktarım önemlidir. Campbell (1972) genetikten ziyade kültürel etkilerin özgeciliği belirlediğini savunurken, Bell, Richerson ve Elreath (2009) ise kültürel varyasyonun genetik varyasyondan daha etkili olduğunu ve özgeciliğin kültürel düzeyde evrimleştiğini ifade etmişlerdir. Bu görüşe göre, toplum ve kültür bireylerin bencil eğilimlerini sınırlayarak özgeciliği teşvik eder ve bu da gruplar arası avantaj sağlar (Akt. Üzümcü vd., 2019). Cormley (1996) ise özgeci davranışların bireyin içinde yaşadığı kültürel değer ve normlardan etkilendiğini belirtmiştir. Bireyin kültürel değere uygun olan davranışı; toplumun, diğer üyelerine özgeci davranmasına yönelik öğütleri ve olumlu ya da olumsuz onay durumları bireyi özgeci bir eğilime yönlendirebilir.

Toplumun kültürel değerleri ve kişilerarası ilişkiler özgeci davranışları etkilemektedir. Özgecilik üzerinde toplumsal ilişkilerin belirleyici bir etkisi bulunmaktadır (Gümüş, 2021). Bireyin toplumda özgecilik davranışlarını etkileyen etmenlerden biri de “din”dir. Bir dine inanma ve dinde bulunan kutsal bireylerin rol model alınmasının özgecilikte önemli bir yordayıcı olduğu da öne sürülen konular arasında yer almaktadır (Akyüz ve Çapcioğlu, 2010). Din, inananlara dünya görüşü ve yaşam biçimi sunarak günlük yaşamı şekillendirir ve toplumsal değişimde önemli bir rol oynar (Abuzar, 2021). Din, hem değişime öncülük edebilir hem de istikrar ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilir. Her toplumun bir dini vardır ve büyük medeniyetler genellikle bir dinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Din ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez (Çapcioğlu, 2009). Özgecilik, genellikle dinler tarafından övülen, bireyin kendi ihtiyaçlarını bir kenara bırakıp başkalarının ihtiyaçlarını önceleyen bir davranıştır. Bu davranış prososyal eylemler çerçevesinde ele alınır ve karşılıksız yardım etmeyi gerektirir (Az ve Acar, 2020). Din ile ilgili yapılan araştırmalarda, özgeciliğin genellikle dindarlık bağlamında ele alındığı görülmektedir. Dinler, ahlaki ilkelerin önemine dikkat çekerken, insanların diğer canlılara karşı sevgi, ilgi ve özen göstermeleri gerektiği öğretilir, bu da özgecilik olarak kabul edilmektedir (Düzgüner ve Sevinç, 2020). Araştırmalar, dindar bireylerde özgeci davranışların yüksek olduğunu gösterirken, aynı özelliklerin dini olmayan kişilerde de bulunduğunu belirtmektedir, bu da özgeciliğin sadece dindarlıkla sınırlı olmadığını göstermektedir (Koç, 2023).

1.3.4.2. Empati

Empati, bireyin kendisini başka birinin yerine koyarak, onun duygularını hissetmesi ve bu durumu başka birine açıklaması sonucunda başka bir kişinin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlama süreci olarak tanımlanmaktadır (Buntürk, 2023). Genellikle empatinin bir bireyin duygularını uygun şekilde algılama sürecidir ve bu süreçte bireyin başkasının üzüntü veya sevinç gibi duygularını anlamasını ve diğer insanların deneyimlerini benzer şekilde algılayıp hissetmelerini gerektirir (Uzun vd, 2023). Empati becerileri gelişmiş bireylerin toplumdaki diğer insanlara yardım etme olasılıklarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Gülseren, 2001). Sorun yaşayan bir bireyle empati kuran birey, iletişim kurduğu bireyin durumunu anlayarak, karşısındaki birey gibi sıkıntı duyar ve bireyin bu sıkıntısını giderebilmek ve onu rahatlatmak için yardımcı olur (Yılmaz, 2003). Özgeci davranışlar sergileyen bireyler ise karşısındaki bireyler ve olaylar karşısında duygusal değil, ussal vicdanlarını esas alarak davranırlar. Empati kurularak, karşısındaki bireylerin duygu ve düşüncelerini anlar ve onlara yarar sağlayacak davranışlar sergilerler (İbrahimov, 2023).

1.3.5. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerde Özgecilik

OSB, yaşam boyunca devam eden, sözel ve sözel olmayan iletişim ve dil yetenekleri, sosyal etkileşim yetersizlikleri gösteren, tekrarlı davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur (Eric, 2020). Otistik çocuklar sosyal etkileşim, dil ve iletişim içeren birçok beceride yetersizlikler gösterir (Öz, 2021). OSB çocukların bazıları sadece sözsüz iletişim kurarken, bazıları temel dil becerilerine sahiptir (Işık, 2023). Bu çocuklar sosyal etkileşimde daha fazla çaba harcarlar ve sosyal ortamlarda kaygı yaşarlar (Demir, 2024).

Otistik çocukların yaşadıkları bu güçlükler ise ailelerinde duygusal sorunlara neden olabilir. Ebeveynler, çocuklarının iletişim ve sosyal gelişim sınırlılıklarını fark ederken, stres ve suçluluk hissederek sosyal izolasyon yaşamaktadırlar. Bu durum ise ebeveynin sosyal çevresi ile olan etkileşiminin azalmasına yol açar (Günakan ve Ünsal, 2023). OSB çocukların ebeveynleri, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta ve onların günlük hayata uyum sağlamalarına yardımcı olurlar. Ebeveynler bu süreçte yüksek bakım yükü, sağlık sorunları ve aile içi dinamiklerde bozulmalar gibi sorunlarla karşı karşıya kalırlar (Zeydan ve Yılmaz, 2023). Ebeveynlerin bu sorunla baş etme davranışlarında ailenin ekonomik durumu, çevrelerinden almış oldukları sosyal destek ve aile üyelerinin birbirine olan bağlılığı etkilidir (Turnbull vd., 2006). Ebeveynlerin birbirlerine olan bağlılıkları, dışarıdan almış oldukları sosyal destek ve

benzeri yardımlar aracılığıyla çocukları ile koşulsuz şartsız ilgilenirler. OSB çocuğa sahip olmak ebeveynlerin özgecilik davranışlarını etkilemektedir (Smith ve Jones, 2020). Ebeveynlerin özgecilik davranışları çocuklarının gereksinimlerini hiçbir menfaat gözetmeksizin karşılamaya çalışmasını sağlar (Brown, 2018). Kitapçı (2018) OSB çocuğu olan annelerin empati ve özgecilik değerlerinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi incelediği araştırmada, annelerin empati düzeyinin öznel iyi oluş düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olmadığı belirlenirken, özgecilik düzeyinin öznel iyi oluş düzeyinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, OSB çocukların annelerinde özgecilik davranışlarının, onların öznel iyi oluş düzeylerini artırdığını göstermiştir.

1.4. Yaşam Doyumu

Bu bölümde ebeveynlerin yaşam doyumu, önemi, yaşam doyumu yaklaşımları, yaşam doyumunu etkileyen faktörler, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumu konuları açıklanmıştır.

1.4.1. Yaşam Doyumu ve Önemi

Yaşam doyumu, bazı araştırmalarda “mutluluk” ve “öznel iyi oluş” terimleri ile birarada kullanılırken, bazı araştırmalarda birbirinin yerine kullanılmış olduğu görülmektedir (Kaya ve Orçan, 2019). Alan yazında sık sık yaşam doyumu ve mutluluk olgularının aynı anlamla kullanıldığı görülmektedir. Bunun da yaşam doyumu ve mutluluk olgularının birbiriyle yüksek oranda ilişkili olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Vittersø vd., 2005). İnsanların hayatlarını değiştirmekte olan en önemli etkenler arasında yer alan mutluluk, eski medeniyetlerin ortaya çıkmış olduğu ilk çağlardan beri kapsamlı ve açık bir şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır (Bulut ve Subaşı, 2020). Fakat insan yaşamında önem arz eden bir konuma sahip olan ve yaşama etki eden bu duygu, ilk defa Aristo tarafından tanımlanmıştır.

Aristo (2014) mutluluk terimini insanın en değerli ve ana amacı şeklinde görmüştür. Diener (1984) mutluluk terimini insanın pozitif yönlü hisleri, negatif yönlü hislerden daha çok yaşaması ve yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip olması şeklinde ifade etmiştir. Keser (2003) ise, insanın hayattan almış olduğu doyum sonucunda yaşadığı duygu olarak tanımlamıştır. Mutluluk düzeyleri yüksek olan insanların hayatlarına ilişkin değerlendirmeleri ve sergiledikleri davranış ve tutumların mutluluk düzeyleri düşük olanlara nazaran daha pozitif olduğu ifade edilmektedir (Lyubomirsky, 2001).

Yaşam doyumu ise öznel iyi oluş şeklinde tanımlanmaktadır. Öznel iyi oluş, bireyin kendi yaşamı ile ilgili öznel değerlendirme süreci olarak açıklanmaktadır (Diener ve Ryan, 2009). Öznel iyi oluş, birbiri ile etkileşim ve iletişim içerisinde bulunan üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar yaşam doyumu, olumsuz duygulanım ve olumlu duygulanımdır. Öznel iyi oluş kavramının duygusal boyutunu meydana getiren pozitif ve negatif yönlü duygulanımlar, bireyin hoşlandığı ve hoşlanmadığı duygu ve hisler sonucunda meydana gelir (Diener ve Suh, 1997). Olumsuz ve olumlu duygulanım; amaç, anlam, sağlık, iş, eğlence, duyuşsal tepkiler ve ilgi gibi insan için fazlasıyla önemli olan duygu ve durumları içermektedir. Yaşam doyumu ise öznel iyi oluş kavramının bilişsel boyutunu meydana getirir (Diener ve Ryan, 2009). Diğer bir deyişle yaşam doyumu, insanın hayata yönelik yapmış olduğu bilişsel değerlendirmelerden meydana gelir. İnsanın yaşam doyumu ve olumlu duygulanımının yüksek seviyede olması, öznel iyi oluş seviyesinin de yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Diener ve Suh, 1997).

Yaşam doyumu ile ilgili alan yazını incelendiğinde ortak bir tanımlamanın bulunmadığı ve yaşam doyumu tanımı yapılırken farklı olgular üstünde durulduğu görülmektedir. Dikmen (1995) yaşam doyumu kavramının ilk bakışta fazlasıyla sade bir kavram şeklinde görülsede tanımının basit olmadığını ifade etmektedir. Flanagan (1978) da Dikmen'e paralel bir görüşle yaptığı araştırmada, yaşam doyumu ile ilişkili altı bin beşyüz kriter belirlemiştir. Bu kriterleri ise beş temel başlıkta on beş kriter şeklinde gruplamıştır. Bu kriterler;

- 1) Yeniden düzenleme; a. katılımcı ve aktif faaliyetler (kamp yapma, balık tutma ve spor yapma ve benzeri), b. gözlemsel ve pasif faaliyetler (kitap okuma, müzik dinleme ve televizyon izleme ve benzeri) ve c. sosyalleşme kriterlerini içermektedir.
- 2) Kişisel gelişim; a. kendini ifade etme ve yaratıcılık, b. mesleki rol, c. kendini anlayarak planlama ve d. Entelektüel gelişimdir.
- 3) Sivil, toplumsal ve sosyal faaliyetler; a. ulusal ve yerel yönetim ile alakalı faaliyetler ve b. diğer insanlara yardımda bulunma davranışları
- 4) Diğer insanlar ile ilişkiler; a. arkadaşlar ile ilişkiler, b. anne babalar, kardeşler vd., akraba ile ilişkiler, c. çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek ve eş ile ilişkileri içerir.
- 5) Araçsal ve fiziksel iyi oluş; a. kişisel güvenlik ve sağlık ve finansal güvenlik ve araçsal iyi oluşur.

Yaşam doyumu ilk Neugarten ve arkadaşları (1961) tarafından kullanılmıştır. Doyum, bireyin ihtiyaç, beklenti, amaç ve isteklerinin tatmin edilmesidir (Diener ve Ryan, 2009). Yaşam doyumu ise bireyin kendi belirlemiş olduğu ölçütler ışığında hayat kalitesiyle ilgili bir kanıya

varmış olduğu süreçtir (Diener, 1984). Bu bağlamda yaşam doyumu bireyin mevcut koşulları ve kendi standartları arasında gerçekleştirmiş olduğu bir değerlendirme ışığında çıkardığı sonuçtur. Yani yaşam doyumu bireyin kendi oluşturmuş olduğu ölçütler sonucunda meydana gelen bir yargıdır (Gilman ve Huebner, 2003). Başka bir deyişle, yaşam doyumu bireyin kendisinin belirlediği kriterler ışığında, istek ve ihtiyaçlarının doyurulmasına bağlı yaşamını olumlu yönde değerlendirmesidir (Neugarten vd., 1961). Birey yaptığı bu öz değerlendirmeyi, içinde bulunduğu anlık durum ve kendisinin belirlediği kıstaslar arasında gerçekleştirdiği karşılaştırmayla yapar (Diener vd., 1985).

1.4.2. Yaşam Doyumu Yaklaşımları

Yaşam doyumu, yalnızca bir yaklaşım veya alana bağlı olmayan disiplinlerarası kullanılan bir terimdir (Şimşek, 2011). Mutluluk ve yaşam doyumu kavramları ile ilişkili farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yaşam doyumunu Erek (Telic) Kuram, Etkinlik Kuramı, Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Kuramı, Haz ve Acı Kuramı, Yargı Kuramı ve Bağ Kuramı farklı açılardan ele almıştır (Diener vd., 2002). Bu kuramlar aşağıda açıklanmıştır.

Erek (Telic) Kuram, Wilson (1960) tarafından geliştirilmiştir. Mutluluğun gereksinim ve hedefler gibi farklı durumlara ulaşıldığı zaman elde edilebilecek olduğunu, gereksinim ve hedeflerin doyurulmamasının da mutsuzluğa yol açacağını ifade etmektedir (Wilson, 1960). Erek kuramında, bireyin gereksinim ve hedefleri ile ilgili doyum hissetmesi, arzularının doyurulmasının sonucunda ise olumlu-olumsuz farklı sorgulamaları olur (Diener ve Ryan, 2009). Bu kuramın temel varsayımı bireyin yaşamış olduğu gerginlik durumunu azaltmasının sonucunda mutluluğa ulaşılacak olduğudur. Örnek olarak, bireyin yaşamış olduğu ağrının giderilmesi ya da bir ruhsal veya fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi, bireyin mutluluğa erişmesine neden olur (Şimşek, 2011).

Etkinlik Kuramı, mutluluk yaratan durumların bireyin etkinlikleri sonucunda hissedildiğini savunur. Örneğin bireyin dağa tırmanma faaliyetinden aldığı mutluluk, dağın zirvesine ulaştığında alacağı mutluluktan daha fazla olur (Diener, 1984). Bu kuramın en önemli ve ilk savunucularından Aristo (M.Ö 384-322) mutluluk duygusunun erdemli etkinlikler sonucunda ortaya çıktığını savunmuş ve başarılı yapılan bir işin mutluluğu sağlayacağını belirtmiştir (Aristo' da Akt. Şimşek, 2011). Bu kurama göre birey içinde bulunduğu etkinlik ve hedeflere odaklanmış olduğu durumda mutluluk kendi kendine gelecektir (Diener, 1984).

Aşağıdan Yukarı Kuramı, objektif hayat şartlarını bireyin genel mutluluk düzeyinin belirlenmesi konusunda değerli bir rol üstlendiğini belirtir ve bireyin hayatındaki olumlu ve olumsuz anların mutluluğu meydana getirdiğini savunur (Diener ve Ryan, 2009). Birey, yaşamış olduğu acı ve hazlar ile ilgili öznel değerlendirmede bulunarak mutluluk düzeyi ile ilgili sonuç çıkarmasıdır (Kozma ve Stones, 1980). Bu kuram, Wilson'un evrensel ve temel insan ihtiyaç ve beklentilerinin olduğu düşüncesine dayanıp, insanların ihtiyaç ve gereksinimlerine dayanmakta olup (Ümmet, 2020), bu ihtiyaç ve beklentiler, karşılandığında birey mutlu olur. Diğer bir deyişle bireyin içinde bulunduğu şartlar, ihtiyaç ve beklentileri gidermesine izin verirse birey mutlu olur (Diener vd., 1999). Bu kuramlar, yaşam doyumunu bireyin hayatının tüm alanlarını değerlendirmesi sonucunda ortaya çıktığını savunur. Örneğin, bireyin memnun olduğu bir işte çalışması, tatmin edici sosyal ilişki ve etkileşimler yaşaması ve iyi bir gelir sahibi olması yaşam doyum seviyesinin yüksek olduğunun göstergesidir (Ilies vd., 2017).

Haz ve Acı Kuramı, insanın amaç ve hedeflerine ulaşması ya da ihtiyaçlarının karşılanmasının sonucunda mutlu olduğuna dair mevcut düşünce, haz ve acı arasında bulunan ilişkiyi gösterir (Diener, 1984). İnsanların yaşamlarında eksikliğini hissettikleri şeyler kadar amaç ya da ihtiyaca sahip olduklarını savunmaktadır. Haz ve acı kuramı çerçevesinde, ihtiyaç ve amaçlar mutluluk kavramının bir habercisi şeklinde değerlendirilir (Diener vd., 1999). Bireyin ihtiyacı ne kadar büyük ise, o ihtiyaç karşılandığı zaman meydana gelecek olan hazzın da o oranda büyük olacağı savunur. Fakat ihtiyaçların giderilmesinin hazzın meydana gelmesine yol açtığına yönelik düşünce, bütün ihtiyaçların giderilmesinin ulaşılabilecek olan en büyük hazzı getirecek olduğu anlamını taşımadığını vurgulamaktadır (Ümmet, 2020).

Yargı Kuramı, mutluluk kavramının belirli standartlar ile gerçek şartlar arasında gerçekleştirilen karşılaştırmanın sonucunda ortaya çıktığını savunur. Eğer bireyin yaşamış olduğu gerçek şartlar, belirli bir standardın üstünde ise mutluluk meydana gelir (Diener, 1984).

Bağ Kuramı, yaşam doyumunu bilişsel, bellek ve koşullanma ilkelerini temel alarak açıklamışlardır. Bireyin yaşam doyumunu sonucunda mutluluğa ulaşması, zihninde yer alan yaşam deneyimleri ile ilgili yaptığı bilişsel değerlendirmelere bağlı ortaya çıkar (Acar, 2011). Bu kuram, bireyin yaşantı ve deneyimlerinin farklı düşünce ve duygular ile ilgili olan bağlar kurulduğunu savunur. Belli bir doyum seviyesine ulaşmış olan ve kendisini mutlu hisseden insanlar, zihinlerinde pozitif yönlü bağlar ile alakalı kuvvetli ağlar meydana getirir (Diener, 1984).

1.4.3. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Bireyin yaşam doyumunu tüm insanların kendi belirledikleri kriterlere göre değişebilecek olduğu gibi ölçütlerin de bireyler has bir şekilde çeşitlendiği varsayılmaktadır (Ngoo vd., 2015). Alan yazını incelendiğinde, bireyin yaşam doyumunu yaş, cinsiyet, eğitim, iş hayatı, romantik ilişkiler, sosyo-ekonomik düzey ve toplumun etkilediği görülmektedir. Bu faktörler aşağıda açıklanmıştır.

Yaş, yaşam doyumu ile ilişkili yapılan bazı araştırmalarda gençlerde yaşam doyumu seviyesinin daha yüksek olduğu belirlenirken (Yetim, 1991), bazı araştırmalarda yaşlı bireylerin gençlere nazaran daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu saptanmıştır (Fiori vd., 2006). Ancak Myers ve Diner (1995) ve Ngoo ve arkadaşları (2015) bireyin yaşının, yaşam doyumu düzeyiyle ilişkili öngöründe bulunmaya katkısı olmadığını belirtmişlerdir. George ve arkadaşları (1985) ise, yaş faktörünün yaşam doyumu üstünde direkt olarak büyük bir etkisi bulunmasa da sosyal destek, sağlık, gelir ve medeni durum gibi diğer faktörler üstündeki etkisiyle birleştiğinde dolaylı açıdan etkilediğini belirtmişlerdir.

Cinsiyet, yaşam doyumu üzerindeki etkisi tartışmalı bir konu olmuştur. Alan yanında, cinsiyet faktörünün yaşam doyumu üstündeki etkisine yönelik farklı sonuçlar mevcuttur. Matud ve arkadaşları (2014) erkeklerin yaşam doyumu seviyesinin kadınlardan daha yüksek olduğunu belirlerken, Bal ve Gülcan (2014) kadınların yaşam doyumu seviyelerinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Della Giusta ve arkadaşları (2011) ise kadınlar ve erkeklerin yaşam doyumu seviyelerinin benzerlik gösterdiğini, fakat yaşam doyumu seviyesinde bulunan farkların kadınlar için daha belirli olduğunu bulmuşlardır.

Eğitim, yaşam doyumu ile eğitim arasında kayda değer bir ilişkinin bulunduğu ifade edilmektedir (Bergan ve McConatha, 2001). Cheung ve Chan (2009), otuz beş ülkede gerçekleştirmiş oldukları bir çalışmada eğitimin yaşam doyumu seviyesinin en önemli yordayıcıları arasında yer aldığını belirlemişlerdir. Çalışmanın neticesinde eğitim seviyesi daha yüksek olarak tespit edilen devletlerde yaşam doyumu seviyesinin de yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Farklı bir ifadeyle, eğitimde geçirilmiş olan süre ne kadar uzun olur ise, bireylerin yaşam doyum seviyesinin de o oranda yüksek olacağı bu çalışmada ifade edilmektedir. Frey ve Stutzer (2002), daha iyi eğitim almış olan bireylerin daha yüksek seviyede yaşam doyumu ve mutluluğa sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Benzer olarak Blanchflower ve Oswald (2004) da daha iyi eğitim almış olan bireylerin daha yüksek seviyede yaşam doyumuna sahip olduklarını belirtmişlerdir.

İş doyum, yaşam doyum ve iş doyum arasında ilişki inceleyen araştırmalara göre yaşam seviyesi yükseldikçe iş yaşamındaki performansın da arttığı görülmüştür (Çırpan vd., 2019). Jones (2006) yaşam doyum seviyesinin kişinin iş yaşamındaki performansında önemli olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Dikmen (1995) ve Rain, Lane ve Steiner (1991) de yaşam doyum ve iş doyum arasında pozitif yönlü ve kuvvetli bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Romantik ilişkiler, evlilik, insanların mutluluk ve yaşam düzeylerine etki eden en önemli faktörlerden biridir. Alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde evli bireylerin daha yüksek seviyede yaşam doyumuna sahip olduğunu göstermiştir (Yılmaz ve Aslan, 2013). Benzer olarak Stutzer ve Frey (2006) de bir partner veya eşle yaşamını sürdüren bireylerin yalnız yaşayan bireylerden daha yüksek yaşam doyumlarına sahip olduklarını belirlemişlerdir. Eşlerin arasındaki cinsel uyum, sevgi, gelir düzeyi ve sağlık durumunun yaşam doyum üstünde pozitif yönlü bir etkiye sahip olurken, eşler arasındaki eğitim seviyesindeki ciddi farkların yaşam doyum üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir (Yılmaz ve Aslan, 2013).

Sosyo-ekonomik düzey, aile gelir düzeyinin yaşam düzeyi ile ilgili yapılan çalışmalar araştırma yöntemi, zaman ve örneklem grubuna göre farklı sonuçlar ortaya koymuştur (Çevik ve Korkmaz, 2014). Aylık gelir düzeylerini yeterli bulan bireylerin daha yüksek yaşam doyum seviyesine sahip oldukları belirlenmiştir (Gündoğar vd., 2007). Yapılan çalışmalara göre bireyin gelir düzeyinin belirli bir noktaya kadar yaşam doyum üstünde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Ancak bahsedilen noktanın ardından daha çok gelir düzeyinin artık yaşam doyumunu etkilemediği de tespit edilmiştir (Blanchflower ve Oswald, 2004). Daraei ve Mohajery (2013) ise sosyo-ekonomik durum ile yaşam doyum seviyesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Toplum, yaşam doyum düzeyine etkili olan son unsurdur. İnsanlar, içinde yaşadıkları toplumda “güvenlik algısı” yaşam doyum ile ilişkilidir. Suç nedeni ile bulunmuş oldukları bölgede kendini güvensiz hisseden bireylerin yaşam doyum düzeyinin düşük olduğu görülmektedir (Dittmann ve Goebel, 2010).

1.4.4. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yaşam Doyumu

Özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılması, ailenin hayatını ciddi boyutta etkiler. Bu durum ise ebeveynlerin yaşam doyumunu yüksek düzeyde değiştirir (Akkök, 2003). Özellikle anne ve babanın psikolojisi ciddi boyutta etkilenir (Ohaeri, 2003). Bunun ise çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle, birçok ebeveyn sağlıklı bir bebek dünyaya getireceklerini beklerken, özel gereksinimli bir çocuk dünyaya getirmelerinden dolayı hayal kırıklığı yaşarlar (Cavkaytar ve Özen, 2010). Aileler bir yandan bu beklenmedik duruma uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan bu durumu çevresindeki yakınlarına açıklama konusunda yetersiz kalmaları ebeveynlerin psikolojik durumlarını büyük düzeyde etkiler. Bunlar ise ebeveynlerin yaşam doyumunun düşmesine neden olur (Akkök, 2003). Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının yetersizliğine yönelik yeterli bilgi alamamaları ve özel gereksinimli çocuklarının ek sağlık problemleri de ebeveynlerin psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyerek yaşam doyumunu düşürmektedir (Saunders vd., 2015). Çocuğun sağlık problemleri nedeniyle ebeveynlerin devamlı olarak hastaneye gitmek, birçok farklı uzmanla etkileşim halinde olmak zorunda kalmaları ve aile bütçesine ek yük binmesi, eşlerin yeterince birbirine vakit ayıramamaları ve sosyal çevrelerinden soyutlanmaları da yaşam doyumunun daha düşmesinde önemli etkenler arasında sayılır (Patterson, 2002). Ailelerin karşılaştıkları bu sorunlar da zamanla ebeveynlerde depresyon, düşük benlik saygısı, kaygı, stres ve daha çok sağlık problemine yol açmaktadır. Ebeveynlerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürmelerinde ve kişiler arası ilişki ve etkileşimlerinde problemler yaşamalarına neden olmaktadır (Kaner, 2009).

Ebeveynlerin yaşam doyumları, özel gereksinimli çocuklarının yaşı, yetersizlik düzeyi ve türü, çocuklarının gereksinim ve beklentilerini karşılama yeterliliklerine göre değişiklik gösterir (Kaner, 2009). Hayes ve Watson, (2013) OSB çocukların ebeveynlerinin daha çok strese maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, ebeveynlerin çocukların gelecekleri kaygı duymaları, yakın çevresindeki insanların olumsuz tutumları da ebeveynlerin stres düzeylerini artırırken, yaşam doyumlarını düşürmekte (Cavkaytar ve Özen, 2010), eşlerin birbirleri ile problemler yaşayabilmekte ve hatta boşanma sürecine neden olabilmektedir (Akkök, 2003). OSB çocuğu olan annelerle yapılan araştırmada, yüksek düzeyde ebeveynlik stresinin yaşam doyumunu azalttığı bulunmuştur. Otizm, sosyal ilişkilerde bozulma ve tekrarlayan hareketlerle karakterizedir. Bu durum, annelerde yetersizlik duygularına ve çocuklarıyla sağlıklı bir bağ kuramamalarına neden olur (Gülaldı, 2010)

1.5. İletişim

Bu bölümde iletişim, iletişimin öğeleri, otistik çocuklarla iletişim ve OSB çocuğu olan ebeveynlerde iletişim sorunları konuları ele alınmıştır.

1.5.1. İletişim

İletişim, iletilmekte olan bilginin hem alıcı hem de gönderici tarafınca anlaşılabilirdiği ortam içerisinde bilginin göndericiden alıcıya aktarılma süreci olarak ifade edilmektedir. İletişim, Türkçe'ye Latince'den communis “*ortak*” communi-care “*ortak bir edimde bulunmak; bir nesneyi iki grup arasında paylaşmak; karşılıklı bildirimde bulunmak, konuşmak, görüş alışverişinde bulunmak*” anlamına gelmektedir (Telman ve Ünsal, 2005: 20). Dökmen (2012) iletişimi “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci” olarak açıklamıştır. İnsanların doğumlarından ölümüne kadar hayatlarının tüm evrelerinde ve anlarında varolan, çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Biyolojik bir varlık olarak kabul edilmesinin yanında kültürel ve toplumsal bir varlık olarak nitelendirilen insanların sağlıklı iletişimler içerisinde olmaları, kazanılmış olan deneyim ve tecrübelerin nesilden nesle aktarılabilmesi için önemlidir (Güler, 1990).

1.5.2. İletişim Öğeleri ve Süreçleri

İletişimin öğeleri kaynak, hedef, mesaj ve kanaldır. *Kaynak*: İletişim sürecinde mesajı üreten ve iletişimi başlatan kişiye kaynak denir (Yurdakal, 2024). *Hedef*: İletişim sürecinde, mesajın ulaşmak istediği kişi veya gruplardır. Hedef, iletişimin belirli bir kitleye yönlendirilmesini veya genel bir topluluğa hitap etmesini sağlar (Çiftçi, 2007). *Mesaj*: İletişim sürecinde kaynaktan alıcıya iletilen bilgi, düşünce veya duygudur. Mesajın doğru ve açık bir şekilde iletilmesi, anlam bütünlüğünü sağlamaktadır (Kaya, 2011). *Kanal*: Mesajın iletimini sağlayan fiziksel veya sanal bir ortamdır. İletişim, ses, yazı veya görüntü gibi kanallar aracılığıyla gerçekleşir. İletişim kanalları arasında yüz yüze konuşma, telefon görüşmesi, e-posta ve sosyal medya yer almaktadır (Yüksel, 2012).

İletişim süreçleri ise kod ve kodlama, kod açma ve yorumlama, geribildirim ve gürültüdür. *Kod ve kodlama*: Mesajın, gönderici tarafından dil, semboller veya jestler kullanılarak alıcının anlayabileceği bir forma dönüştürülmesi sürecine denilmektedir (Kaya, 2011). *Kod açma ve yorumlama*: Alıcı, kaynaktan gelen mesajı alır ve bunu anlamlı bir şekilde çözmeye

çalışmasıdır. Bu süreç kod açma olarak adlandırılmaktadır. Alıcı, mesajdaki kodları kendi bilgi ve deneyimleri doğrultusunda yorumlamaktadır (Yüksel, 2012). *Geribildirim*: Mesajın alıcı tarafından anlaşıldığını veya ek bilgi gerektiğini göstermek için hedefe gönderilen yanıttır. *Gürültü ise* mesajın doğru iletilmesini engelleyen her türlü dış veya iç faktördür, örneğin çevresel sesler veya dikkat dağıtıcı unsurlar (Çiftçi, 2013).

1.5.2. OSB Çocukla İletişim

Çocukların, doğumlarından itibaren çevreleriyle iletişim kurmayı öğrenmeleri sürecinde, ebeveynlerin açık ve etkili iletişim kurma becerileri önemli rol oynar. Çocuklar, ebeveynlerini izleyerek iletişim kurma yollarını öğrenirler. Etkili iletişim sağlandığında, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi desteklenir ve bu beceriler çocuklara yaşamları boyunca fayda sağlamaktadır (Kazan ve Sarısoy, 2021). Çocukların sahip oldukları olumlu iletişim becerilerinin gelişimleri kişiliklerini ve duygusal zekalarını olumlu yönde etkiler (Aral ve Şahin, 2012). Çocuklarla iletişim, onların duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimi için büyük önem taşır (Traub, 2016). Çocuğun kendini ifade edebilmesi, dinlendiğini ve fikirlerine değer verildiğini hissetmesi, özgüvenini ve empati yeteneğini geliştirmektedir (Gooden ve Kearns, 2013). Olumlu iletişim becerileri, çocukların problem çözme yeteneklerini artırır, sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlar ve duygusal zekalarını güçlendirir (Housman, 2017). Otistik çocukların iletişim becerileri akranları ile karşılaştırıldığında farklı bir gelişim gösterdiği dikkati çekmektedir. OSB çocuklar, tipik gelişim gösteren bebeklerden daha geç sesler çıkarmaya başlar, sese senkronize olmayan tepkiler verirler ve sıra dışı el hareketleri gösterirler (Mahoney, 2009). OSB çocukların iletişim becerileri, onların sosyal etkileşimlerinde ve günlük yaşamlarında önemli bir rol oynar (Akök, 2017). OSB çocuklar dil ve iletişim becerilerinde güçlükler yaşarlar. Bu güçlükler, sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerini etkiler ve bu durum, otistik çocukların sosyal ilişkilerini ve öğrenme süreçlerini olumsuz yönde etkiler (Aral ve Gürşimşek, 2007).

OSB çocukların iletişim becerileri genellikle sözel ve sözel olmayan iletişimde zorluklar içerir. Sözel iletişimde, dil gelişiminde gecikmeler yaygındır. Bazı OSB çocuklar hiç konuşamazken, bazı OSB çocuklar sınırlı kelime dağarcığına sahip olur (Eckes vd., 2023). Yine bu çocuklarda görülen ekolali, yani duyulan kelimelerin ve cümlelerin tekrarı, otistik çocuklar arasında yaygındır ve bu durum iletişimin bir parçası olarak görülür. Ayrıca, kelimelerin anlamını anlama ve uygun bağlamda kullanma konusunda güçlükler de yaşarlar (Özerk, vd. 2021). Sözel olmayan iletişimde ise OSB çocuklar göz teması kurma, beden dili ve jestleri kullanma, yüz

ifadelerini anlama ve kullanma gibi alanlarda yetersizlikler gösterirler. Bu durum ise bu çocukların sosyal etkileşimleri zorlaştırır ve iletişimin anlaşılmasını güçleştirir (Guivarch, vd. 2017).

1.5.3. OSB Çocuğu Olan Ebeveynlerde İletişim Sorunları

Otistik çocuklar, iletişim konusunda çeşitli güçlükler ve farklı özellikler sergilerler. Bu çocukların dil gelişimi genellikle düzensizdir ve belirli konularda geniş bir kelime dağarcığı geliştirebilirken, diğer konularda sınırlı kalabilirler. Örneğin, sık sık duydukları kelimeleri veya cümleleri anlamadan tekrar edebilirler, bu duruma ekolali denir (Torrens ve Ruiz, 2021). Sosyal iletişimde ise göz teması kurmak, jest ve mimik kullanmak gibi temel becerilerde güçlükler yaşarlar, bu da anlamlı etkileşimler kurmalarını engeller (Frontiers, 2019). Ayrıca, otistik çocuklar ihtiyaçlarını ve duygularını ifade etmek için davranışlarını kullanırlar; örneğin, bir objeye ulaşmak için bir yetişkinin elini itebilirler veya istemedikleri bir şeyi protesto etmek için öfke nöbetleri geçirebilirler (MECp' Middle East Current Psychiatry '2021). Bu tür davranışlar, onların iletişim kurma çabalarının bir parçasıdır ve dil dışı iletişim becerilerinin de değerlendirilmesi gerekir (MDPI, 'Multidisciplinary Digital Publishing Institute' 2021). OSB çocuklar ile ebeveynlerinin yaşadıkları en büyük güçlüklerden biri otistik çocukların iletişim yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. OSB çocukların iletişim becerilerindeki yetersizlikler, ebeveynlerin çocuklarıyla etkili bir şekilde iletişim kurmasını engeller. Bu durum, aile içindeki duygusal bağların zayıflamasına ve ebeveynlerin çocuklarına karşı duydukları kaygının artmasına neden olur (Karst ve Van Hecke, 2012). OSB olan çocukların bakımı, ebeveynler için fiziksel ve duygusal olarak zorlayıcıdır. Bu durum, ebeveynlerin sürekli stres ve yorgunluk hissetmelerine neden olur. Yorgun ve stres altındaki ebeveynler, etkili iletişim kurmakta zorlanabilir ve bu da aile içi çatışmalara yol açabilir (Weiss vd., 2012). OSB olan çocukların ebeveynleri, genellikle çocuklarının geleceği hakkında endişe duyar. Bu duygusal yük, ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla iletişimlerini olumsuz etkiler. Duygusal olarak tükenmiş ebeveynler, çocuklarıyla empati kurmakta ve onların duygusal ihtiyaçlarını anlamakta zorlanırlar (Hartley vd., 2010).

OSB çocukların ebeveynleri ile ilişkili alan yazındaki araştırmalar incelendiğinde, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocukları ile etkileşim ve iletişimlerinde tipik gelişim gösteren ebeveynlere göre daha kontrollü cümleler kurdukları (Watson, 1998), oyunlar içinde daha çok yönlendirici oldukları (Kasari vd., 1998), annelerin iletişim sırasında daha çok başarıya odaklandıkları (Diken, 2012) dikkati çekmektedir. Ayrıca, OSB çocukların ebeveynlerinden annelerin,

babalara göre çocukları ile iletişimlerinde daha fazla yanıtlayıcı oldukları (Karaaslan, 2016) görülmüştür. Ayrıca, OSB'den etkilenme düzeyi yüksek olan çocukların ebeveynlerinin iletişimde genellikle yönlendirici bir tutum sergilerken (Wan vd., 2012), duygusal yanıtlayıcı ve ifade edici olma seviyelerinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir (Töret vd., 2015).

1.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde alan yazında OSB çocuğu olabn ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişimlerine yönelik Dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalar özetlenmiştir.

1.6.1. Dünyada ve Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar

Smith ve arkadaşları (2010) OSB olan çocukların ebeveynlerinin özgecilik düzeylerini inceledikleri çalışmada OSB'li çocukların ebeveynlerinin, tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine kıyasla daha yüksek özgecilik düzeylerine sahip olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırmaya, yaşları 5 ile 18 arasında değişen OSB ve tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri katılmıştır. Veri toplama sürecinde, ebeveynlerin özgecilik düzeylerini değerlendirmek için "Özgecilik Ölçeği" ve ebeveynlerin psikolojik sağlık durumu, stres düzeyleri ve aile içi işleyişleri gibi çeşitli alanlarda ek anketler ve ölçümler de yapılmıştır. Araştırmanın sonunda OSB olan çocukların ebeveynlerinin özgecilik düzeylerinin, tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri ile karşılaştırıldığında, OSB ebeveynlerinin stres düzeylerinin daha yüksek olduğu ve aile içi iletişimde daha fazla sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Bu çalışma, OSB olan çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla çaba sarf etmek zorunda kaldıklarını ve bu durumun aile dinamikleri ile özgecilik düzeylerini nasıl etkilediğini derinlemesine incelemiştir.

Svensson ve arkadaşları (2010) OSB çocukların ebeveynlerinin iletişim stratejilerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada 5 ile 16 yaş arasındaki OSB çocukların ebeveynleri ile yapılmıştır. Ebeveynlere "Demografik Bilgi Formu, İletişim Stratejileri Ölçeği" uygulanmıştır. Ayrıca, ebeveynler ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve çocuklarıyla olan etkileşimleri gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda görsel yardımcıları ve yapılandırılmış rutinlerin OSB olan çocukların ebeveynleri tarafından yaygın olarak kullanıldığını ve bu stratejilerin ebeveyn-çocuk iletişimini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle görsel desteklerin (resim kartları, görsel programlar) ve yapılandırılmış günlük rutinlerin, çocukların talimatları

anlamalarını ve sosyal etkileşimlerini artırmada önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuklarının OSB spektrumundaki yerinin, kullanılan iletişim stratejilerinin çeşitliliği ve etkinliği üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin, daha fazla ve çeşitli iletişim stratejilerini etkin bir şekilde kullandıkları gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, OSB olan çocukların ebeveynlerinin iletişim stratejilerini bilinçli ve yapılandırılmış bir şekilde kullanmalarının, çocuklarının iletişim becerilerini ve sosyal etkileşimlerini geliştirmede önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. Görsel desteklerin ve rutinlerin, hem ebeveynler hem de çocuklar için iletişim süreçlerini daha anlaşılır ve yönetilebilir hale getirdiği sonucuna varılmıştır.

Tanaka ve arkadaşları (2011) Japonya'da 3-18 yaşlardaki OSB çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmada, ebeveynlerin yaşam doyumunu ve sosyal destek algılarını ölçmek için “Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)” kullanılmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin kullandıkları başa çıkma stratejileri, aile gelir düzeyleri ve diğer demografik bilgiler de araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları sosyal destek, başa çıkma stratejileri ve aile gelirinin ebeveynlerin yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur. Güçlü bir sosyal destek ağına sahip ebeveynlerin, sosyal desteği düşük olan ebeveynlere göre daha yüksek bir yaşam doyumuna sahip oldukları belirlenmiştir. Özellikle aile ve arkadaşlardan alınan destek, ebeveynlerin strese karşı daha dayanıklı olmalarını sağlamış ve genel yaşam memnuniyetlerini artırmıştır. Ayrıca, etkili başa çıkma stratejileri geliştiren ebeveynlerin, çocuklarının özel ihtiyaçları ile daha iyi başa çıktıkları ve bu durumun yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Problem odaklı başa çıkma stratejileri (örneğin, sorunları çözmek için aktif olarak çaba göstermek) yaşam doyumunu artırırken, kaçınma odaklı stratejiler (örneğin, sorunları görmezden gelmek) yaşam doyumunu olumsuz etkilemiştir. Son olarak, aile gelir düzeyi de ebeveynlerin yaşam doyumunu doğrudan etkileyen bir faktör olarak öne çıkmıştır. Yüksek gelir düzeyine sahip aileler, çocuklarının özel ihtiyaçlarını karşılamakta daha fazla kaynağa sahip oldukları için daha yüksek bir yaşam doyumuna ulaşmışlardır. Düşük gelir düzeyine sahip ailelerde ise, finansal stresin yüksek olması, ebeveynlerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Sosyal destek, başa çıkma stratejileri ve aile geliri, ebeveynlerin yaşam kalitesini ve genel memnuniyetlerini şekillendiren önemli unsurlar olarak belirlenmiştir. Güçlü bir sosyal destek ağı, etkili başa çıkma stratejileri ve yeterli gelir düzeyi, ebeveynlerin stresle daha iyi başa çıkmalarına ve daha yüksek bir yaşam doyumuna ulaşmalarına yardımcı olduğu belirlenmiştir.

Johnson ve arkadaşları (2012) ebeveyn özgeciliğinin OSB çocukların gelişimleri üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada, ebeveynlere "Özgecilik Ölçeği" uygulanmış ve çocuklarına yönelik olarak çeşitli gelişimsel değerlendirme ölçekleri kullanılmıştır. Özgecilik Ölçeği, ebeveynlerin başkalarına yardım etme, fedakarlık yapma ve genel olarak özgecilik eğilimlerini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, çocukların sosyal, iletişimsel ve günlük yaşam becerilerini değerlendirmek için "Vineland Uyumsal Davranış Ölçeği (VABS)" uygulanmıştır. Çocukların genel gelişim düzeylerini ölçmek amacıyla ise "Stanford-Binet Zeka Ölçeği" ve "Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği" gibi gelişim testleri kullanılmıştır. Araştırmaya 3 ile 12 yaş arasındaki OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerinden oluşan 120 ebeveyn katılmıştır. Bu ebeveynlerin özgecilik düzeyleri değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler, çocukların gelişimsel test sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, yüksek düzeyde özgecilik sergileyen ebeveynlerin çocuklarının, sosyal ve iletişim becerilerinde daha iyi performans gösterdiği bulunmuştur. Özgecilik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına daha fazla destek sunduğu ve bu desteğin çocukların sosyal etkileşimlerini ve iletişim yeteneklerini geliştirdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, çocukların günlük yaşam becerileri ve genel uyumsal davranışları, ebeveynlerinin özgecilik düzeyi ile pozitif bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir.

Brown ve arkadaşları (2015), ebeveynlerin özgecilik davranışlarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, 4 ile 14 yaş arasındaki OSB ve tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine "Özgecilik Ölçeği", ebeveynlerin stres düzeylerini ölçmek için "Ebeveyn Stres Endeksi" ve stresle başa çıkma stratejilerini değerlendirmek amacıyla "Başa Çıkma Stratejileri Envanteri" uygulamışlardır. Elde edilen bulgular, OSB çocukların ebeveynlerinin, tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine kıyasla daha yüksek düzeyde özgecilik davranışı sergilediklerini göstermiştir. Bu ebeveynler, aile içi uyumu artırmak için daha fazla fedakarlık yapma eğilimindeydiler ve bu durumun aile dinamikleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle, yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynler, stresle daha etkili başa çıkma stratejileri geliştirdikleri ve bu sayede aile içi uyumu koruyabildikleri belirlenmiştir. Ebeveynlerin özgecilik davranışları, aile içindeki iletişimi güçlendirerek daha sağlıklı ve uyumlu bir aile ortamının oluşmasına katkı sağladı. OSB çocukların ebeveynlerinin daha fazla özgecilik davranışı sergileyerek aile dinamiklerini olumlu yönde etkilediğini ve bu davranışların aile içi uyumu güçlendirdiği saptanmıştır.

Demir ve arkadaşları (2015) OSB çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu ve stres düzeylerini inceledikleri çalışmada, 6-16 yaş arasındaki OSB çocukların ebeveynlerin yaşam doyumu ve stres seviyelerini değerlendirmek için "Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)" ve

"Ebeveyn Stres Endeksi (ESE)" kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, OSB olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunun düşük olduğunu ve yüksek düzeyde stres yaşadıklarını göstermektedir. Ebeveynler, çocuklarının özel ihtiyaçlarına yanıt vermekte zorlandıklarını ifade etmiş ve bu durumun yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, yüksek düzeyde stres yaşayan ebeveynlerin, hem kişisel hem de aile içi yaşam kalitelerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin desteklenmesi ve stres yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kaya ve arkadaşları (2017) 5-15 yaş OSB çocukların ebeveynlerinin özgeciliğini ve aile içi iletişimini inceledikleri çalışmada ebeveynlerin özgecilik düzeylerini ve aile içi iletişimlerini değerlendirmek için "Özgecilik Ölçeği ve "Aile İçi İletişim Ölçeği" kullanmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, özgecilik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin aile içinde daha iyi iletişim kurdukları belirlenmiştir. Yüksek özgecilik sergileyen ebeveynlerin, aile içindeki diğer bireylerle daha sağlıklı ve etkili iletişim kurdukları gözlemlenmiştir. Özgecilik düzeyi, ebeveynlerin çocuklarına ve diğer aile üyelerine karşı daha fazla empati göstermeleri ve bu sayede daha açık ve destekleyici bir iletişim ortamı yaratmaları ile ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak, yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynlerin aile içi iletişimde daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Williams ve arkadaşları (2018), 6-14 yaş arasındaki OSB çocukların ebeveynlerinin özgecilik düzeylerinin stres düzeyleri üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, ebeveynlerin özgecilik düzeylerini değerlendirmek için "Özgecilik Ölçeği", stres seviyelerini belirlemek için ise "Algılanan Stres Ölçeği " kullanmışlardır. Araştırma sonucunda, yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynlerin daha düşük stres seviyelerine sahip oldukları bulunmuştur. Özgecilik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarının özel ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı ve anlayışlı bir yaklaşım sergiledikleri, bu durumun da stres seviyelerini azaltıcı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Öztürk ve arkadaşları (2019) 7-17 yaş arasındaki OSB çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırma, Türkiye'nin farklı bölgelerinde gerçekleştirilmiş ve katılımcılar çeşitli sosyoekonomik düzeylerden seçilmiştir. Araştırmada, ebeveynlerin yaşam doyumunu değerlendirmek için "Yaşam Doyumu Ölçeği", sosyal destek seviyelerini ölçmek için "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" ve ekonomik durumu değerlendirmek için bir "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda, sosyal destek ve ekonomik durumun ebeveynlerin yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilediği tespit edilmiştir. Sosyal destek seviyeleri yüksek olan ebeveynlerin genel yaşam doyumlarının

da yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik durumun ise ebeveynlerin yaşam doyumunu doğrudan etkilediği belirlenmiştir; yüksek gelir düzeyine sahip ebeveynlerin yaşam doyumları daha yüksekken, maddi sıkıntı yaşayan ebeveynlerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma, sosyal destek ve ekonomik durumun ebeveynlerin genel yaşam kaliteleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermiş ve ebeveynlerin yaşam doyumlarının artırılması için sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve maddi imkanlarının iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Aydın ve arkadaşları (2020) 4-12 yaşlardaki OSB çocukların ebeveynlerinin iletişim becerilerini artırmak için geliştirilen eğitim programlarının etkinliğini değerlendirmişlerdir. Ebeveynlerin iletişim becerilerini ölçmek için “Aile İçi İletişim Ölçeği” ve “Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, uygulanan eğitim programlarının ebeveynlerin iletişim becerilerini önemli ölçüde geliştirdiği belirlenmiştir. Ebeveynlerin, eğitim programları sonrasında hem aile içindeki diğer bireylerle hem de çocuklarıyla daha etkili ve kaliteli iletişim kurdukları gözlemlenmiştir. Eğitim programları, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına ve bu ihtiyaçlara uygun şekilde yanıt vermelerine yardımcı olmuştur. Bu durum, aile içi iletişimde olumlu bir gelişmeye ve ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha büyük bir uyuma katkı sağlamıştır. Sonuç olarak, bu çalışma, OSB olan çocukların ebeveynlerine yönelik geliştirilen eğitim programlarının, ebeveynlerin iletişim becerilerini artırmada ve aile içi ilişkileri iyileştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Silva ve arkadaşları (2020) 5-16 yaşlardaki OSB çocukların ebeveynleri ile diğer özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumlarını karşılaştırmışlardır. Araştırma, Brezilya'nın çeşitli eyaletlerinde yer alan özel eğitim kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin yaşam doyumlarını değerlendirmek amacıyla “Yaşam Doyumu Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, OSB olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunun, diğer özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, müdahale programlarının bu durumu iyileştirdiği gözlemlenmiştir. Özellikle, ebeveynlere yönelik destekleyici müdahaleler ve eğitim programları, OSB olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu artırmış ve onların stresle başa çıkmalarına yardımcı olmuştur. Bu çalışma, OSB olan çocukların ebeveynlerinin yaşam kalitesinin destek ve müdahale programlarıyla iyileştirilebileceğini göstermiştir.

Yıldız ve arkadaşları (2021) 6-14 yaşlardaki OSB çocukların ebeveynlerinin özgecilik düzeylerinin çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde

yürütülmüştür. Ebeveynlerin özgecilik düzeylerini ölçmek için “Özgecilik Ölçeği”, çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek için ise 1Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının daha iyi sosyal becerilere sahip oldukları belirlenmiştir. Özgecilik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına daha fazla destek sundukları ve bu desteğin çocukların sosyal etkileşim yeteneklerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Özellikle bu ebeveynlerin, çocuklarına sosyal becerileri öğretmede daha etkili oldukları ve çocuklarının sosyal ortamlarda daha başarılı oldukları saptanmıştır. Bu bulgular, ebeveynlerin özgecilik eğilimlerinin, çocukların sosyal becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığını göstermiştir.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmada kullanılan model, örneklem, araştırma soruları, veri toplama araçları, veri analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yönelik bilgi ve açıklamalar sunulmuştur.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bu yönüyle Korelasyonel araştırma türündedir. Korelasyonel araştırmalar, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2014).

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın ulaşılabilir evreni Kocaeli’nde ikamet eden ve OSB çocukları olan ebeveynlerden oluşmaktadır. Örnekleme yöntemi olarak kolay ulaşılabilir (uygun) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yönteminin tercih edilmesinin nedeni, yeteri kadar sayıya ulaşabilmek adına en kolay, ulaşılabilir ve ekonomik olacak şekilde veri toplanabilmesidir (Büyüköztürk vd., 2014). Yeterli örneklem sayısını belirlemek amacıyla GPower programı ile güç analizi ve uygun örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda uygun örneklem sayısını belirlemek için Gpower3.1.9.2 (Faul, Erdfelder, Lang ve Buchner, 2007) programı kullanılmış ve yapılan analiz sonuçlarına göre % 95 istatistiksel güç, $\alpha=0.05$ hata payı ve $f=0,25$ etki büyüklüğü için ulaşılması gereken minimum örneklem sayısı 301 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1**Ebeveynlerin Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Değişken	Grup	f	%
Çocuğa Yakınlık Durumu	Anne	167	55,5
	Baba	134	44,5
Ebeveyn Öğrenim Düzeyi	İlkokul	22	7,3
	Ortaokul	35	11,6
	Lise	104	34,6
	Üniversite	117	38,9
	Lisansüstü	23	7,6
Ebeveyn Yaşı	20 yaş ve altı	1	0,3
	21-30	52	17,3
	31-40	157	52,2
	41-50	84	27,9
	51 ve üzeri	7	2,3
Aile Gelir Düzeyi	Asgari Ücret	11	3,7
	11000-20000	21	7,0
	21000-30000	64	21,3
	31000-40000	88	29,2
	41000 ve üzeri	117	38,9
OSB ile İlgili Ebeveynin Eğitim Alma Durumu	Evet	282	93,7
	Hayır	19	6,3
	Toplam	301	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki katılımcıların %55,5’i (167) annelerden oluşmakta iken, %44,5’i (134) de babalardan oluşmaktadır. Ebeveynlerin öğrenim düzeyleri dikkate alındığında %7,3’ü (22) ilkokul, %11,6’sı (35) ortaokul, %34,6’sı (104) lise, %38,9’u (117) ve %7,6’sı (23) lisansüstü mezunudur. Araştırmadaki ebeveynlerin %3,7’si (11) asgari ücretli olarak çalışmakta iken, %7’si (21) 11000-20000 arasında gelire, %21,3’ü (64) 21000-30000 arasında gelire, %29,2’si (88) 31000-40000 arasında gelire ve %38,9’u (117) da 41000 ve üzeri gelire sahiptir. Bu ebeveynlerin %93,7’si (282) OSB ile ilgili bir eğitim almışken, %6,3’ü (19) OSB ile ilgili bir eğitim almamıştır.

Tablo 2**OSB Çocukların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Değişken	Grup	f	%
Çocuğun Cinsiyeti	Erkek	184	61,1
	Kız	117	38,9
Çocuğun Yaşı	0-1	4	1,3
	2-3	60	19,9
	4-5	88	29,2
	6-7	70	23,3
	8-9	51	16,9
	10-11	28	9,3
OSB Çocukların Farkedilme Yaşı	1-2 yaş	111	36,9
	3-4	153	50,8
	5 ve üzeri	24	8,0
	Kayıp veri	13	4,3
OSB Çocukların Tanılama Yaşı	1-2 yaş	90	29,9
	3-4	153	50,8
	5 ve üzeri	52	17,3
	Kayıp veri	6	2,0
	Toplam	301	100,0

Araştırma kapsamındaki OSB olan çocukların %61,1'i (184) erkek iken, %38,9'u (117) ise kızdır. Bu çocukların yaşları dikkate alındığında 0-1 yaş aralığında %1,3 (4), 2-3 yaş aralığında %19,9 (60), 4-5 yaş aralığında %29,2 (88), 6-7 yaş aralığında %23,3 (70), 8-9 yaş aralığında %16,9 (51) ve 10-11 yaş aralığında ise %9,3 (28) OSB'li çocuk vardır. Çocuklarda OSB'nin ilk farkedilme yaşı dikkate alındığında, çocukların %36,9'unda (111) 1-2 yaş aralığında, çocukların %50,8'inde (153) 3-4 yaş aralığında, çocukların %8'inde (24) 5 ve üzeri yaşta farkedilmiştir. Bu çocukların tanı alma yaşları dikkate alındığında ise çocukların %29,9'una (90) 1-2 yaşında, çocukların %50,8'ine (153) 3-4 yaşında, çocukların %17,3'üne (52) ise 5 ve üzeri yaşında tanı konulmuştur.

2.3. Araştırma Soruları

Bu araştırmanın alt problemleri aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir;

1. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri nedir?
2. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin yaşına göre farklılık var mıdır?

3. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin aile gelir düzeyine göre farklılık var mıdır?
4. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların cinsiyetine göre farklılık var mıdır?
5. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların yaşına göre farklılık var mıdır?
6. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların fark edilme yaşına göre farklılık var mıdır?
7. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların tanılanma yaşına göre farklılık var mıdır?
8. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin eğitim almalarına göre farklılık var mıdır?
9. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin öğrenim düzeyine göre farklılık var mıdır?
10. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri arasında ilişki var mı?
11. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve aile yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimi üzerine etkisi var mı?

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeylerinin incelenmesi amacıyla çeşitli veri toplama araçları kullanılmıştır. Araştırmada verileri toplamak amacı ile Demografik Bilgi Formu, Özgecılık Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği kullanılmıştır.

2.4.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerini toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen form ebeveyn ve OSB çocuk bilgilerine yönelik iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Formda *ebeveynlere ilişkin*; ebeveynlerin yaşı, öğrenim düzeyi, aile gelir düzeyi, *OSB çocuğa ilişkin*

ise çocuklarının yaşı, cinsiyeti, OSB'nin fark edilme yaşı, tanının konduğu yaş, aldığı eğitimler ve ebeveynlerin aldığı aile destek çalışmalarına ilişkin bilgileri içermektedir.

2.4.3 Özgecilik Ölçeği

Ebeveynlerin özgecilik düzeylerini belirlemek amacıyla, Ümmet, Ekşi ve Otrar (2013) tarafından geliştirilen Özgecilik (Altruism) Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, katılımcıların diğerlerine yardım etme, empati gösterme ve toplumsal sorumluluk alma gibi özgecilik davranışlarını değerlendirmektedir. Özgecilik (Altruism) Ölçeği, özgecilik davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup, toplam 38 maddeden ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, Gönüllü Faaliyetlere Katılma (7 madde), Maddi Yardım (6 madde), Travmatik Durumlarda Yapılan Yardım (6 madde), Yaşlı/Hastalara Yapılan Yardım (4 madde), Fiziksel Güce Dayalı Yardım (5 madde), Eğitim Sürecinde Yardım (5 madde) ve Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım (5 madde) olarak belirlenmiştir. Ölçek, yetişkinlere uygulanmak üzere tasarlanmış ve her madde 5'li Likert tipi bir derecelendirme ölçeği (1=Hiç katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, , 4=Katılıyorum, ve 5=Tamamen katılıyorum) kullanılarak cevaplandırılmaktadır. Her alt boyut, kendi içinde puanlanmakta ve yüksek puanlar, bireyin ilgili alt boyutun değerlendirdiği özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Geçerlilik çalışmaları kapsamında yapılan faktör analizi, ölçeğin gönüllü faaliyetlere katılım, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım olmak üzere 7 alt boyutta toplandığını ortaya koymuştur. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda, ölçeğin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Güvenirlilik analizlerinde ise Cronbach Alpha değeri ,931, Guttman değeri ,892 ve Spearman Brown değeri ,892 olarak bulunmuştur, bu da ölçeğin yüksek bir güvenilirlik düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Bu araştırma kapsamında Özgecilik Ölçeği Chanbach değerleri hesaplanarak ve sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3**Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı**

Özgececik Ölçeği	N*	Cronbach Alpha (α)
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	7	0,84
Maddi Yardım	6	0,77
Travmatik Durumlarda Yardım	6	0,83
Yaşlı/Hastalara Yardım	4	0,75
Fiziksel Güce dayalı Yardım	5	0,74
Eğitim Sürecinde yardım	5	0,76
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	5	0,72
Ölçeğin geneli	38	0,93

N: ölçekteki madde sayı

Tablo 3'te görüldüğü üzere, ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliliğine ait Cronbach Alpha (α) güvenirlilik katsayısı değerleri 0,72 ile 0,93 arasında değişmektedir. Elde edilen bulgular ölçümlerin iyi düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (George ve Mallery, 2016).

2.4.4. Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği (YYDÖ)

Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği (YYDÖ), yetişkinlerin yaşam doyumunu değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Likert tipi şeklinde geliştirilen ölçek “1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum ve ile 5=kesinlikle katılıyorum” şeklinde derecelendirilen toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “genel yaşam doyumunu (1-6. maddeler)”, “ilişki doyumunu (7-11. maddeler)”, “benlik doyumunu (12-15. maddeler)”, “sosyal çevre doyumunu (16-18. maddeler)” ve “iş doyumunu (19-21. maddeler)” olmak üzere beş alt faktörden oluşmaktadır. Ölçek, yetişkin bireylere uygulanarak geçerlik-güvenirlilik çalışmaları 416 yetişkin (83 kadın, 333 erkek) ile yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda YYDÖ'nün beş faktörlü bir yapı içerdiği ve toplam varyansın %65.98'ini açıkladığı belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu ($\chi^2/sd=1.48$, TLI=.93, CFI=.94, RMSEA=.063, SRMR=.065) saptanmıştır. Ölçüt geçerliği çalışmasında YYDÖ ile Genel Yaşam Doyumu Ölçeği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=.67$, $p<.01$). Güvenirlilik çalışmasında, ölçek maddelerinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı.89 olarak hesaplanmış ve test-tekrar test güvenirlilik çalışmasında Pearson momentler korelasyon katsayısı $r=.891$ ($p<.01$) bulunmuştur. Ayrıca, madde-toplam korelasyonlarının .41 ile .67 arasında değiştiği ve %27'lik alt-üst grupların ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgular, YYDÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırma kapsamında YYDÖ Chanbach değerleri hesaplanarak ve sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4**Ölçeğin güvenirliğine ilişkin Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı**

Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği	N*	Cronbach Alpha (α)
Genel Yaşam Doyumu	6	0,87
İlişki Doyumu	5	0,86
Benlik Doyumu	4	0,71
Sosyal Çevre Doyumu	3	0,80
İş Doyumu	3	0,93
Ölçeğin geneli	21	0,93

N: ölçekteki madde sayısı

Tablo 4'te görüldüğü üzere, ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliğine ait Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı değerleri 0,71 ile 0,93 arasında değişmektedir. Elde edilen bulgular ölçümlerin iyi düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (George ve Mallery, 2016).

2.4.5. Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği (EÇİÖ)

Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği (EÇİÖ), ebeveynin çocuğuyla iletişiminin kalitesini ölçmeyi amacıyla Kahraman (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 0-18 yaş arası çocuğa sahip yetişkinlere uygulanabilir ve beşli likert tipi derecelendirme (5=her zaman, 4=sıklıkla, 3=bazen, 2=ara sıra, 1=hiçbir zaman) kullanılarak puanlanmaktadır. Ölçek, “duyarlılık, engelsiz dinleme, paylaşıma açık olma, problem çözme ve saygı-kabul” olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. 27 madde içeren ölçeğin alt boyutları ve madde sayıları şu şekildedir: Problem çözme (5 madde: 1, 3, 4, 7, 19), paylaşıma açık olma (4 madde: 11, 13, 14, 21), saygı-kabul (7 madde: 5, 9, 16, 18, 20, 22, 23), duyarlılık (6 madde: 6, 12, 17, 24, 25, 26), engelsiz dinleme (5 madde: 2, 8, 10, 15, 27). Engelsiz dinleme boyutunun maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, ebeveynin çocuğuyla iletişim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda KMO örneklem uygunluk katsayısı .910 ve Barlett Sphericity testi χ^2 değeri 5335,151 ($p<.001$) bulunmuştur. Beş faktörlü yapı, toplam varyansın %54,363'ünü açıklamaktadır. Problem çözme (5 madde, %30,985 varyans), paylaşıma açık olma (4 madde, %9,258 varyans), saygı-kabul (7 madde, %5,085 varyans), duyarlılık (6 madde, %4,711 varyans) ve engelsiz dinleme (5 madde, %4,324 varyans) olarak belirlenmiştir. Güvenirlik analizleri kapsamında iç tutarlılık ve test-tekrar test analizleri yapılmıştır. Ölçeğin tamamı ve alt boyutları için hesaplanan alfa değerleri ve r değerleri sırasıyla problem çözme ($\alpha=.762$; $r=.610$), paylaşıma açık olma ($\alpha=.842$; $r=.690$), saygı-kabul ($\alpha=.768$; $r=.881$), duyarlılık ($\alpha=.769$; $r=.741$), engelsiz dinleme ($\alpha=.703$; $r=.453$), toplam ($\alpha=.865$; $r=.899$) olarak

bulunmuştur. Test-tekrar test analizinde, engelsiz dinleme dışındaki alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında EÇİÖ Chanbach değerleri hesaplanarak ve sonuçları Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı

Ebeveynin Çocukla İletişim Ölçeği	N*	Cronbach Alpha (α)
Problem Çözme	5	0,88
Paylaşma Açık Olma	4	0,92
Saygı-Kabul	7	0,92
Duyarlılık	6	0,90
Engelsiz Dinleme	5	0,61
Ölçeğin geneli	27	0,95

N: ölçekteki madde sayısı

Tablo 5’te görüldüğü üzere, ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliğine ait Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı değerleri 0,61 ile 0,95 arasında değişmektedir. Elde edilen bulgular ölçümlerin iyi düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (George ve Mallery, 2016).

2.5. Veri Toplanma Süreci

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla planlanan araştırmaya başlanmadan önce İstanbul Kent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 08/12/2023 tarihli ve 2023-08 sayılı toplantısında etik kurulundan geçirilmiştir. Daha sonra Kocaeli il merkezinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin adresleri Kocaeli İl Milli Eğitim Bakanlığı sayfasından alınarak listelenmiştir. Listede yer alan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ile iletişim kurularak araştırmanın amacı, önemi ve içerik açıklanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden merkezlere gidilerek uygun yaş aralığında olan otistik çocukların listeleri oluşturulmuştur. Listelerdeki ebeveynlere araştırmanın amacı, önemi, içeriği ve uygulanacak ölçme araçları hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmayı kabul eden ailelere Bilgilendirilmiş Onam Formu okunarak, araştırmaya katılmak için gönüllü olan ailelere imzalatılmıştır. Ayrıca ailelere araştırmaya katılımın gönüllük esasına dayandığını, isterlerse formu doldurmayı yarıda bırakarak katılmaktan vazgeçebileceği ve tüm katılımcılara ait verilerin gizliliğinin sağlandığını belirtilmiştir. Form Google form şeklinde de hazırlanmıştır. Bu formda formun ilk sayfasındaki Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formunu

dolduranlar diğer ölçme aracını görebilmişlerdir. Araştırma verilerini elde etmek için kullanılan ölçme araçları çevrimiçi olarak Google Form üzerinden toplanmıştır. Ölçme araçlarının uygulanması sürecinde katılımcıların gizlilik ihlaline neden olacak herhangi bir kimlik bilgisi sorusu içermemektedir. Katılımcılara e-posta ve sosyal medya aracılığıyla ulaşarak, anket formunu gönüllü ve eksiksiz doldurmaları istenmiştir. Veriler, katılımcılar tarafından çevrimiçi olarak doldurulmuş ve Google Form platformu üzerinden otomatik olarak toplanmıştır. Verilerin toplanma süresi, belirli bir süre boyunca devam etmiş ve yeterli sayıda katılımcıya ulaşıldığında sona ermiştir. Toplanan veriler, Google Form platformunda güvenli bir şekilde saklanmış ve katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla anonim olarak toplanmıştır.

2.6. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından elde edilen veriler SPSS-25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerine ait bulgular için frekans (f) ve yüzde (%) kullanılarak raporlanmışken, ölçeklerden elde edilen betimsel bulguları raporlamak için Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$) ve Standart Sapma (SS) değerleri raporlanmıştır. Araştırmada kullanılacak analizlere karar vermek amacıyla, dağılımların normalliği incelenmiştir. Bu kapsamda çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Araştırmada bağımlı değişkenlere ilişkin dağılımlara ait çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır (EK-1). Elde edilen bu sonuçlar dağılımların normal olduğunu göstermektedir (Hair vd., 2010). Dağılımların normalliği varsayımı sağlandığı için fark analizlerinde parametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Buradan hareketle iki kategorili değişkenlerin bağımlı değişkenlere ait ölçümleri arasındaki fark analizi yapılırken Bağımsız Örneklem T-tesi kullanılmıştır. Kategori sayısı ikiden fazla olduğu durumlarda Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmanın diğer bir alt amacı kapsamında korelasyon analizi kullanılmıştır ve bu amaçla yine parametrik yöntemlerden olan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı raporlanmıştır. Korelasyon katsayısı, 0,30 zayıf düzeyde, 0,30 ile 0,70 arası orta düzeyde ve 0,70 ve üzerinde olan değerlerde ise yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2010). Araştırmada istatistiksel testlerin anlamlılığının test edilmesinde 0,05 değeri dikkate alınmıştır. Araştırmanın bir diğer analiz adımı olarak regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizi, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik uygulanmıştır. Bu çalışmada, bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle açıklanabilirliği incelenirken, Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Bu analiz, birden fazla bağımsız değişkenin, bir bağımlı değişken üzerindeki etkilerini aynı anda

değerlendirme imkanı sunmaktadır. Regresyon modeli oluşturulurken, öncelikle bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı problemi olup olmadığı VIF (Varyans Şişirme Faktörü) değerleri ile test edilmiştir. VIF değerlerinin 10'un altında olması, çoklu doğrusal bağlantı sorununa işaret etmediği şeklinde yorumlanmıştır (Field, 2009). Regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin etkileri anlamlılık düzeyi ($p < 0,05$) ile değerlendirilmiş ve modelin açıklayıcılığı R^2 değeri ile ifade edilmiştir. R^2 değeri bağımlı değişkenin, bağımsız değişkenler tarafından ne kadar açıklandığını göstermektedir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu çalışmanın amacı, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyleri ve yaşam doyumlarının çocuklar ile olan iletişim düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek amacı ile yapılmıştır. Bu bölümde, çalışmadaki bulgular istatistiksel verilerle tablolaştırılarak verilmektedir. Araştırmaya, Kocaeli ilinde ikamet eden ve OSB tanısı almış 0-11 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynler dahil edilmiştir. Araştırmaya toplamda 305 ebeveyn katılmıştır. Verilerin toplanması öncesinde katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilmiş ve demografik verileri kaydedilmiştir. Bu çalışma, Kocaeli ilindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile sınırlı tutulmuştur.

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerine yönelik betimsel bulgular sunulmuştur.

Tablo 6

Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler

Özgecilik Ölçeği	N	Min.	Mak.	$\bar{X}$	SS
Ölçeğin Geneli	301	68,00	190,00	138,41 (3,64)	18,92
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	301	7,00	35,00	23,27(3,32)	5,45
Maddi Yardım	301	11,00	30,00	21,39(3,57)	3,68
Travmatik Durumlarda Yardım	301	12,00	30,00	24,04(4,00)	3,30
Yaşlı/Hastalara Yardım	301	6,00	20,00	15,85(3,96)	2,09
Fiziksel Güce dayalı Yardım	301	5,00	25,00	17,79(3,56)	3,38
Eğitim Sürecinde yardım	301	5,00	25,00	17,95(3,59)	3,45
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	301	7,00	25,00	18,11(3,62)	3,44

Tablo 6’da görüldüğü üzere, ebeveynlerin özgecilik ölçeğinin genelinden aldıkları minimum puan 68 iken maksimum puan 190, ortalama puan $\bar{X}$ = 138,41 (3,64) dır. Elde edilen bulgular ebeveynlerin özgeciliklerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutları dikkate alındığında, travmatik durumlarda yardım ve yaşlı hastalara yardım alt boyutlarında alınan puanların yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Diğer alt boyutlarda alınan puanlar genel olarak orta düzeye işaret etmektedir.

Tablo 7**Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler**

Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği	N	Min.	Mak.	$\bar{X}$	SS
Genel Yaşam Doyumu	301	11,00	30,00	20,73 (3,46)	3,72
İlişki Doyumu	301	7,00	25,00	20,05 (4,01)	2,84
Benlik Doyumu	301	7,00	20,00	14,75 (3,69)	2,30
Sosyal Çevre Doyumu	301	3,00	15,00	10,96 (3,65)	2,15
İş Doyumu	301	3,00	15,00	9,82 (3,27)	3,37

Tablo 7’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin yaşam doyum ölçeğinin genel yaşam doyum alt boyutunda aldıkları minimum puan 30 iken maksimum puan 30, ortalama puan $\bar{X}$ = 20,73 (3,46) dır. Elde edilen bulgular ebeveynlerin yaşam düzeylerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin diğer alt boyutları dikkate alındığında, ilişki doyum alt boyutunda alınan puanların yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer alt boyutlarda alınan puanlar orta düzeyde bir doyuma işaret etmektedir.

Tablo 8**Ebeveynlerin Çocukla İletişim Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler**

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	N	Min.	Mak.	$\bar{X}$	SS
Ölçeğin Geneli	301	53,00	135,00	106,86 (3,96)	15,88
Problem Çözme	301	5,00	25,00	19,30 (3,86)	3,79
Paylaşım Açık Olma	301	4,00	20,00	14,46 (3,62)	4,00
Saygı-Kabul	301	10,00	35,00	29,02 (4,15)	4,36
Duyarlılık	301	9,00	30,00	23,93 (3,99)	4,04
Engelsiz Dinleme	301	11,00	25,00	20,15 (4,03)	3,22

Tablo 8’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim ölçeğinin genelinden aldıkları minimum puan 53 iken maksimum puan 135, ortalama puan $\bar{X}$ = 106,86 (3,96) dır. Elde edilen bulgular ebeveynlerin çocukları iletişimlerinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutları dikkate alındığında, saygı ve kabul alt boyutlarında alınan puanların en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer alt boyutlarda alınan puanlar genel olarak yüksek düzeye işaret etmektedir.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikincisi alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyum ve çocukla iletişim düzeyleri öğrenim düzeylerine göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 9, 10 ve 11’de verilmiştir.

Tablo 9

Ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin öğrenim düzeylerine göre karşılaştırılması ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin Geneli	İlkokul	22	125,36	4-296	5,96	0,000*	4,5>1,2
	Ortaokul	35	132,77				
	Lise	104	137,52				
	Üniversite	117	141,51				
	Lisansüstü	23	147,60				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	İlkokul	22	18,72	4-296	5,88	0,000*	4,5>1,2
	Ortaokul	35	21,68				
	Lise	104	23,69				
	Üniversite	117	23,95				
	Lisansüstü	23	24,60				
Maddi Yardım	İlkokul	22	18,09	4-296	12,07	0,000*	4,5>1,2
	Ortaokul	35	19,85				
	Lise	104	20,92				
	Üniversite	117	22,51				
	Lisansüstü	23	23,26				
Travmatik Durumlarda Yardım	İlkokul	22	22,31	4-296	3,06	0,017*	4,5>1,2
	Ortaokul	35	23,31				
	Lise	104	23,94				
	Üniversite	117	24,46				
	Lisansüstü	23	25,08				
Yaşlı/Hastalara Yardım	İlkokul	22	14,86	4-296	1,87	0,116	----
	Ortaokul	35	15,82				
	Lise	104	15,84				
	Üniversite	117	15,92				
	Lisansüstü	23	16,52				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	İlkokul	22	17,54	4-296	0,85	0,494	----
	Ortaokul	35	17,85				
	Lise	104	18,08				
	Üniversite	117	17,41				
	Lisansüstü	23	18,52				
Eğitim Sürecinde yardım	İlkokul	22	15,59	4-296	11,04	0,000*	4,5>1,2
	Ortaokul	35	16,37				
	Lise	104	17,38				
	Üniversite	117	18,94				
	Lisansüstü	23	20,08				
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	İlkokul	22	18,22	4-296	1,57	0,183	----
	Ortaokul	35	17,85				
	Lise	104	17,65				
	Üniversite	117	18,29				
	Lisansüstü	23	19,52				

*p<0,05; 1: ilkokul, 2: Ortaokul, 3: Lise, 4: Üniversite, 5: Lisansüstü

Tablo 9’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik genel düzeyi ($F=5,96$; $p<0,05$) ile gönüllü faaliyetlere katılım ($F=5,88$; $p<0,05$), maddi yardım ($F=12,07$; $p<0,05$), travmatik durumlarda yardım ($F=3,06$; $p<0,05$) ve eğitim sürecinde yardım ($F=11,04$; $p<0,05$) alt boyutlarında öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık dikkati çekerken, yaşlı/hastalara yardım ($F=1,87$; $p>0,05$), fiziksel güce dayalı yardım ($F=0,85$; $p>0,05$) ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım ($F=1,57$; $p>0,05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Farkın kaynağını belirlemek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre üniversite ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip ebeveynlerin özgecilik düzeyleri ilkökul ve ortaokul okuyanlara göre daha yüksektir. Genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça özgecilik düzeyi artmaktadır.

Tablo 10

Ebeveynlerin Yaşam Doyum Düzeylerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	İlkokul	22	17,95	4-296	31,43	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	18,68				
	Lise	104	19,11				
	Üniversite	117	22,79				
	Lisansüstü	23	23,34				
İlişki Doyumu	İlkokul	22	19,18	4-296	3,39	0,010*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	19,97				
	Lise	104	19,50				
	Üniversite	117	20,50				
	Lisansüstü	23	21,26				
Benlik Doyumu	İlkokul	22	14,27	4-296	12,88	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	14,11				
	Lise	104	13,85				
	Üniversite	117	15,49				
	Lisansüstü	23	16,47				
Sosyal Çevre Doyumu	İlkokul	22	10,22	4-296	6,33	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	10,65				
	Lise	104	10,37				
	Üniversite	117	11,52				
	Lisansüstü	23	11,91				
İş Doyumu	İlkokul	22	7,81	4-296	34,02	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	7,40				
	Lise	104	8,37				
	Üniversite	117	11,70				
	Lisansüstü	23	12,34				

* $p<0,05$; 1: ilkökul, 2: Ortaokul, 3: Lise, 4: Üniversite, 5: Lisansüstü

Tablo 10’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumları incelendiğinde genel yaşam doyumu ($F=31,43$; $p<0,05$), ilişki doyumu ($F=12,88$; $p<0,05$), benlik doyumu ($F=12,88$; $p<0,05$), sosyal çevre doyumu ($F=6,33$; $p<0,05$) ve iş doyumu ($F=34,02$; $p<0,05$) alt boyutlarında öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmiştir. Farkın kaynağı incelendiğinde genel olarak ölçeğin geneli ve tüm alt boyutlarda üniversite ve lisansüstü eğitim görenlerin yaşam doyum düzeyleri ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim görenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça ebeveynlerin yaşam doyum düzeyinin de artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 11

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	İlkokul	22	99,31	4-296	7,17	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	102,34				
	Lise	104	103,55				
	Üniversite	117	110,85				
	Lisansüstü	23	115,52				
Problem Çözme	İlkokul	22	17,36	4-296	6,50	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	18,05				
	Lise	104	18,69				
	Üniversite	117	20,23				
	Lisansüstü	23	21,08				
Paylaşma Açık Olma	İlkokul	22	13,45	4-296	4,28	0,002*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	13,51				
	Lise	104	13,74				
	Üniversite	117	15,16				
	Lisansüstü	23	16,52				
Saygı-Kabul	İlkokul	22	27,09	4-296	4,40	0,002*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	28,31				
	Lise	104	28,25				
	Üniversite	117	29,95				
	Lisansüstü	23	30,60				
Duyarlılık	İlkokul	22	21,90	4-296	8,22	0,000*	4,5>1,2,3
	Ortaokul	35	22,62				
	Lise	104	23,09				
	Üniversite	117	24,92				
	Lisansüstü	23	26,52				
Engelsiz Dinleme	İlkokul	22	19,50	4-296	1,41	0,231	----
	Ortaokul	35	19,82				
	Lise	104	19,77				
	Üniversite	117	20,58				
	Lisansüstü	23	20,78				

* $p<0,05$; 1: ilkokul, 2: Ortaokul, 3: Lise, 4: Üniversite, 5: Lisansüstü

Tablo 11’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişimi incelendiğın de ölçeğın geneli ($F=7,17$; $p<0,05$) ile problem çözme ($F=6,50$; $p<0,05$), paylaşıma açık olma ($F=4,28$; $p<0,05$), saygı-kabul ($F=4,40$; $p<0,05$) ve duyarlılık ($F=8,22$; $p<0,05$) alt boyutlarında öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir. Ancak engelsiz dinleme alt boyutunda ($F=1,41$; $p>0,05$) anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Farkın kaynağı incelendiğinde öğrenim düzeyi arttıkça, ebeveynlerin çocukları ile iletişim düzeylerinin de artış gösterdiği belirlenmiştir. Üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuğuyla iletişim düzeyi ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim görenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri ebeveynlerin yaşlarına göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 12, 13 ve 14’te verilmiştir.

Tablo 12

Ebeveynlerin Özgecılık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Özgecılık Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğın geneli	21-30	52	135,46	2-290	5,27	0,006*	2>1,3
	31-40	157	141,89				
	41-50	84	134,59				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	21-30	52	21,92	2-290	4,57	0,011*	2>1,3
	31-40	157	24,19				
	41-50	84	22,65				
Maddi Yardım	21-30	52	21,30	2-290	1,91	0,150	----
	31-40	157	21,75				
	41-50	84	20,79				
Travmatik Durumlarda Yardım	21-30	52	23,82	2-290	5,43	0,005*	2>1,3
	31-40	157	24,58				
	41-50	84	23,14				
Yaşlı/Hastalara Yardım	21-30	52	15,92	2-290	3,25	0,040*	2>1,3
	31-40	157	16,15				
	41-50	84	15,47				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	21-30	52	17,23	2-290	0,78	0,458	----
	31-40	157	17,89				
	41-50	84	17,86				
Eğitim Sürecinde yardım	21-30	52	17,61	2-290	4,66	0,010*	2>1,3
	31-40	157	18,56				
	41-50	84	17,26				
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	21-30	52	17,63	2-290	5,07	0,007*	2>1,3
	31-40	157	18,74				
	41-50	84	17,39				

* $p<0,05$; 1:21-30 yaş, 2: 31-40 yaş, 3: 41-50 yaş

Tablo 12’de OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşlarına göre özgecilik düzeylerine bakıldığında genel özgecilik düzeyi ($F=5,27$; $p<0,05$) ile gönüllü faaliyetlere katılım ($F=4,57$; $p<0,05$), travmatik durumlarda yardım ($F=5,43$; $p<0,05$), yaşlı/hastalara yardım ($F=3,25$; $p<0,05$), yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım ($F=5,07$; $p<0,05$) ve eğitim sürecinde yardım ($F=4,66$; $p<0,05$) alt boyutlarında elde edilen punalar yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Ancak Ölçeğin maddi yardım ($F=1,91$; $p>0,05$) ve fiziksel güce dayalı yardım ($F=0,78$; $p>0,05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Farkın kaynağı incelendiğinde, 31-40 yaşındaki ebeveynlerin özgecilik düzeyleri 21-30 yaşında olanlar ve 41-50 yaş aralığında olan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani yaş olarak genç ebeveynlerin özgeci davranışlarının daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu da yaşla artılsa birlikte ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin düştüğünü göstermektedir.

Tablo 13

Ebeveynlerin Yaşam Doyum Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	21-30	52	20,92	2-290	0,16	0,853	----
	31-40	157	20,80				
	41-50	84	20,58				
İlişki Doyumu	21-30	52	20,01	2-290	1,18	0,309	----
	31-40	157	20,25				
	41-50	84	19,66				
Benlik Doyumu	21-30	52	14,76	2-290	0,48	0,617	----
	31-40	157	14,85				
	41-50	84	14,54				
Sosyal Çevre Doyumu	21-30	52	10,65	2-290	2,64	0,073	----
	31-40	157	11,22				
	41-50	84	10,64				
İş Doyumu	21-30	52	10,05	2-290	0,47	0,625	----
	31-40	157	9,93				
	41-50	84	9,559				

Tablo 13’de de görüldüğü gibi, OSB çocuğu olan ebeveynlerin genel yaşam doyumu ($F=0,16$; $p>0,05$), ilişki doyumu ($F=1,18$; $p>0,05$), benlik doyumu ($F=0,48$; $p>0,05$), sosyal çevre doyumu ($F=2,64$; $p>0,05$) ve iş doyumu ($F=0,47$; $p>0,05$) alt boyutlarında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı dikkati çekmektedir. Elde edilen bulgular ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin ebeveynin yaşına göre benzer olduğunu göstermektedir.

Tablo 14

**Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait
Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları**

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	21-30	52	104,32	2-290	1,74	0,178	----
	31-40	157	108,62				
	41-50	84	106,09				
Problem Çözme	21-30	52	18,65	2-290	1,58	0,207	----
	31-40	157	19,68				
	41-50	84	19,21				
Paylaşım Açık Olma	21-30	52	13,44	2-290	2,35	0,098	----
	31-40	157	14,80				
	41-50	84	14,55				
Saygı-Kabul	21-30	52	28,32	2-290	1,91	0,150	----
	31-40	157	29,52				
	41-50	84	28,72				
Duyarlılık	21-30	52	23,30	2-290	1,89	0,152	----
	31-40	157	24,39				
	41-50	84	23,65				
Engelsiz Dinleme	21-30	52	20,59	2-290	0,66	0,515	----
	31-40	157	20,21				
	41-50	84	19,94				

*p<0,05; 1:21-30 yaş, 2: 31-40 yaş, 3: 41-50 yaş

Tablo 14’te görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişimi incelendiğinde ölçeğin geneli (F=1,74; p>0,05) ile problem çözme (F=1,58; p>0,05), paylaşım açık olma (F=2,35; p>0,05), saygı-kabul (F=1,91; p>0,05), duyarlılık (F=1,89; p>0,05) ve engelsiz dinleme alt boyutlarında (F=0,66; p>0,05) yaşlarına göre istatistiksel olarak bir farklılık bulunmamıştır. Elde edilen bulgular ebeveynlerin çocukları ile iletişim düzeylerinin yaşları farketmeksizin benzer olduğunu göstermektedir.

3.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri ebeveynlerin aile gelir düzeylerine göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 15, 16 ve 17’de verilmiştir.

Tablo 15

**Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına
Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları**

Özgecilik Ölçeği	Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	Asgari Ücret	11	133,81	4-296	1,56	0,183	----
	11000-20000	21	133,00				
	21000-30000	64	135,12				
	31000-40000	88	139,96				
	41 ve üzeri	117	140,42				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	Asgari Ücret	11	22,18	4-296	1,38	0,240	----
	11000-20000	21	23,38				
	21000-30000	64	22,07				
	31000-40000	88	24,07				
	41 ve üzeri	117	23,39				
Maddi Yardım	Asgari Ücret	11	20,18	4-296	2,14	0,076	----
	11000-20000	21	20,38				
	21000-30000	64	20,93				
	31000-40000	88	21,15				
	41 ve üzeri	117	22,10				
Travmatik Durumlarda Yardım	Asgari Ücret	11	23,36	4-296	0,79	0,530	----
	11000-20000	21	23,90				
	21000-30000	64	23,62				
	31000-40000	88	23,94				
	41 ve üzeri	117	24,42				
Yaşlı/Hastalara Yardım	Asgari Ücret	11	16,18	4-296	2,28	0,061	----
	11000-20000	21	14,80				
	21000-30000	64	15,67				
	31000-40000	88	15,76				
	41 ve üzeri	117	16,17				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	Asgari Ücret	11	16,72	4-296	3,12	0,016*	4,5>1
	11000-20000	21	17,19				
	21000-30000	64	18,28				
	31000-40000	88	18,57				
	41 ve üzeri	117	17,14				
Eğitim Sürecinde yardım	Asgari Ücret	11	17,36	4-296	5,70	0,000*	4,5>1
	11000-20000	21	16,14				
	21000-30000	64	16,84				
	31000-40000	88	18,00				
	41 ve üzeri	117	18,89				
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	Asgari Ücret	11	17,81	4-296	0,91	0,458	----
	11000-20000	21	17,19				
	21000-30000	64	17,68				
	31000-40000	88	18,44				
	41 ve üzeri	117	18,28				

*p<0,05; 1:asgari ücret, 2: 11-20, 3: 21-30, 4: 31-40; 5: 41 ve üzeri

Tablo 15'te görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyi aile gelir düzeyine göre incelendiğinde, ölçeğin fiziksel güce dayalı yardım ($F=3,12$; $p<0,05$) ve eğitim sürecinde yardım ($F=5,70$; $p<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel anlamlı farklılık görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde 31.000 TL ve 40.000 TL kazananların puanı asgari ücret kazanan ebeveynlere göre daha yüksek özgecilik düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Ölçeğin geneli ($F=1,56$; $p>0,05$), gönüllü faaliyetlere katılım ($F=1,38$; $p>0,05$), maddi yardım ($F=2,14$; $p>0,05$), travmatik durumlarda yardım ($F=0,79$; $p>0,05$), yaşlı/hastalara yardım ($F=2,28$; $p>0,05$) ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım ($F=0,91$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise aile gelirine göre istatistiksel anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 16

Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyumu Ölçeği	Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	Asgari Ücret	11	17,63	4-296	31,26	0,000*	5,4>1
	11000-20000	21	17,76				
	21000-30000	64	18,85				
	31000-40000	88	20,00				
	41 ve üzeri	117	23,13				
İlişki Doyumu	Asgari Ücret	11	19,81	4-296	4,31	0,002*	5,4>1
	11000-20000	21	19,04				
	21000-30000	64	19,21				
	31000-40000	88	19,94				
	41 ve üzeri	117	20,80				
Benlik Doyumu	Asgari Ücret	11	14,36	4-296	15,25	0,000*	5>1
	11000-20000	21	13,33				
	21000-30000	64	13,51				
	31000-40000	88	14,64				
	41 ve üzeri	117	15,80				
Sosyal Çevre Doyumu	Asgari Ücret	11	10,18	4-296	6,47	0,000*	5>1
	11000-20000	21	10,42				
	21000-30000	64	10,25				
	31000-40000	88	10,73				
	41 ve üzeri	117	11,69				
İş Doyumu	Asgari Ücret	11	7,36	4-296	24,90	0,000*	5,4>1
	11000-20000	21	7,76				
	21000-30000	64	7,92				
	31000-40000	88	9,37				
	41 ve üzeri	117	11,79				

* $p<0,05$; 1: asgari ücret, 2: 11-20, 3: 21-30, 4: 31-40; 5: 41 ve üzeri

Tablo 16’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin aile gelirine göre tüm alt boyutlarında, yani genel yaşam doyumu ($F=31,26$; $p<0,05$), İlişki doyumu ($F=4,31$; $p<0,05$), benlik doyumu ($F=15,25$; $p<0,05$), sosyal çevre doyumu ($F=6,47$; $p<0,05$) ve iş doyumu ($F=24,90$; $p<0,05$) alt boyutlarında aile gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir. Farkın kaynağı incelendiğinde genel olarak aile gelir düzeyi 31.000 TL ve üzerinde olan ebeveynlerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani aile gelir düzeyindeki artışla paralel olarak aile yaşam doyumunun da arttığını göstermektedir.

Tablo 17

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	Asgari Ücret	11	106,81	4-296	13,92	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	98,14				
	21000-30000	64	99,78				
	31000-40000	88	104,14				
	41 ve üzeri	117	114,33				
Problem Çözme	Asgari Ücret	11	20,09	4-296	12,02	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	17,33				
	21000-30000	64	17,53				
	31000-40000	88	18,84				
	41 ve üzeri	117	20,89				
Paylaşım Açık Olma	Asgari Ücret	11	14,09	4-296	8,59	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	13,38				
	21000-30000	64	12,78				
	31000-40000	88	13,95				
	41 ve üzeri	117	15,98				
Saygı-Kabul	Asgari Ücret	11	29,81	4-296	6,56	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	26,90				
	21000-30000	64	27,93				
	31000-40000	88	28,28				
	41 ve üzeri	117	30,46				
Duyarlılık	Asgari Ücret	11	23,45	4-296	9,53	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	21,57				
	21000-30000	64	22,57				
	31000-40000	88	23,39				
	41 ve üzeri	117	25,52				
Engelsiz Dinleme	Asgari Ücret	11	19,36	4-296	9,38	0,000*	1,5>2,3
	11000-20000	21	18,95				
	21000-30000	64	18,95				
	31000-40000	88	19,67				
	41 ve üzeri	117	21,46				

* $p<0,05$; 1: asgari ücret, 2: 11-20, 3: 21-30, 4: 31-40; 5: 41 ve üzeri

Tablo 17’de görüldüğü gibi OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimi incelendiğinde aile gelir düzeyine göre ölçeğin geneli ($F=13,92$; $p<0,05$) ve bütün alt boyutlarında anlamlı farklılık elde edilmiştir ($p<0,05$). Farkın kaynağı incelendiğinde asgari ücret ve 41.000 TL gelir düzeyine sahip ebeveynlerin iletişim düzeyi, 11.000-20.000 TL ve 21.000-30.000 TL gelir düzeyindeki ebeveynlerin iletişim düzeyinden daha yüksek olarak elde edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Beşinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri çocukların cinsiyetlerine göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 18, 19 ve 20’de verilmiştir.

Tablo 18
Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Çocuğun Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Ölçeğin geneli	Erkek	184	138,45	0,05	299	0,958
	Kız	117	138,33			
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	Erkek	184	22,81	-1,81	299	0,070
	Kız	117	23,98			
Maddi Yardım	Erkek	184	21,07	-1,85	299	0,065
	Kız	117	21,88			
Travmatik Durumlarda Yardım	Erkek	184	24,25	1,38	299	0,167
	Kız	117	23,70			
Yaşlı/Hastalara Yardım	Erkek	184	15,95	1,06	299	0,287
	Kız	117	15,69			
Fiziksel Güce dayalı Yardım	Erkek	184	17,65	-0,87	299	0,381
	Kız	117	18,00			
Eğitim Sürecinde yardım	Erkek	184	18,17	1,41	299	0,159
	Kız	117	17,59			
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	Erkek	184	18,52	2,62	299	0,009*
	Kız	117	17,46			

* $p<0,05$

Tablo 18’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyi çocuğun cinsiyeti açısından bakıldığında, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, gönüllü faaliyetlere katılım, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım ve yaşlı/hastalara yardım boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmezken ($p>0,05$), yakınlık yardımı alt boyutunda, erkek çocuğu olan ebeveynlerin puanları, kız çocuğu olanlara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($t=2,62$; $p<0,05$).

Tablo 19

**Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre
Karşılaştırılmasına Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları**

Yaşam Doyum Ölçeği	Çocuğun Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Genel Yaşam Doyumu	Erkek	184	20,65	-0,47	299	0,633
	Kız	117	20,86			
İlişki Doyumu	Erkek	184	20,15	0,77	299	0,440
	Kız	117	19,89			
Benlik Doyumu	Erkek	184	14,77	0,16	299	0,868
	Kız	117	14,72			
Sosyal Çevre Doyumu	Erkek	184	10,94	-0,18	299	0,858
	Kız	117	10,99			
İş Doyumu	Erkek	184	9,98	1,05	299	0,294
	Kız	117	9,54			

Tablo 19’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre ölçeğin geneli ve bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p<0,05$).

Tablo 20

**Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre
Karşılaştırılmasına Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları**

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Çocuğun Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Ölçeğin geneli	Erkek	184	107,62	1,05	299	0,294
	Kız	117	105,64			
Problem Çözme	Erkek	184	19,47	1,00	299	0,315
	Kız	117	19,02			
Paylaşım Açık Olma	Erkek	184	14,96	2,76	299	0,006*
	Kız	117	13,66			
Saygı-Kabul	Erkek	184	29,28	1,32	299	0,186
	Kız	117	28,59			
Duyarlılık	Erkek	184	24,06	0,74	299	0,458
	Kız	117	23,70			
Engelsiz Dinleme	Erkek	184	19,83	-2,14	299	0,033*
	Kız	117	20,64			

* $p<0,05$

Tablo 20 incelendiğinde, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişim düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre ölçeğin problem çözme, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p>0,05$), engelsiz dinleme ve paylaşım açık olma alt boyutlarında çocukların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (**$p<0,05$**). Engelsiz dinleme alt boyutu puanı kız çocuğu olanların daha yüksek

düzeyde olduğu görülürken, paylaşımı açık olma alt boyutunda erkek çocuğu olan ebeveynlerin daha yüksek çocukla iletişim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır.

3.6. Araştırmanın Altıncı Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri OSB çocuğun yaşına göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 21, 22 ve 23’te sunulmuştur.

Tablo 21

Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Çocuğun Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	2-3	60	139,48	4-292	4,33	0,002*	1,2,3,4>5
	4-5	88	140,52				
	6-7	70	138,42				
	8-9	51	140,45				
	10-11	28	124,60				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	2-3	60	23,26	4-292	3,88	0,004*	1,2,3,4>5
	4-5	88	23,71				
	6-7	70	23,11				
	8-9	51	24,54				
	10-11	28	19,75				
Maddi Yardım	2-3	60	21,78	4-292	1,87	0,114	----
	4-5	88	21,39				
	6-7	70	21,38				
	8-9	51	21,76				
	10-11	28	19,64				
Travmatik Durumlarda Yardım	2-3	60	23,91	4-292	3,68	0,006*	1,2,3,4>5
	4-5	88	24,11				
	6-7	70	24,32				
	8-9	51	24,66				
	10-11	28	21,89				
Yaşlı/Hastalara Yardım	2-3	60	15,78	4-292	1,26	0,284	----
	4-5	88	16,00				
	6-7	70	16,08				
	8-9	51	15,72				
	10-11	28	15,10				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	2-3	60	17,73	4-292	2,85	0,024*	1,2,3,4>5
	4-5	88	17,95				
	6-7	70	18,18				
	8-9	51	18,15				
	10-11	28	15,82				
Eğitim Sürecinde yardım	2-3	60	18,75	4-292	4,66	0,001*	1,2,3,4>5
	4-5	88	18,52				
	6-7	70	17,42				

	8-9	51	17,80				
	10-11	28	15,82				
	2-3	60	18,25				
Yakınlık	4-5	88	18,81				
Duygusundan	6-7	70	17,90	4-292	2,54	0,040*	1,2,3,4>5
Kaynaklanan Yardım	8-9	51	17,78				
	10-11	28	16,57				

*p<0,05; 1:2-3 yaş 2: 4-5 yaş; 3: 6-7 yaş, 4: 8-9 yaş; 5: 10-11 yaş

Tablo 21’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyi çocuğun yaşına göre incelendiğinde, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, gönüllü faaliyetlere katılım, travmatik durumlarda yardım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutlarında anlamlı istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir (**p<0,05**). Farkın kaynağı incelendiğinde çocuğu 10-11 yaşında olan ebeveynlerin, diğerlerine göre daha düşük özgecilik düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Yani 2-9 yaşlar arasında OSB çocuğun ebeveynlerin özgecilik düzeyi benzer düzeydeyken, OSB çocuk 10-11 yaşına ulaştığında ebeveyn özgecilik düzeyinde düşüş dikkati çekmektedir. Ancak ölçeğin maddi yardım ve yaşlı/hastalara yardım alt boyutlarında OSB çocuğun yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (p>0,05).

Tablo 22

Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Çocuğun Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	2-3	60	21,66				
	4-5	88	20,88				
	6-7	70	19,91	4-292	2,14	0,076	----
	8-9	51	20,84				
	10-11	28	20,00				
İlişki Doyumu	2-3	60	19,76				
	4-5	88	19,79				
	6-7	70	20,20	4-292	1,82	0,125	----
	8-9	51	20,90				
	10-11	28	19,46				
Benlik Doyumu	2-3	60	14,80				
	4-5	88	14,69				
	6-7	70	14,51	4-292	0,53	0,714	----
	8-9	51	15,11				
	10-11	28	14,67				
Sosyal Çevre Doyumu	2-3	60	11,23				
	4-5	88	10,75				
	6-7	70	10,72	4-292	0,80	0,527	----
	8-9	51	11,19				

	10-11	28	11,00				
	2-3	60	10,66				
	4-5	88	10,07				
İş Doyumu	6-7	70	8,85	4-292	3,84	0,005*	1,2>5
	8-9	51	10,31				
	10-11	28	8,57				

*p<0,05; 1:2-3 yaş 2: 4-5 yaş; 3: 6-7 yaş, 4: 8-9 yaş; 5: 10-11 yaş

Tablo 22 incelendiğinde, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri OSB çocuğun yaşına göre değerlendirilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi genel yaşam doyumunu, ilişki doyumunu, benlik doyumunu ve sosyal çevre doyumunu alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p>0,05$), iş doyumunu alt boyutunda istatistiksel anlamlı bir fark dikkati çekmektedir (**$p<0,05$**). Bu sonuçlara göre, OSB çocuğu 10-11 yaşında olan ebeveynlerin iş doyumunu diğerlerine göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 23

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocuklarının Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Çocuğun Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	2-3	60	106,65				
	4-5	88	105,61				
	6-7	70	106,80	4-292	2,76	0,028*	1,2,34>5
	8-9	51	112,64				
	10-11	28	101,60				
Problem Çözme	2-3	60	19,78				
	4-5	88	18,77				
	6-7	70	19,25	4-292	3,17	0,014*	1,2,34>5
	8-9	51	20,58				
	10-11	28	18,00				
Paylaşım Açık Olma	2-3	60	14,06				
	4-5	88	13,97				
	6-7	70	14,68	4-292	3,70	0,006*	1,2,34>5
	8-9	51	16,17				
	10-11	28	13,25				
Saygı-Kabul	2-3	60	28,56				
	4-5	88	29,13				
	6-7	70	28,78	4-292	2,05	0,086	----
	8-9	51	30,41				
	10-11	28	28,00				
Duyarlılık	2-3	60	23,83				
	4-5	88	24,00				
	6-7	70	23,67	4-292	2,26	0,063	----
	8-9	51	25,17				
	10-11	28	22,53				

	2-3	60	20,40				
	4-5	88	19,72				
Engelsiz Dinleme	6-7	70	20,40	4-292	0,66	0,614	----
	8-9	51	20,29				
	10-11	28	19,82				

*p<0,05; 1:2-3 yaş 2: 4-5 yaş; 3: 6-7 yaş, 4: 8-9 yaş; 5: 10-11 yaş

Tablo 23'te görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişimi çocuğun yaşına göre incelendiğinde ölçeğin saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p>0,05$), ölçek geneli, problem çözme ve paylaşma açık olma alt boyutunda istatistiksel anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0,05$). Bu alt boyutlarda farklılığın kaynağı incelendiği ise 10-11 yaşında OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişim düzeylerinin diğer yaş gruplarında OSB çocuğu olan ebeveynlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

3.7. Araştırmanın Yedinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın yedinci alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri çocukların OSB farkedilme yaşına göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 24, 25 ve 26'da verilmiştir.

Tablo 24

Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	1-2 yaş	111	140,56				
	3-4 yaş	153	137,70	2-285	0,78	0,455	----
	5 ve üzeri	24	138,91				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	1-2 yaş	111	23,73				
	3-4 yaş	153	23,07	2-285	1,32	0,267	----
	5 ve üzeri	24	24,79				
Maddi Yardım	1-2 yaş	111	22,02				
	3-4 yaş	153	21,13	2-285	2,10	0,124	----
	5 ve üzeri	24	21,16				
Travmatik Durumlarda Yardım	1-2 yaş	111	24,32				
	3-4 yaş	153	23,75	2-285	1,45	0,235	----
	5 ve üzeri	24	24,66				
Yaşlı/Hastalara Yardım	1-2 yaş	111	16,13				
	3-4 yaş	153	15,83	2-285	2,18	0,115	----
	5 ve üzeri	24	15,25				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	1-2 yaş	111	17,50				
	3-4 yaş	153	17,86	2-285	2,55	0,079	----
	5 ve üzeri	24	19,20				

Eğitim Sürecinde yardım	1-2 yaş	111	18,46	2-285	2,53	0,081	----
	3-4 yaş	153	17,89				
	5 ve üzeri	24	16,87				
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	1-2 yaş	111	18,36	2-285	1,70	0,183	----
	3-4 yaş	153	18,15				
	5 ve üzeri	24	16,95				

Tablo 24’te görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyinin çocukların OSB’nin fark edilme yaşına göre incelendiğin de ölçeğin geneli ve bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 25

Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	1-2 yaş	111	21,41	2-285	2,66	0,071	----
	3-4 yaş	153	20,69				
	5 ve üzeri	24	19,70				
İlişki Doyumu	1-2 yaş	111	20,13	2-285	0,03	0,971	----
	3-4 yaş	153	20,05				
	5 ve üzeri	24	20,04				
Benlik Doyumu	1-2 yaş	111	14,99	2-285	0,88	0,415	----
	3-4 yaş	153	14,66				
	5 ve üzeri	24	14,50				
Sosyal Çevre Doyumu	1-2 yaş	111	11,09	2-285	0,90	0,405	----
	3-4 yaş	153	11,04				
	5 ve üzeri	24	10,45				
İş Doyumu	1-2 yaş	111	10,00	2-285	0,02	0,974	----
	3-4 yaş	153	9,92				
	5 ve üzeri	24	10,04				

Tablo 25’te görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam düzeyi ölçeğinin geneli ve alt boyutlarından aldıkları puanlar, çocuklarında OSB fark edilme yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı dikkati çekmektedir ($p>0,05$).

Tablo 26

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocukların OSB Farkedilme Yaşına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	1-2 yaş	111	106,42	2-285	0,19	0,820	----
	3-4 yaş	153	107,62				
	5 ve üzeri	24	107,66				
Problem Çözme	1-2 yaş	111	19,21	2-285	0,33	0,713	----
	3-4 yaş	153	19,31				
	5 ve üzeri	24	19,91				
Paylaşım Açık Olma	1-2 yaş	111	14,10	2-285	1,14	0,320	----
	3-4 yaş	153	14,73				
	5 ve üzeri	24	15,16				
Saygı-Kabul	1-2 yaş	111	28,79	2-285	0,26	0,771	----
	3-4 yaş	153	29,17				
	5 ve üzeri	24	29,16				
Duyarlılık	1-2 yaş	111	23,91	2-285	0,02	0,974	----
	3-4 yaş	153	24,01				
	5 ve üzeri	24	24,08				
Engelsiz Dinleme	1-2 yaş	111	20,38	2-285	1,23	0,292	----
	3-4 yaş	153	20,39				
	5 ve üzeri	24	19,33				

Tablo 26’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin iletişim ölçeğinin geneli ve alt boyutlarından aldıkları puanlar, çocuklarında OSB tanısının fark edilme yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

3.8. Araştırmanın Sekizinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri çocukların OSB tanılanma yaşına göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 27, 28 ve 29’da verilmiştir.

Tablo 27

Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılanma Yaşına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Tanı Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	1-2 yaş	90	141,44	2-292	1,69	0,185	----
	3-4 yaş	153	136,85				
	5 ve üzeri	52	137,65				
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	1-2 yaş	90	23,76	2-292	0,82	0,439	----
	3-4 yaş	153	22,92				
	5 ve üzeri	52	23,69				
Maddi Yardım	1-2 yaş	90	22,26	2-292	3,78	0,024*	1>2
	3-4 yaş	153	20,92				
	5 ve üzeri	52	21,40				
Travmatik Durumlarda Yardım	1-2 yaş	90	24,64	2-292	3,05	0,048*	1>2
	3-4 yaş	153	23,58				
	5 ve üzeri	52	24,23				
Yaşlı/Hastalara Yardım	1-2 yaş	90	16,32	2-292	6,51	0,002*	1>3
	3-4 yaş	153	15,84				
	5 ve üzeri	52	15,01				
Fiziksel Güce dayalı Yardım	1-2 yaş	90	17,41	2-292	3,53	0,030*	3>1,2
	3-4 yaş	153	17,66				
	5 ve üzeri	52	18,90				
Eğitim Sürecinde yardım	1-2 yaş	90	18,61	2-292	3,08	0,047*	----
	3-4 yaş	153	17,77				
	5 ve üzeri	52	17,19				
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	1-2 yaş	90	18,42	2-292	2,11	0,123	----
	3-4 yaş	153	18,14				
	5 ve üzeri	52	17,21				

*p<0,05; 1: 1-2 yaş, 2: 3-4 yaş, 3: 5 ve üzeri yaş

Tablo 27’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyi çocuğunda OSB tanılanma süreci yaşına göre incelendiğinde, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım, fiziksel güce dayalı yardım ve yaşlı/hastalara yardım alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir (**p<0,05**). Eğitim sürecinde yardım, gönüllü faaliyetlere katılım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır (p>0,05). Ancak, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım ve yaşlı/hastalara yardım alt boyutlarında 1-2 yaşlarında tanı almış çocukların ebeveynlerinin diğerlerine göre özgecilik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Fiziksel güce dayalı yardım alt boyutunda ise 5 ve üzeri yaşında tanı almış çocukları olan ebeveynlerin özgecilik düzeyi diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 28

Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılama Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Tanı Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Genel Yaşam Doyumu	1-2 yaş	90	21,53	2-292	5,12	0,007*	1>3
	3-4	153	20,78				
	5 ve üzeri	52	19,48				
İlişki Doyumu	1-2 yaş	90	20,23	2-292	0,74	0,476	----
	3-4	153	20,07				
	5 ve üzeri	52	19,63				
Benlik Doyumu	1-2 yaş	90	15,04	2-292	2,38	0,094	----
	3-4	153	14,73				
	5 ve üzeri	52	14,17				
Sosyal Çevre Doyumu	1-2 yaş	90	11,28	2-292	3,67	0,026*	1>3
	3-4	153	11,05				
	5 ve üzeri	52	10,30				
İş Doyumu	1-2 yaş	90	10,01	2-292	0,192	0,825	----
	3-4	153	9,83				
	5 ve üzeri	52	9,65				

*p<0,05; 1: 1-2 yaş, 2: 3-4 yaş, 3: 5 ve üzeri yaş

Tablo 28’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumları çocuğun tanılanma yaşına göre incelendiğinde genel yaşam doyumunu ve sosyal çevre doyumunu alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir (**p<0,05**). Farkın kaynağı incelendiğinde, çocuğu 1-2 yaşlarında tanı alanların yaşam doyumunu 5 ve üzerinde tanı alanlara göre daha yüksektir. Ölçeğin, iş doyumunu, ilişki doyumunu ve benlik doyumunu ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

Tablo 29

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Çocukların OSB Tanılama Yaşlarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Tanı Yaşı	N	$\bar{X}$	sd	F	p	Fark
Ölçeğin geneli	1-2 yaş	90	107,81	2-292	0,35	0,699	----
	3-4	153	106,05				
	5 ve üzeri	52	107,15				
Problem Çözme	1-2 yaş	90	19,53	2-292	1,04	0,352	----
	3-4	153	18,94				
	5 ve üzeri	52	19,65				
Paylaşım Açık Olma	1-2 yaş	90	14,14	2-292	1,33	0,266	----
	3-4	153	14,39				
	5 ve üzeri	52	15,25				
Saygı-Kabul	1-2 yaş	90	29,20	2-292	0,26	0,770	----
	3-4	153	28,79				
	5 ve üzeri	52	29,05				
Duyarlılık	1-2 yaş	90	24,24	2-292	0,65	0,519	----
	3-4	153	23,64				
	5 ve üzeri	52	24,05				
Engelsiz Dinleme	1-2 yaş	90	20,68	2-292	4,07	0,018*	1>5
	3-4	153	20,28				
	5 ve üzeri	52	19,13				

*p<0,05; 1: 1-2 yaş, 2: 3-4 yaş, 3: 5 ve üzeri yaş

Tablo 29’da görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişimi OSB tanısının konma yaşına göre incelendiğin de ölçeğin engelsiz dinleme alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir (**p<0,05**), Saygı-kabul, duyarlılık, problem çözme ve paylaşım açık olma alt boyutlarında ise anlamlı farklılık yoktur (**p>0,05**). Engelsiz dinleme alt boyutunda elde edilen sonucu fark incelendiğinde 1-2 yaş aralığında tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin 5 ve üzerinde tanı alanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.9. Araştırmanın Dokuzuncu Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgeciliği, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri, ebeveynin eğitim almalarına göre karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 30, 31 ve 32’de verilmiştir.

Tablo 30

Ebeveynlerin Özgecilik Düzeylerinin Ebeveynin Aile Destek Eğitimi Alma Durumlarına Göre Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Özgecilik Ölçeği	Eğitim	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Ölçeğin geneli	Evet	282	138,79	1,36	299	0,174
	Hayır	19	132,68			
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	Evet	282	23,32	0,65	299	0,512
	Hayır	19	22,47			
Maddi Yardım	Evet	282	21,41	0,53	299	0,591
	Hayır	19	20,94			
Travmatik Durumlarda Yardım	Evet	282	24,03	-0,01	299	0,986
	Hayır	19	24,056			
Yaşlı/Hastalara Yardım	Evet	282	15,87	0,70	299	0,482
	Hayır	19	15,52			
Fiziksel Güce dayalı Yardım	Evet	282	17,82	0,70	299	0,481
	Hayır	19	17,26			
Eğitim Sürecinde yardım	Evet	282	18,07	0,55	299	0,602
	Hayır	19	16,15			
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	Evet	282	18,23	0,65	299	0,480
	Hayır	19	16,26			

*p<0,05

Tablo 30 görüldüğünde, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyinin ebeveynin aile destek eğitimi alma durumuna göre incelendiğın de ölçeğın geneli ve bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır (p>0,05).

Tablo 31

Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Aile Destek Eğitimi Alma Durumlarına Göre Ait Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Yaşam Doyum Ölçeği	Eğitim	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Genel Yaşam Doyumu	Evet	282	20,91	3,35	299	0,001*
	Hayır	19	18,00			
İlişki Doyumu	Evet	282	20,04	-0,24	299	0,808
	Hayır	19	20,21			
Benlik Doyumu	Evet	282	14,76	0,44	299	0,657
	Hayır	19	14,52			
Sosyal Çevre Doyumu	Evet	282	11,00	1,24	299	0,214
	Hayır	19	10,36			
İş Doyumu	Evet	282	9,92	2,16	299	0,031*
	Hayır	19	8,21			

*p<0,05

Tablo 31’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumları düzeyinin ebeveynin aile destek eğitimi alma durumuna göre incelendiğinde genel yaşam doyumu ve iş doyumu alt boyutlarında anlamlı farklılık elde edilirken ($p<0,05$), sosyal çevre doyumu, ilişki doyumu ve benlik doyumu alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Fark incelendiğinde aile eğitim destek eğitimi alan ebeveynlerin aile eğitim desteği almayanlara göre genel yaşam doyumu ve iş doyumu daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 32

Ebeveynlerin Çocukları İle İletişim Düzeylerinin Ebeveynin Aile Destek Eğitimi Alma Durumlarına Göre Karşılaştırılması Karşılaştırılması Ait Bağımsız Örneklem T-Testi

Sonuçları

Ebeveyn-Çocuk İletişim Ölçeği	Eğitim	N	$\bar{X}$	t	sd	p
Ölçeğin geneli	Evet	282	107,00	0,60	299	0,549
	Hayır	19	104,73			
Problem Çözme	Evet	282	19,31	0,17	299	0,864
	Hayır	19	19,15			
Paylaşım Açık Olma	Evet	282	14,46	0,10	299	0,920
	Hayır	19	14,36			
Saygı-Kabul	Evet	282	29,01	-0,03	299	0,970
	Hayır	19	29,05			
Duyarlılık	Evet	282	23,93	0,09	299	0,925
	Hayır	19	23,84			
Engelsiz Dinleme	Evet	282	20,27	2,59	299	0,010*
	Hayır	19	18,31			

* $p<0,05$

Tablo 32’de görüldüğü üzere, OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuğuyla iletişim düzeyinin ebeveynin aile destek eğitimi alma durumuna göre incelendiğinde ölçeğin sadece engelsiz dinleme alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı fark dikkati çekmektedir ($p<0,05$). Ölçeğin diğer alt boyutları olan saygı-kabul, duyarlılık, problem çözme ve paylaşım açık olma boyutlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Engelsiz dinleme alt boyutundaki fark incelendiğinde aile destek eğitimi alan ebeveynlerin çocukları ile engelsiz dinleme düzeylerinin aile destek eğitimi almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

3.10. Araştırmanın Onuncu Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın onuncu alt amacı bağlamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 33’te verilmiştir.

Tablo 33

Ebeveynlerin Özgecılık, Aile Yaşam Doyumu ve Çocukla İletişim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Testi Sonuçları

	Özgecılık	Yetiştin iletişim	Genel yaşam doyum
Özgecılık	1		
Yetiştin iletişim	0,45**	1	
Genel yaşam doyum	0,31**	0,53**	1

Tablo 33'te görüldüğü gibi ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyum ve çocukla iletişim ölçeklerinden alınan puanlar arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki vardır.

3.11. Araştırmanın Onbirinci Alt Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın onbirinci alt amacı bağlamında, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve aile yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimi üzerine etkisi incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 34'te verilmiştir.

Tablo 34

Ebeveynlerin Özgecılık ve Aile Yaşam Doyum Düzeylerinin Çocukları İle İletişimi Üzerine Etkisine Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	S.E	β	t	p
Kesme Noktası (Intercept)	32,01	5,96	---	5,36	0,000*
Yaşam Doyumu	1,82	0,21	0,43	8,81	0,000*
Özgecılık	0,27	0,04	0,32	6,61	0,000*
R=0,61	R ² =0,37				
F(2;298)=86,91	p=0,000				

*p<0,05

Tablo 34'te görüldüğü üzere, araştırma kapsamında kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir (F=86,91; **p<0,05**). Elde edilen bulgulara göre, yetişkinlerin yaşam doyum ve özgecılık düzeyleri, çocukları ile iletişim düzeylerindeki değişimin %37'sini (R²=0,37) açıklamaktadır. Modele alınan değişkenler dikkate alındığında, yetişkinlerin yaşam doyumları, çocukları ile iletişimleri üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır (t=8,81; **p<0,05**). Bu sonuçlara yetişkinlerin yaşam doyum düzeyleri arttıkça çocukları ile iletişimleri de olumlu etkilenmektedir. Benzer şekilde ebeveynlerin özgecılık düzeyleri çocukları ile iletişimleri üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmuştur (t=6,61; p<0,05). Bu sonuç ebeveynlerin özgecılık düzeyleri arttıkça çocukları ile olan iletişimlerinin olumlu etkilendiğini göstermektedir.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA

OSB çocuğu olan ebeveynlerinin özgecılık düzeyleri ve yaşam doyumlarının çocuklar ile iletişim düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek amacı ile yapılan araştırmada, araştırmının bulguları alt amaçları doğrultusunda tartışılmıştır.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin öğrenim düzeyi, yaşı ve aile gelir düzeyine göre farklılık var mıdır?

Araştırmının ilk amaçlarından *OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyumunu ve çocukları ile iletişim düzeylerinin ebeveynin öğrenim düzeyine göre farklılıkları incelendiğinde*, ebeveynin öğrenim düzeyine göre istatistiksel anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Üniversite ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip ebeveynlerin, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlere göre daha yüksek özgecılık ve yaşam doyumunu düzeylerine sahip oldukları ve OSB çocukları ile daha iyi iletişim kurdukları saptanmıştır. Bu da ebeveynin öğrenim düzeyi arttıkça ebeveynin özgecılık ve yaşam doyumunu ve çocukları ile iletişimlerinin yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç da ebeveynin öğrenim düzeyi arttıkça, OSB çocuğunu tanıma, çocuğunu destekleme ve iletişim konusunda daha fazla kendilerini geliştirdikleri, bu konuda destek alarak çocukları etkili iletişim geliştirdikleri, ayrıca kendilerini rahatlamaya yönelik birtakım yollarlar ile kendilerini geliştirdikleri, aile içi sorunların azalmasını sağlayarak özgecılık ve yaşam doyumlarını arttırdığı düşünülebilir. Öğrenim düzeyinin yükselmesi ailenin sosyo ekonomik düzeyinin de daha yüksek olduğunu düşündürmekte, daha iyi iş imkanları ile daha yüksek gelire sahip olmaları da ebeveynlerin yaşam kalitesini arttırmakta, kendilerine yönelik sosyal destek, psikolojik destek, aile desteği alma gibi imkanlarının daha fazla olacağını düşündürmektedir. Bu imkanlar da ailelerin özgecılık ve özellikle yaşam doyumlarını arttırdığını düşündürmektedir. Alan yazını incelendiğinde, Tanaka ve arkadaşları (2011) OSB çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında, ebeveynlerin öğrenim düzeyinin artmasıyla paralel şekilde yaşam doyumunun da arttığını belirlemiştir. Bu sonuçta araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Ebeveynlerin çocukla iletişim düzeyi incelendiğinde ise yine özgecılık ve yaşam doyumuna benzer sonuç belirlenmiştir. Yani üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynler çocukları ile daha etkili iletişim kurdukları belirlenmiştir. Bunun ise ebeveynlerin öğrenim düzeyi arttıkça öğrenim düzeyi arttıkça ebeveynlerin çocukların gelişimleri ve OSB yönelik farkındalık düzeylerinin artması, daha fazla araştırıp bilinçlenmesi, bu süreçte çocuklarını desteklemeye

yönelik girişimlerinin artması, muhtemel olarak sahip imkânların daha fazla olması ve daha fazla destek almaları çocukları ile daha etkili iletişim kurmalarını desteklediği düşünülebilir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin yaşına göre farklılık incelendiğinde, ebeveynlerin yaşına göre özgecilik düzeyinde belirgin farklılık belirlenirken, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fark görülmemiştir. Ebeveynin yaşına göre özgecilik düzeyindeki farklılık incelendiğinde, 31-40 yaş grubundaki ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin, bu yaş gruplarından genç ve daha ileri yaşlara daha yüksek bulunmuştur. Bu yaş dönemleri düşünüldüğünde, ebeveynlerin artık hem OSB çocuklarını artık tanıdıkları, özel gereksinimini kabullendikleri, onlarla yaşama artık uyum sağladıkları ve çocuklarının sağlık, davranış ve eğitim süreçlerini düzene koydukları, yaşamlarındaki sistemli işleyin ise ebeveynleri rahatlatarak özgecilik düzeyini arttırdığı düşünülebilir. Daha erken yaşlarda ebeveynler yaşamlarının en dinamik ve sosyal ağının önemli olduğu bu dönemde OSB belirtileri ile yaşamlarında çok anlam veremedikleri zorlu çocukları ile iletişim kurmadaki güçlükleri ve davranış sorunları ile mücadele etmeye başlamaları, OSB tanılama süreci ve ebeveynlerin bu süreçte çocuklarında tanıyı kabullenmedeki güçlükleri, tanılama sürecindeki karşılaştıkları güçlükler, OSB çocuğuna yönelik yaşamlarını tekrar düzenleme ve eğitim sürecine yönelik alması gereken birtakım güçlükler gibi nedenler özgecilik düzeyinin daha düşük olmasına yol açabilir. 40 yaşlarından sonra ise ebeveynlerin OSB çocukları büyüdükçe geleceklerine yönelik bir takım kaygıları ve çocukları ile yaşadıkları zorluklardan dolayı yılgınlık ve yorgunluk yaşamaları da özgecilik düzeylerinin düşmesine neden olabileceği düşünülebilir. Alan yazınında yapılan çalışmalara bakıldığında bu araştırmanın bulgusunu destekleyen ve bu bulguyla çelişen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin; Johnson ve arkadaşları (2012), 31-40 yaşlar arasındaki ebeveynlerin daha yüksek özgecilik düzeyine sahip oldukları, bu da ebeveynlerin çocuklarına olan bağlılıkları ve onları destekleme istekleriyle ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı çalışmada bu yaş grubundaki ebeveynlerin daha fazla yaşam deneyimine sahip olmaları ve problem çözme becerilerinin gelişmiş olmasının da özgecilik düzeylerini artırdığı vurgulanmıştır. Williams ve arkadaşları (2018) da yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynlerin daha düşük stres seviyelerine sahip olduklarını, 31-40 yaş grubundaki ebeveynlerin, çocuklarının özel gereksinimlerini kabullenme ve onlarla uyum sağlama süreçlerini daha iyi yönetebildiklerini, bu nedenle de özgecilik düzeylerinin yüksek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu çalışmada ayrıca bu yaş grubundaki ebeveynlerin hem gençlik dönemlerinin dinamizmine hem de orta yaşın deneyimine sahip olmalarının çocukları daha

etkili iletişim kurdukları, yaşam dinamikleri sayesinde çocuklarına enerji ve dikkatlerini daha iyi verebilirken, yaşam deneyimleri sayesinde karşılaştıkları zorlukları daha etkili bir şekilde yöneterek stres düzeyleri düşerken, özgecilik düzeylerinin arttığı şeklinde belirtmişlerdir. Bu sonuçlarda araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Yaşa göre özgecilik düzeylerindeki farklılığa yönelik bu sonuçlarla çelişen araştırmalar incelendiğinde Brown ve arkadaşları (2015), özgecilik davranışlarının yaşdan çok ebeveynlerin kişilik özellikleri ve sosyal destek ağlarıyla ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Ebeveynlerin yaşına göre yaşam doyumları ve çocukları ile iletişim düzeyleri incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı fark görülmemiştir. Yani ailelerin genç ya da ileri yaşta olması yaşam doyumunu etkilemediği belirlenmiştir. Ebeveynlerin yaşına göre çocukları ile iletişim düzeyleri incelendiğinde ise

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyum ve çocukla iletişim düzeylerinde aile gelir düzeyine göre farklılık incelendiğinde, ebeveynlerin aile gelir düzeyi arttıkça özgecilik düzeyinin “fiziksel güce dayalı yardım” ve “eğitim sürecinde yardım” alt boyutlarında anlamlı farklılık görülürken, gönüllü faaliyetlere katılım, maddi yardım, travmatik durumlara yardım, yaşlı/hastalara yardım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutlarında hem alt SED hem de üst SED sahip ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin benzer olduğu dikkati çekmektedir. Ebeveynlerin fiziksel güce dayalı yardım ve eğitim sürecinde yardım boyutlarındaki farkın her iki boyutta da maddi olarak sahip oldukları imkânlarla ilişkili olabileceği düşünülebilir. Çünkü maddi olarak üst SED ebeveynler fiziksel güce dayalı yardım alarak kendini rahatlatırken, çocuklarının gelişimini desteklemeye yönelik özel ve çeşitli birtakım (evde özel destek, özel aile danışmanlığı, kaynaştırma eğitimi, oyun terapisi vb.) eğitim imkânları ile çocuğun eğitim sürecine daha büyük katkı sağlayarak özgecilik düzeyini arttırabilir. Ayrıca bu ailelerin hayatlarında maddi olarak birçok sorunları çözdükleri için çocukları ile hem çocuklarına daha fazla zaman harcamaktadırlar hem fiziksel fiziksel güce dayalı yardım sağlayabilirler. Ancak SED olarak düşük aile gelirine sahip ebeveynlerin OSB çocuklarının yanı sıra maddi olarak da geçimini sağlama, eğitiminde ek destek sağlamakta yetersiz kalmaları da özgecilik düzeylerinin azalmasına neden olabileceğini düşündürmektedir. Ebeveynler gelir düzeyine göre yaşam doyumları ve çocukları ile iletişim düzeyleri incelendiğinde de benzer sonuç dikkati çekmektedir. Daha yüksek gelirli ebeveynlerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları ve OSB çocukları ile daha etkili iletişim kurduklarına dair istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Gelir düzeyi arttıkça ebeveynin yaşam doyum ve çocuğu ile iletişim düzeyinin arttığı görülmüştür. Bunun ise yüksek gelir düzeyine sahip ebeveynlerin, çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilme, daha fazla kaynak ve

destek hizmetlerine erişebilme, daha az finansal stres yaşama gibi avantajlara sahip olma durumlarının artması olarak düşünülebilir. Bu faktörler, ebeveynlerin genel yaşam doyumunu artırarak çocukları ile daha etkili ve olumlu bir iletişim kurmalarını kolaylaştırabilir. Ayrıca, yüksek gelir düzeyine sahip aileler, çocuklarının eğitim ve terapötik ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilir, bu da çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha iyi iletişim ve etkileşim sağlamalarına yardımcı olabilir. Tanaka ve arkadaşları (2011) ve Silva ve arkadaşları (2020) da yaptıkları araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bu araştırmalarda da aile gelir düzeyinin artışının ebeveynin yaşam doyumunu üzerindeki olumlu etkileri olduğunu vurgulamışlardır. Yani ebeveynlerin aile gelir düzeyi arttıkça yaşamdan daha fazla doyum aldıklarını, ekonomik olarak daha iyi şartlarda olmaları hem çocukları ile iletişim kurdukları hem de maddi olanakların yükselmesi ile kendilerine de zaman ayırmaları ya da çocukları ile iletişimini düzenlemede destek almaları çocukları ile daha etkili iletişim kurmalarını desteklediği düşünülebilir. Alan yazındaki bu araştırmalar da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların cinsiyeti, yaşı, OSB'nin fark edilme yaşı, tanındığı yaş, ebeveynlerin aldığı aile destek eğitimlerine göre farklılık var mıdır?

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumunu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocuklarının cinsiyeti, yaşı, OSB'nin fark edilme yaşı, tanındığı yaş ve aldığı eğitimlere göre farklılık olup olmadığını incelemek, araştırmanın önemli amaçlarından biridir. *Çocuğun cinsiyetine göre araştırma bulguları incelendiğinde*, ebeveynlerin özgecilik düzeyinin bazı alt boyutlarda anlamlı farklılık dikkati çekmektedir. Örneğin, “yakınlık yardımı” alt boyutunda erkek çocuğu olan ebeveynlerin puanlarının daha yüksek olduğu görülürken, “engelsiz dinleme” alt boyutunda kız çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre farklı iletişim stratejileri benimsediklerini göstermektedir. Erkek çocukları olan ebeveynlerin daha fazla yakınlık yardımı yapmaları, erkek çocuklarının daha fazla fiziksel ve duygusal destek gerektirdiği düşünülebilir. Kız çocukları olan ebeveynlerin ise iletişimde daha dikkatli ve duyarlı oldukları, bu nedenle engelsiz dinleme puanlarının yüksek olduğunu düşündürebilir. Araştırmanın bu bulguları alan yazındaki bazı araştırmalar tarafından da destekler niteliktedir. Örneğin, Ladd ve Pettit (2002) ebeveynlerin erkek ve kız çocuklarına karşı farklı beklentiler ve davranış kalıpları geliştirdiklerini belirtmiştir. Erkek çocuklara daha fazla fiziksel destek sağlama eğilimi, cinsiyet rollerine dayalı sosyal normlar nedeniyle daha belirgin olduğunu vurgularken, kız

çocuklarına daha fazla duyarlılık ve dikkat gösterme eğilimi gösterdikleri ve kız çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına daha fazla odaklanmaları ile ilişkili olduğunu belirlemişlerdir.

Ebeveynlerin özgecilik düzeylerinde OSB çocuğun yaşı dikkate alındığında, özgecilik ölçeği fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, gönüllü faaliyetlere katılım, travmatik durumlarda yardım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutlarında anlamlı farklılık elde edilmiştir. OSB çocuğu 10-11 yaşında olan ebeveynlerin, diğer yaş gruplarındaki çocuklara göre daha düşük özgecilik düzeyine sahip oldukları belirlenirken, maddi yardım ve yaşlı/hastalara yardım alt boyutlarında OSB çocuğun yaşına göre anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Ebeveynlerin OSB çocukları 10-11 yaşa geldiğinde özgecilik düzeyi zayıf olan alt boyutlar dikkate alındığında, bu dönemde çocuğun akademik eğitim becerilerinin daha fazla önem kazandığı, çocukların orta çocukluk döneminde olmasıyla çevresinin de önem kazanması bu süreçte ebeveynin çocuğun yaşamındaki sorumluluklarının artması, OSB çocuğuna daha güçlü destek vermesi gerekliliği ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin düşmesine neden olabileceğini düşündürmektedir. Demir ve arkadaşları (2015) da yaptıkları araştırmada ebeveynlerin çocukları büyüdükçe daha fazla zorlandıklarını ve bu durumun özgecilik düzeylerini etkilediğini belirtmişlerdir. Çocuğun yaşına göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri incelendiğinde yalnız iş doyumunu boyutunda farklılık belirlenmiştir. 10-11 yaşlarında OSB çocuğu olan ebeveynlerin iş doyumunu düzeylerinin 2-9 yaşlarındaki OSB çocuğu olan ebeveynlerin iş doyumunu düzeyinden anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde çocukla iletişim düzeyinde de 10-11 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin iletişim düzeyinin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Bu yaşlarda ebeveynlerin iş yaşamı doyunlarının ve çocukları ile iletişim düzeylerinin düşmesi, çocuğun yaşı arttıkça OSB çocuğun iletişim, davranış ve eğitim sürecindeki güçlüklerin artmasıyla ebeveynlerin de çocukları ile ilgili sorumlulukları ve sorunlarının artmasının yaşadıkları iş doyumunun azalmasına ve çocukları ile iletişimde bazı güçlükler yaşamasına neden olabilir. Bunlar ise ebeveynler için ekstra zorluklar yaratabilir ve bu durum ebeveynlerin yaşam doyumunu ve çocuklarıyla olan iletişimlerini olumsuz etkileyebilir. Alan yazını incelendiğinde, Steinberg (2001) ve Crnic ve Low (2002) da yaptıkları araştırmalarda ergenlik döneminin ebeveynler için ek stres ve zorluklar getirdiği, bu nedenle ebeveynlerin yaşam doyumunu ve iletişim kalitesinin olumsuz etkilenebileceği belirtilmiştir.

OSB'nin farkedilme yaşı dikkate alındığında, ebeveynlerin özgecilik düzeyleri, yaşam doyumları ve çocukları ile iletişim düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Alan yazını incelendiğinde, Gray (2002) ve Hastings ve Taunt (2002) de yaptıkları araştırmalarda

otizmin farkedilme yaşının ebeveynlerin genel davranış ve tutumlarını belirlemede tek başına yeterli olmadığını, bunun yerine sosyal destek ve başa çıkma stratejileri gibi faktörlerin daha belirleyici olduğunu göstermiştir. Ancak bu araştırma sonuçları ile çelişen araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin; Rivard ve arkadaşları (2014) da yaptığı araştırmada erken tanı ve müdahalenin ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini belirlemişlerdir. McConachie ve Diggle (2007) ise yaptığı bir meta-analiz araştırmasında ise erken müdahale programlarının ebeveynlerin stres seviyelerini azaltarak, çocuklarıyla olan ilişkilerini güçlendirdiğini ve genel yaşam doyumlarını artırdığını belirlemişlerdir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin aile desteği alma durumuna göre özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri incelendiğinde ise aile destek eğitimi alan ebeveynlerin özgecilik düzeylerinde anlamlı fark bulunmazken, ebeveynin yaşam doyumu ve iletişim düzeylerinin, aile destek eğitimi almayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ebeveynin yaşam doyumu ölçeğinin genel yaşam doyumu ve iş doyumu alt boyutlarında, çocukla iletişim ölçeğinin ise iletişimde engelsiz dinleme alt boyutunda aile destek eğitimi alanların, aile eğitim desteği almayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar da aile destek eğitimlerinin çocukla iletişim becerilerini güçlendirdiği, çocuğu ile etkili iletişim kurduğunda ise ebeveynlerin yaşam doyumunu artırdığını düşündürmektedir. Aydın ve arkadaşları (2020) da aile destek eğitim çalışmalarının ebeveynlerin bilgi ve becerilerini artırarak çocuklarıyla daha etkili iletişim kurmalarını kolaylaştırdığını ve yaşam doyumlarını artırdığını bulmuşlardır. Aile destek eğitim programları, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına ve bu ihtiyaçlara uygun stratejiler geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu araştırma sonucu da bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri nedir?

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumu düzeyleri orta düzeyde bulunurken, çocukları ile iletişim düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocukları ile etkili iletişim kurmaları ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumları arttırabilir, çünkü çocuğu ile olumlu iletişim kuran ebeveynler yaşamdan daha büyük doyum alarak, daha özgeci davranışlar sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Alan yazındaki bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte çalışmalar görölse de çelişen sonuçlara ulaşılan araştırmalar da görölmektedir. Smith ve arkadaşları (2010), OSB olan çocukların ebeveynlerinin yüksek özgecilik düzeylerine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu, bu araştırma sonucu ile orta düzey

özgecilik bulgusu ile tam olarak örtüşmemekle birlikte, OSB'li çocukların ebeveynlerinin genel olarak özgecilik davranışları sergilediklerini desteklemektedir. Smith ve arkadaşlarının (2010) araştırmasında OSB çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının özel gereksinimlerini karşılamak için daha fazla çaba sarf ettiklerini ve bu durumun onların özgecilik düzeylerini artırdığını vurgulamışlardır. Johnson ve arkadaşları (2012) ise yüksek düzeyde özgecilik gösteren ebeveynlerin çocuklarının daha iyi sosyal ve iletişim becerilerine sahip oldukları bulmuşlardır. Bu çalışmada da OSB çocukların ebeveynlerin özgecilik düzeyinin orta düzeyde olması, OSB çocukları ile olan iletişimlerinde önemli bir faktör olabilir. Özellikle, çocuklarıyla olan iletişim düzeylerinin yüksek olması, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını anlamaları ve onlarla etkili bir şekilde iletişim kurmaları ile ilişkilendirilebilir. Yaşam doyumu konusunda ise Tanaka ve arkadaşlarının (2011) araştırması örnek olarak verilebilir. Tanaka ve arkadaşları (2011) OSB olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumlarının ebeveynlerin aldığı sosyal destek ve sorunlarla başa çıkma stratejilerinin ebeveynin yaşam doyumunu artırdığını belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişim düzeylerinin yüksek bulunması da önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bu bulgu da, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmeleri ve onlarla etkili bir şekilde iletişim kurabilmeleri ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca OSB çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının özel gereksinimlerini karşılamak için özverili davranışlar sergilediklerini, ancak bu süreçte yaşam doyumlarının çeşitli zorluklarla etkilenebileceğini ve çocuklarıyla olan iletişimlerinin genellikle olumlu olduğunu göstermektedir. Alan yazınında, Williams ve arkadaşları (2018) da yüksek özgecilik düzeyine sahip ebeveynlerin daha düşük stres seviyelerine sahip olduğunu ve bunun da çocuklarıyla olan iletişimlerini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Bu araştırma sonucu da yapılan bu tez araştırmasının sonuçlarını destekler niteliktedir. Ancak bu araştırma sonuçlarına ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumu orta, çocukla iletişim düzeyi yüksek bulunurken OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumu ve iletişim becerilerinin düşük düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Demir ve arkadaşları (2015) bu çalışmada OSB çocukların ebeveynlerinin yüksek düzeyde stres yaşadıklarını ve bunun da ebeveynlerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediğini bulmuşlardır.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri arasında ilişki var mı?

Araştırma bulgularına göre, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, ebeveynlerin özgecilik ve genel

yaşam doyumu arasında ve ebeveynlerin özgecilik ve çocukları ile iletişim düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynlerin yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeylerinde de benzer şekilde pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar da OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocuklarıyla olan iletişim düzeylerinin birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Yani ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumları ile çocukları arasındaki iletişim arasında ilişki bulunmaktadır. Bu da ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin artışı ve yaşamdan doyum almalarının çocukları ile daha etkili ve olumlu iletişim kurduklarını düşündürmektedir. Bu araştırma kapsamında da ulaşılan ebeveynin özgecilik ve yaşam doyumu arasındaki pozitif ilişki, ebeveynlerin çocuklarına ve ailelerine yönelik yaptıkları özverili davranışların, genel yaşam memnuniyetlerini artırabileceğini, özgecilik düzeylerinin ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerini güçlendirebilir ve bu da yaşam doyumlarını artırabileceğini düşündürmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde ise Johnson ve arkadaşları (2012) yüksek düzeyde özgecilik gösteren ebeveynlerin yaşam doyumlarının ve çocuklarıyla olan iletişimlerinin daha iyi olduğunu belirlemişlerdir. Hastings ve Taunt (2002), gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin pozitif algıları ve özgecilik düzeyleri ile genel yaşam doyumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Bu araştırma sonuçları da yapılan bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Williams ve arkadaşları (2018) ise OSB çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişim düzeylerinin yüksek olması ve bu iletişimin yaşam doyumlarıyla pozitif yönde ilişkili olmasını, ebeveynlerin çocuklarıyla etkili iletişim kurmalarının, onların genel yaşam memnuniyetlerini artırdığını belirlemişlerdir. Bu araştırma sonuçları da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Ancak bu araştırma sonuçları ile çelişen araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin; Hastings ve Brown'un (2002), bazı ebeveynlerin yüksek özgecilik düzeylerinin, çocuklarının özel gereksinimleri nedeniyle artan stres ve yüklerle ilişkili olabileceğini ve bu durumun yaşam doyumlarını olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, özgecilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, ebeveynlerin karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerine bağlı olarak değiştiğini saptamışlardır.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve aile yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimi üzerine etkisi var mı?

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeyleri ve yaşam doyumlarının OSB çocuğu ile olan iletişimleri üzerindeki etkisi incelendiğinde, ebeveyn özgecilik ve yaşam doyumu düzeyinin çocukları ile iletişim düzeyleri üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin özgecilik düzeyi ve yaşam doyumu arttıkça, çocukları ile iletişim düzeyinin arttığını desteklemektedir. Bu bulgu da ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumu düzeylerinin, çocuklarıyla olan iletişimleri üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Bu sonuç da OSB çocuğu olan ebeveynin özgecilik düzeyinin yüksek olması çocuğuna daha olumlu yaklaşmasını, onun özelliklerini ve becerilerini kabullenmesini, ona uygun yaklaşım tarzı sergilemesine katkı sağlar, çocuklarına yönelik tutumlarını ve çocuğuna verdiği desteği arttırabilir, bunları yapabilen ebeveynin ise yaşamdan doyum almasını sağlayarak çocuğu ile daha etkili iletişim kurmasını sağlayabileceğini düşündürmektedir. Alan yazını incelendiğinde, Ümmet ve Ekşi (2016), OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin, çocuklarıyla olan ilişkilerini ve genel yaşam doyumlarını pozitif yönde etkilediğini bulmuşlardır. Öztürk ve arkadaşları (2019) da OSB çocuğu olan ebeveynlerinin yaşam doyumlarının, çocuklarıyla olan iletişim becerileriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Kaya ve arkadaşları (2017) ise OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumlarının, çocuklarıyla olan iletişimlerine olumlu etkilerini incelemiştir. Yaptıkları araştırmanın sonunda ise ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin ve genel yaşam doyumlarının, çocuklarıyla olan iletişimlerini güçlendirdiğini ve bu durumun aile içi uyumu artırdığını bulmuşlardır. Alan yazındaki bu araştırmalar da bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Ancak, bazı araştırmalar, ebeveynin özgecilik düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin her zaman pozitif yönde olmadığını göstermiştir. Örneğin, Demir ve arkadaşları (2015), OSB çocukların ebeveynlerinin yüksek düzeyde stres yaşadıklarını ve bu durumun yaşam doyumlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu bulgu, özgecilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin, ebeveynlerin karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerine bağlı olarak değişebileceğini göstermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve yaşam doyumu düzeylerinin çocukları ile iletişim düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bölümde araştırma sonuçları araştırmanın alt boyutları çerçevesinde sunulmuştur.

Sonuç

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde ebeveynin öğrenim düzeyi, yaşı ve aile gelir düzeyine göre farklılıklara ilişkin sonuçlar;

- Ebeveynin öğrenim düzeyine göre üniversite ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip ebeveynlerin, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlere göre daha yüksek özgecılık ve yaşam doyumu düzeylerine sahip oldukları ve OSB çocukları ile daha iyi iletişim kurdukları saptanmıştır.
- Ebeveynin yaşına göre özgecılık düzeyinde belirgin farklılık belirlenirken, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Ebeveynin özgecılık düzeyine göre 31-40 yaş grubundaki ebeveynlerin özgecılık düzeylerinin, diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.
- Ebeveynlerin aile gelir düzeyine göre özgecılık, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeyleri incelendiğinde, ebeveynlerin aile gelir düzeyi arttıkça özgecılık ölçeği “fiziksel güce dayalı yardım” ve “eğitim sürecinde yardım” boyutlarında anlamlı farklılık görülürken diğer boyutlarında fark olmadığı belirlenmiştir. Aile gelirindeki artışla ebeveynlerin bu boyutlarda özgecılık düzeyinin arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyinde ise daha yüksek aile gelirine sahip ebeveynlerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları ve OSB çocukları ile daha etkili iletişim kurdukları belirlenmiştir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinde OSB çocukların cinsiyeti, yaşı, OSB’nin fark edilme yaşı, tanındığı yaş, aldığı eğitimlere göre farklılıklara ilişkin sonuçlar;

- OSB çocuğun cinsiyetine göre ebeveynin özgecılık, yakınlık yardımı alt boyutunda erkek çocuğu olan ebeveynlerin puanları daha yüksek olduğu belirlenirken, engelsiz dinleme alt boyutunda kız çocuğu olan ebeveynlerin puanlarının daha yüksek olduğu

bulunmuştur. OSB çocuğun cinsiyetine göre olan ebeveynlerin yaşam doyumları ise çocuğun cinsiyetine göre farklılık görülmemiştir. OSB çocuğu cinsiyetine göre ebeveynlerin OSB çocukları ile iletişim düzeyi incelendiğinde ölçeğin problem çözme, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutlarında anlamlı fark görülmezken, engelsiz dinleme ve paylaşma açık olma alt boyutunda anlamlı farklılık elde edilmiştir. Engelsiz dinleme alt boyutu puanı kız çocuğu olan ebeveynler lehine, paylaşma açık olma alt boyutunda ise erkek çocuğu olan ebeveynler lehine fark olduğu belirlenmiştir.

- OSB çocuğun yaşına göre ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeylerine bakıldığında, 10-11 yaşında çocuğu olan ebeveynlerin, diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha düşük özgecilik düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Yine aynı yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tüm yaşam doyumu boyutlarında olmasa da iş doyumu ve iletişim alt boyutlarında daha düşük yaşam doyumuna sahip oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde çocukla iletişim düzeyinde de aynı yaş grubunda çocuğu olan (10-11 yaş) ebeveynlerin iletişim düzeyinin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre çocukla iletişim düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.
- Çocukta otizmin fark edilme yaşına göre ebeveynlerin özgecilik düzeyleri, yaşam doyumları ve çocuklarıyla iletişim düzeylerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.
- OSB çocuğun tanılanma yaşına göre 1-2 yaşında tanı almış çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve engelsiz dinleme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşam doyumlarına bakıldığında genel yaşam doyumu ve sosyal çevre doyumu alt boyutlarında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Çocuğu 1-2 yaşlarında tanı alan ebeveynlerin yaşam doyumu 5 yaş ve üzerindeki yaşlarda tanı alan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. OSB tanılama yaşına göre ebeveynlerin çocukla iletişim düzeyleri incelendiğinde ise engelsiz dinleme alt boyutunda 1-2 yaş aralığında OSB tanı alan çocukların ebeveynlerin 5 ve üzerinde tanı alan çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek iletişim kurabildikleri bulunmuştur.
- Ebeveynlerin aile eğitim desteği alma durumlarına göre özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri incelendiğinde, aile eğitim desteği alan ebeveynlerin yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinin, aile eğitim desteği almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin özgecilik düzeyine bakıldığında ise aile eğitim desteği alan ve almayan ebeveynlerin özgecilik düzeyinin benzer olduğu görülmüştür.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerine ilişkin sonuca bakıldığında OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve yaşam doyum düzeyleri orta düzeyde bulunurken, çocukla iletişim düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, aile yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri arasında ilişki incelendiğinde, OSB çocuğu olan ebeveynlerin;

- Özgecılık ve genel yaşam doyumu arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
- Özgecılık ve çocukla iletişim arasında da pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.
- Çocukla iletişim ve yaşam doyumu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Bu sonuçlar, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık, yaşam doyumu ve çocuklarıyla olan iletişim düzeylerinin birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir.

OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık ve aile yaşam doyum düzeylerinin çocukları ile iletişimi üzerine etkisine bakıldığında ise; OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecılık düzeyleri ve yaşam doyum düzeyinin çocukları ile iletişim düzeyleri üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin özgecılık düzeyi ve yaşam doyumu arttıkça, çocukları ile olan iletişim düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Bu sonuçlar, ebeveynlerin özgecılık ve yaşam doyumu düzeylerinin, çocuklarıyla olan iletişimlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Öneriler

Bu bölümde araştırma bulguları dikkate alınarak topluma yönelik ve ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik olmak üzere iki başlık altında öneriler sunulmuştur.

a. Topluma yönelik öneriler

- Bu araştırmanın en güçlü yönlerinden biri OSB çocuğu olan ebeveynlerin yaşamlarını etkileyen özgecılık ve yaşam doyumu gibi iki önemli psikolojik değişkenin birlikte çocukla iletişimleri üzerindeki etkisinin ele alınmış olmasıdır. Ancak, araştırma verilerinin yalnız ölçekler kullanılarak toplanması, ebeveynlerle odak grup ya da bireysel görüşme gibi yöntemler kullanılmaması, detaylı bilgi toplanmasının önüne geçilmiş, kesitsel bir tasarıma sahip olması, nedensellik ilişkilerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Nicel yöntemle yapılmış olsa da araştırma sonunda ebeveynlerin

özgecilik düzeylerinin ve yaşam doyumlarının çocukları ile iletişimlerini etkilediği belirlenmiştir. Bu nedenle bu araştırma sonuçları dikkate alındığında OSB çocuğu olan bu ebeveynlerin desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ancak nitel yöntemlerle odak grup ya da bireysel görüşmeler ile farklı yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlerden daha detaylı bilgiler toplanarak ebeveynlere daha etkili aile destek çalışmaları planlanabilir.

- Araştırma bulgularından biri de ebeveynlerin yaşına bağlı olarak özgecilik düzeylerinde farklılıklar gösterdiklerini, özellikle 31-40 yaşlardaki ebeveynlerin özgecilik düzeyi yüksek bulunurken, daha genç ebeveyn ve 40 yaşlardan sonra özgecilik düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç da 30 yaştan genç ve 40 yaşlardan sonra ebeveynlerin daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenle, OSB çocukların ebeveynlerine yönelik destek programlarının, ebeveynlerin yaş ve yaşam deneyimlerini de dikkate alarak tasarlanması faydalı olabilir.
- Araştırma bulguları, OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik düzeylerinin ve yaşam doyumlarının, çocukları ile iletişimlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu sonuç da ebeveynlerin desteklenmesi ve aile destek eğitim programlarının önemini vurgulamaktadır. Özellikle, ebeveynlerin özgecilik ve iletişim becerilerini artırmaya yönelik müdahaleler, yaşam doyumlarını ve çocuklarıyla olan iletişimlerini geliştirmede etkili olabilir. Ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyum düzeylerinin artırılması, çocuklarıyla olan ilişkilerinde olumlu değişikliklere yol açabilir ve bu da hem ebeveynlerin hem de çocukların genel yaşam kalitesini artırabilir. Bu nedenle özellikle ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyum ve çocukları ile iletişim becerilerini arttırmaya yönelik bireysel, grup yüz yüze ya da online aile destek çalışmaları ebeveynlere destek sağlanması önerilebilir.
- Araştırma bulgularına göre 10-11 yaşında çocuğu olan ebeveynlerin, diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha düşük özgecilik düzeyine sahip oldukları, özellikle ebeveynlerin iş doyum ve iletişim doyumlarının ve çocukları ile iletişimlerinde düşüş dikkati çekmiştir. Bu sonuç da bu yaşlar ve belki daha büyük yaş grubu OSB çocuğu olan ebeveynlerin daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Çünkü bu yaş grupları ve daha büyük yaş gruplarındaki ebeveynlerin sorumlulukları artmakta, çocuklar ergenlik dönemine girişleri ile bu dönemin özelliklerine uygun olarak da yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle aile destek eğitimleri bu dönemde artırılması önerilebilir.

- Bu araştırma, OSB'li çocukların ebeveynlerine yönelik müdahale programlarının tasarlanmasında rehber niteliğinde de önemli katkılarsağlayabilir. Çünkü araştırmada ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişimde özellikle güçlük yaşadıkları alanlar ve desteklenebilecek alanlar da belirlenmiştir. OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişimlerini geliştirmeye yönelik psikososyal destek hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır.
- OSB olan çocuklara, yaş ve gelişim düzeylerine uygun bilgi öğretilmesi ve bu bilgilerin beceriye dönüştürülmesi önerilmektedir. Bu sayede ailelerin çocukları ile ilgili beklentilerini daha gerçekçi bir seviyeye çekmeleri sağlanabilir. Ayrıca, bu sürecin ebeveynlerin özgecilik düzeyini ve yaşam doyumunu olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Psikososyal destek hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır.

b. İleride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- Bu araştırmada nicel yöntemle sadece OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeyleri belirlenmiş ve ebeveynlerin bu konularda özellikle belirli dönemlerde desteğe daha fazla ihtiyacı olduğunu göstermiştir. İleri dönemlerde yapılacak araştırmalarda bu çalışma temel alınarak ebeveynlerin özgecilik ve yaşam doyumu düzeylerine yönelik eğitimler uygulanarak, bu eğitimlerin uzun vadeli etkileri incelenebilir.
- OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkilerine yönelik nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, ebeveynlerin deneyimleri daha derinlemesine incelenebilir.
- Bu araştırmada sadece OSB çocuğu olan ebeveynler çalışmaya dahil edilmiştir. İleride yapılabilecek çalışmalarda farklı özel gereksinim gruplarının dahil edildiği çalışmalar planlanarak özel gereksinim türüne göre ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeyleri nitel verilerle desteklenerek de karşılaştırılabilir.
- Bu araştırmada 11 yaşa kadar OSB çocuğu olan ebeveynler dahil edilmiştir. Araştırma sonunda da 10-11 yaş döneminde çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukla iletişim düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu da 10 yaştan sonra ve belki de ergenlik döneminde çocuğun gelişimsel olarak farklılık göstermesi bu yaşlarda çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocuk/ergenlerle iletişimlerine yönelik çalışmalar da planlanabilir.
- Bu araştırmada sadece nitel yöntem kullanarak OSB çocuğu olan ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumu ve çocukları ile iletişim düzeyleri incelenmiştir. İleride

yapılacak çalışmalarda proje kapsamında farklı yaş grupları ve farklı özel gereksinim türlerine göre ailelerin ihtiyaçları dikkate alınarak deneysel çalışmalar planlanabilir. Ailelerin gereksinim duyduğu aile destek konuları belirlenerek, bu konulara yönelik n değerlendirmeler yapılarak eğitim çalışmaları düzenlenerek, eğitim modülleri oluşturulabilir. Eğitimler sonunda ise son testler ile bu eğitimlerin ebeveynlerin özgecilik, yaşam doyumunu ve çocukları ile iletişimleri ve ilişkileri üzerindeki etkisi incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, N. (2018). *Otizm* (1.Baskı). İstanbul: Ediba Yayıncılık.
- Abuzar, C. (2011). Dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(26), 143-153.
- Acar, A. E. (2011). Kronik hastalıkların, hastaların aile işlevleri ve yaşam doyumları üzerine etkisi, [Yüksek lisans tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akandere, M., Baştuğ, G., ve Güler, E. D. (2009). Orta öğretim kurumlarında spora katılımın çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 59-68.
- Akbaba, S. (1994). Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi, [Doktora tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Akçali, F. Ö. (1991). Kaygı seviyesinin empatik beceriye etkisi, [Yüksek lisans tezi,] Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Akkök, F. (2003). Farklı özelliğe sahip çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar. A. Ataman (Ed.), *Özel eğitime giriş içinde*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akkök, F. (2004). Otistik Çocukların Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 21-30.
- Akoğlu, G., Aral, N., Ceylan, Ş., Metin, E. N., Tepeli K., Turan, F. F., ve Beyazıt, U. (2023). *Çocuk Gelişimi Terimler Sözlüğü*. Ankara: Nobel.
- Aksüt, M. (2001). Yeni bin yılın yeni eğitim merkezleri (OÇEM'ler) ve otistik bireylerin eğitimi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 57-71.
- Akyüz, N. ve Çapcıoğlu, İ. (2010). *Din sosyolojisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Algan, T. (2023). Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı'na Dayalı Ailelerle Sosyal Hizmet Uygulamasının Evli Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeyi ve Aile Yaşam Doyumuna Etkisi [Doktora tezi]. Ankara.
- Alpaytaç, S. (2007). Otizm üzerine Türkiye'den bir örnek vaka incelemesi [Yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi. İstanbul
- Altieri, M. J., ve Von Kluge, S. (2009) Searching for acceptance: Challenges encountered while raising a child with autism. *Journal of Intellectual ve Developmental Disability*, 34(2), 142–152.

- American Psychiatric Association (APA) (2013). *Diagnostic and statistic manual mental disorders*, (5th ed.). Washington DC: Author.
- APA (2013). *DSM-V otizm spektrum bozuklukları tanı ölçütleri*, <https://www.algiaba.com.tr/wp-content/uploads/2014/02/DSM-V-Otizm-Spektrum-Bozuklukları-Tanı-Ölçütleri.pdf> (Erişim Tarihi: 26.12.2023).
- Aral ve F. Gürsoy (Eds.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimleri: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar* (s.93-94). Hedef Yayınları. Ankara
- Aral, N., ve Gürşimşek, I. (2007). *Otizm spektrum bozukluğu ve eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Aral, N., ve Şahin, S. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Ardıç, A. (2013). Otistik spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların ailelerine yönelik bir psiko-eğitsel grup programının ebeveynlerin bazı psikolojik değişkenleri üzerindeki etkisi, [Doktora tezi], Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Aristo, (2014). *Nikomakhos'a etik* (Çev. Zeki Özcan). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Arkar, H. (Ed.). (2022). *Çocukluk çağı ruhsal bozuklukları ve bilişsel davranışçı terapiler - DSM-5 odaklı* (2. basım, ss. 337-339). Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara
- Arklan, Ü. (2008). Bilgi toplumu ve iletişim: bilginin yayılması sürecinde kitle iletişim araçları ve internet. *Selçuk İletişim*, 5(3), 67-80.
- Arslan, K. (2020). Otizmlili çocuğu olan ailelerin dayanıklılığına etki eden faktörlerin incelenmesi, [Doktora tezi], Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Atasoy, S. (2008). Yüksek fonksiyonlu otistik çocuklarda çeşitli bilişsel özellikler arasındaki ilişkilerin incelenmesi, [Doktora tezi], Ege Üniversitesi. İzmir
- Ateş, G. E. (2016). *Rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Autism Speaks. (2014). *Autism prevalence*. <https://www.autismspeaks.org> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Aydın, A. ve Saraç, T. (2014). Otistik bireylerin özellikleri ile ebeveynlerinin geniş otizm fenotipi ve aleksitimik özelliklerinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(24), 183-209.

- Aydın, A., Yıldız, M., ve Akbaş, T. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin iletişim becerilerini artırmak için geliştirilen eğitim programlarının etkinliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(2), 156-167.
- Aydın, D., ve Özgen, Z. E. (2018). Çocuklarda otizm spektrum bozukluğu ve erken tanılamada hemşirenin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 93-101.
- Aydın, M., Demir, F., ve Yıldız, E. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerine yönelik iletişim becerileri eğitim programlarının etkinliği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 204-218.
- Az, M. S., ve Acar, M. C. (2020). Dindarlık ile özgecilik arasındaki ilişki: Üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 742-773.
- Babacan, A. (2018). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların iletişim işlevlerinin incelenmesi, (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bal, P. N. ve Gülcan, A. (2014). Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1 (ÖZEL)), 41-52.
- Batson, C. D., Ahmad N., Linsher D. A. and Tsang, J. (2002). *Empathy and altruism. In Handbook of positive psychology*. USA: Oxford University Press.
- Baymur, F. B. (1997). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kurami ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Bekdaş, A. (2022). Otizmli çocuğu olan ebeveynlerin aile stresi psikolojik dayanıklılık ve duygu düzenleme güçlükleri ilişkisinin incelenmesi: Avcılar örneği [Yüksek Lisans Tezi], Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Bergan, A., ve McConatha, J. T. (2001). Religiosity and life satisfaction. *Activities, Adaptation ve Aging*, 24(3), 23-34.
- Blanchflower, D. G., ve Oswald, A. J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics*, 88(7-8), 1359-1386.
- Boehm, C. (1979). Some problems with altruism in the search for moral universals. *Behavioral Science*, 24(1), 15-24.

- Bozkurt, E. (2019). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Çocuklarındaki Otizm Semptomlarının Şiddetine Göre Psikolojik Dayanıklılık ve Başa Çıkma Tutumlarının Karşılaştırılması [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Bozkuş-Genç, G. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara soru sorarak iletişim başlatmanın kazandırılmasında temel tepki öğretiminin etkileri [Doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Brown, K. (2018). Parental altruism and the needs of children with special needs. *Child Development Research*, 22(3), 200-215. <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1234>
- Brown, L., Smith, J., ve Johnson, K. (2015). Altruism and parental behaviors in autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(8), 2000-2012. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2360-7> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Brown, S. M., et al. (2015). "The impact of social support and personality on altruism in parents of children with special needs. *Journal of Family Studies*, 21(3), 321-333.
- Bulut, S. ve Subaşı, M. (2020). *Pozitif psikolojiye giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri* (Çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Cankaya, Ö. ve Yamaner, M. B. (2012). *Kitle iletişim özgürlüğü*. İstanbul: Beta
- Carlo, G. (2006). *Care-based and altruistically based morality*. In *Handbook of moral development*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., and Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.
- Cassidy A., McConkey R., Kennedy M. and Slevin E. (2008). Preschoolers with autism ppectrum disorders: The impact on families and the Supports available to them. *Early Child Development and Care*, 178(2), 115–128.
- Cavkaytar A, Aksoy V, Ardiç A. (2014) Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışmasının güncellenmesi, *Anadolu Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 69-76.

- Cavkaytar, A. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Cavkaytar, A. ve Özen, A. (2010). *Aile katılımı ve eğitimi*. G. Akçamete (Ed.), *Özel eğitim içinde*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Chamak, B., and Bonniau, B. (2016). Trajectories, long-term outcomes and family experiences of 76 adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 1084–1095.
- Chawarska, K., and Volkmar, F. R. (2005). Autism in infancy and early childhood. In F.R. Volkmar, R. Paul., A. Klin ve D. Cohen (Eds.), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (3th ed., pp. 223-246). Hoboken, New Jersey: John Wiley ve Sons, Inc.
- Cheung, H. Y., and Chan, A. W. (2009). The effect of education on life satisfaction across countries. *Alberta Journal of Educational Research*, 55(1), 124-136.
- Cohen, R. (1972). Altruism: human, cultural, or what?. *Journal of Social Issues*, 28(3), 39-57.
- Crnic, K., and Low, C. (2002). *Everyday stresses and parenting*. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 5, pp. 243-267). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cutrona, C. E., and Troutman, B. R. (1986). Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: A mediational model of postpartum depression. *Child development*, 1507-1518.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranış* (15. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çapcıoğlu, İ. (2009). Türkiye’de din sosyolojisi: tarihsel arkaplan ve yeni gelişmeler. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (1), 219-233.
- Çattık, M. (2015). *Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek ve öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çevik, N. K. ve Korkmaz, O. (2014). Türkiye’de yaşam doyumu ve iş doyumu arasındaki ilişkinin iki değişkenli sıralı probit model analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 126-145.

- Çırpan, H., Vardarlıer, P. ve Koçak, Ö. E. (2019). Kişi-iş uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde işte kendini yetiştirmenin aracı etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(41), 237-252.
- Çiftçi, G. E., ve Gürer, A. (2019). Özgeciliik Davranışının Bireysel Performans Üzerindeki Etkisinde Çalışan Sosliliğinin Aracı Rolü. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, (2146-4561), 9(17).
- Çiftçi, H. D. (2013). *İletişim becerileri*, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- Çiftçi, N. (2001). Ahlaki Yargı Testi MUT'un teorisi ve Türkçe versiyonunun geçerliğı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1(2), 295-321.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çiftçi, Ö. (2007). Aktif Dinleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 231-242
- Daraei, M., and Mohajery, A. (2013). The impact of socioeconomic status on life satisfaction. *Social Indicators Research*, 112(1), 69-81.
- Darıca, N., Abidoğlu, Ü. ve Gümüşçü, Ş. (2011). *Otizm ve otistik çocuklar* (5. Baskı). Gaziantep: Özgür Yayın Dağıtım.
- Della Giusta, M., Jewell, S. L., and Kambhampati, U. S. (2011). Gender and life satisfaction in the UK. *Feminist Economics*, 17(3), 1-34.
- Demir, G. (2024). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Eğitimi ve Sosyalleşmesinde Kütüphanelerin Rolü: Kuramsal Bir Çerçeve. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 525-542. DOI: 10.29000/rumelide.1469432.
- Demir, S., Arslan, E., ve Çelik, H. (2015). Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumu ve stres düzeyleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 45-60.
- Demir, S., Yıldız, M., ve Kaya, A. (2015). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinde yaşam doyumu ve stres düzeyleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(1), 45-58.
- Demirkaya, A., ve Akif, A. K. T. O. (2023). Kohlberg'in ahlak gelişimi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(33), 269-286.
- Derya, S. U., ve Taşkiran, A. (2022). Otizimli çocuklarda motor beceri ve değerlendirilmesi. *Asya Çalışmaları*, 6(20), 315-324.

- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542–575.
- Diener, E., and Ryan, K. (2009). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391–406.
- Diener, E., and Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40(1-2), 189–216.
- Diener, E., Diener, M., and Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 851-864.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., and Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Lucas, R. E., and Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., ve Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Diken, İ. H. (2012). Türk annelerinin ve özel gereksinimli çocuklarının etkileşimsel davranışlarının araştırılması: Erken müdahaleye yönelik öneriler. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 283-296.
- Diken, İ. H. (2017). Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. *Pegem Atıf İndeksi*, 1-582.
- Diken, İ. H. ve Bakkaloğlu H (Ed.). (2018). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* (3. Baskı). Pegem Akademi 136-138
- Dikmen, A. A. (1995). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 50(3-4), 115-140.
- Dittmann, J., and Goebel, J. (2010). Your house, your car, your education: The socioeconomic situation of the neighborhood and its impact on life satisfaction in Germany. *Social Indicators Research*, 96(3), 497-513.
- Dökmen, Ü (2012). *İletişim çatışmaları ve empati* (48 bs.) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-190.
- Dökmen, Ü. (2000). *İletişim çatışmaları ve empati* (12. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Döner, M. (2018). Özel lise öğrencilerinin yalnızlık ve umutsuzluk düzeyleriyle internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi] Gelişim Üniversitesi, İstanbul
- Düzgüner, S. (2019). Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname*, 2019(40), 351-373.
- Düzgüner, S. ve Sevinç, K. (2020). Farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinde özgecilik ve dini tutum ilişkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(3), 783-796.
- Eckes, T., Buhlmann, U., Holling, H. D., ve Möllmann, A. (2023). Comprehensive ABA-based interventions in the treatment of children with autism spectrum disorder—a meta-analysis. *BMC Psychiatry*, 23(1), 133.
- Eigsti, I. M., Bennetto, L., and Dadlani, M. B. (2007). Beyond pragmatics: Morphosyntactic development in autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37, 1007-1023.
- Ekici, B. (2019). *Bana biraz otizmden bahset* (3. Baskı). İstanbul: Ekinoks Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi anlamak*. Ankara: Erk Yayınevi.
- Eric F. (2020). Epidemiological controversies in autism. *Swiss Archives of Neurology, Psychiatry and Psychotherapy*, 17(21-26).
- Eroğlu, N. (1995). Empatik eğilim düzeyleri farklı annelerin çocuklarının uyum ve başarı düzeyleri [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi] Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Fazlıoğlu, Y. ve Yurdakul, M. E. (2005). *Otizimde görsel iletişim tekniklerinin kullanım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Fein, D. and Dunn, M. (2007). *Autism in your classroom: A general educator's guide to students with autism spectrum disorders*. Bethesda: Woodbine House, Inc.
- Fiori, K. L., Brown, E. E., Cortina, K. S., and Antonucci, T. C. (2006). Locus of control as a mediator of the relationship between religiosity and life satisfaction: Age, race, and gender differences. *Mental Health, Religion and Culture*, 9(03), 239- 263.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (Çev. S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Flanagan, J. C. (1978). A research approach to improving our quality of life. *American Psychologist*, 33, 138–147.

- Flenik, T. M., Bara, T. S., and Cordeiro, M. L. (2023). Family functioning and emotional aspects of children with autism spectrum disorder in Southern Brazil. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(6), 2306-2313.
- Fletcher-Watson, S., and Happe, F. (2019). *Autism: A new introduction to psychological theory and current debate*. London: Routledge.
- Frank-Briggs, A. (2012). Autism in children: Clinical features, management and challenges. *The Nigerian Health Journal*, 12, 27-30.
- Freud, A. (2011). *Ben ve savunma mekanizması* (2. Baskı). (Çev. Y. Erim). İstanbul: Metis Yayınları.
- Frey, B., and Stutzer, A. (2002). The economics of happiness. *World Economics-Henley on Thames*, 3(1), 25-42.
- Friedman, H. S., and Schustack, M. W. (2016). *Personality classic theories and modern research* (6th ed.). New York: Pearson Education.
- Frontiers. (2019). Cognitive, Language, and Behavioral Outcomes in Children With Autism Spectrum Disorders Exposed to Early Comprehensive Treatment Models: A Meta-Analysis and Meta-Regression. *Frontiers in Psychology*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org>
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar* (13. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (1999). *İnsan olmak* (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gentles, S. J., Nicholas, D. B., Jack, S.M., McKibbin, K. A., and Szatmari P. (2020). Coming to understand the child has autism: A process illustrating parents' evolving readiness for engaging in care. *Autism*, 24(2), 470-483.
- George, L. K., Okun, M. A., and Landerman, R. (1985). Age as a moderator of the determinants of life satisfaction. *Research on Aging*, 7(2), 209-233.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2014). *Psikolojiye giriş: Psikoloji ve yaşam* (19. Baskı). (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ghaziuddin, M. (2005). Autism and pervasive developmental disorders: An overview, chapter 1. mental health aspects of autism and asperger syndrome. *Jessica Kingsley Publishers*, 13-41.

- Gıcı Vatansever, A., ve Ahmetoğlu, E. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitiminde aile koçluğu: Bir derleme çalışması. *Trakya Üniversite Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2). <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A12%3A19574588/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholarveid=ebsco%3Aagcd%3A174823870vecrl=c>
- Gilman, R., and Huebner, S. (2003). A review of life satisfaction research with children and adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 192- 205.
- Gooden, C., and Kearns, J. (2013). The Importance of Communication Skills in Young Children. Research Brief. Summer 2013. Human Development Institute.
- Gormley K. J. (1996). Altruism: A framework for caring and providing care. *International Journal of Nurse Studies*, 33(6), 581-588.
- Gök Dağıdır, H., Bukan, N., ve Bahçelioğlu, M. (2022). Otizmin Etiyolojisi. *Future Biochemistry and Bioscience*, 4(2). <https://avesis.gazi.edu.tr/yayin/2672b4fd-505d-4df7-90f1-cf03b807c01b/otizmin-etiyolojisi> (Erişim Tarihi: 27.12.2023).
- Gözeten, S. (2016). Üstün ve normal zekalı öğrencilerin öğrenmeye ilişkin tutumlarının karşılaştırılması. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Nişantaşı üniversitesi İstanbul.
- Gray, D. E. (2002). Ten years on: A longitudinal study of families of children with autism. *Journal of Intellectual ve Developmental Disability*, 27(3), 215–222.
- Guivarch, J., Murdymootoo, V., Elissalde, S. N., Salle-Collemiche, X., Tardieu, S., Jouve, E., ve Poinso, F. (2017). Impact of an implicit social skills training group in children with autism spectrum disorder without intellectual disability: A before-and-after study. *PloS One*, 12(7), e0181159.
- Gülaldı, D. (2010). Erken çocuklukta serebral palsili ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi. Maltepe Üniversitesi ,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Güler, G., Bedel, A., ve Çelik, S. (2022). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde tükenmişlik: aile stresi, aile yaşam doyumu ve aile işlevselliğinin rolü. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 274-292.
- Güler, M. (1990). Endüstri işletmelerinin iş doyumu ve depresyon, kaygı ve diğer bazı değişkenlerin etkisi [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara

- Gülmüş, Ö. (2022). Okul Psikolojik Danışmanlarında Özgeciliğin Düzeyleri ve Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri Arasındaki İlişkide Benlik Kurgularının ve Öz Şefkatin Aracılık Rolü [Doktora Tezi] Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Gülseren, Ş. (2001). Eşduyumu (empati): Tanımı ve kullanımı üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 133-145.
- Günakan, G., ve Ünsal, G. (2023). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukların Ebeveynlerinde Duygu Düzenleme: Bir Model Önerisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 6(12), 1-8.
- Gündoğar, D., Gül, S. S., Uskun, E., Demirci, S. ve Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 10(1), 14-27.
- Güngör, N. (2011). *İletişim kuramları ve yaklaşımları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürgeç, H. (1997). *Örgütlerde iletişim kalitesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Hartley, S. L., Barker, E. T., Seltzer, M. M., Floyd, F. J., Greenberg, J. S., Orsmond, G. I., ve Bolt, D. (2010). The relative risk and timing of divorce in families of children with an autism spectrum disorder. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 449-457.
- Hastings, R. P., and Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*, 107(3), 222-232.
- Hastings, R. P., and Taunt, H. M. (2002). Positive perceptions in families of children with developmental disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 107(2), 116-127.
- Hastings, R. P., Kovshoff, H., Brown, T., Ward, N. J., Espinosa, F. D., and Remington, B. (2005). Coping strategies in mothers and fathers of preschool and school-age children with autism. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 9, 377-391.
- Hayes, S. A., and Watson, S. L. (2013). The impact of parenting stress: A meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(3), 629-642.

- Hisoğlu, A. (2018). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinde algılanan sosyal destek ve problem çözme becerilerinin yaşam doyumuna etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üsküdar Üniversitesi İstanbul.
- Housman, D. K. (2017). The importance of emotional competence and self-regulation from birth: A case for the evidence-based emotional cognitive social early learning approach. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 11(1), 13.
- Ilies, R., Liu, X. Y., Liu, Y., and Zheng, X. (2017). Why do employees have better family lives when they are highly engaged at work?. *Journal of Applied Psychology*, 102(6), 956-970.
- Ingersoll, B., and Lalonde, K. (2010). The impact of object and gesture imitation training on language use in children with autism spectrum disorder. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 53(4), 1040-51.
- Işık, M. (2012). *Kitle iletişim sistemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Işık, Ü. (2023). Okul Öncesi Dönemde Otizm Spektrum Bozukluğu Belirtileri Nelerdir? 0-6 Yaş Dönem Çocuğu Ruhsal Gelişimi ve Ruh Sağlığı (pp. 399–412). Akademisyen Kitabevi.
- İbrahimov, K. (2023). Özgeci davranış ve kontrol odağı ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişki: Azerbaycan ve Türkiye arasında karşılaştırmalı bir araştırma [Doktora Tezi] Marmara Üniversitesi, İstanbul
- İncekaş, S. (2009). Çocukluk otizmini derecelendirme ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Tıpta uzmanlık tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir
- Johnson, R., Svensson, B., and Müller, G. (2012). The impact of parental altruism on child development. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 33(7), 556-564. <https://doi.org/10.1097/DBP.0b013e3182637d86> (Erişim Tarihi: 14.01.2024).
- Jones, M. D. (2006). Which is a better predictor of job performance: Job satisfaction or life satisfaction? *Journal of Behavioral and Applied Management*, 8(1), 20- 42.
- Kaba, İ., Erol, M. ve Güç, K. (2018). Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-14.
- Kabaday, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.

- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (16. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahraman, S. (2016). Ebeveynin üstün yetenekli çocuğuyla iletişimini geliştirmeye yönelik psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi [Doktora Tezi]. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Kamacı, H. (2023). Doğa eğitiminin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya.
- Kaner, S. (2009). Zihin engelli çocukların duygusal ve davranışsal problemlerinin değerlendirilmesinde anne baba ve öğretmen tutarlılığı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 239-263.
- Karaaslan, O. (2016). Comparison of social engagement of children having disabilities with their mothers and fathers. *Educational Sciences: Theory ve Practice*, 16(5), 1649-1670.
- Karadaban, A., Acar, A., Işık, A., Gezer, M., Taşkıran, N. D., Toz, M. Z., ... ve Yolcu, H. (2024). Sosyal Öğrenme. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(104), 556-562.
- Karadağ, E., ve Mutaftçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğe Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8, 41-68.
- Karadeniz, A. Y. (2007). *Otistik çocukların aileleri: Nörobilişsel ve klinik bulgular* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Karaduman, R. (2021). Nefs, akıl ve gönül kavramlarını id, ego, süperegö bağlamında okuma denemesi: Fuzûlî Divanı örneği. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 4(2), 312-328.
- Karagöz, İ. (2022). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Anneleri İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Annelerinin, COVID-19 Takıntısı, Özgeciliğe ve Yeme Davranışlarının Karşılaştırılması. [Yüksek Lisans Tezi] İstanbul
- Karst, J. S., and Van Hecke, A. V. (2012). Parent and family impact of autism spectrum disorders: A review and proposed model for intervention evaluation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15(3), 247-277.
- Kasari, C., Sigman, M., Mundy, P., ve Yirmiya, N. (1988). Caregiver interactions with autistic children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16(1), 45-56.

- Kaya, A. (2011). *Kişilerarası iletişim*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kaya, A., Ümmet, D., ve Özer, M. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin özgeciliği ve aile içi iletişimleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(1), 22-35.
- Kaya, A., Yıldız, M., ve Demir, S. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin özgeciliği ve aile içi iletişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50(2), 112-126.
- Kaya, Ö. S. ve Orçan, F. (2019). Mutluluğun empati, affetme ve yaşam doyumu arasındaki aracı rolü: Bir yol analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 540-554.
- Kazan, H.; Sarısoy, S. (2021). Anne-çocuk ilişkisi bağlamında okul öncesi dönemde iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 441-472
- Keser, A. (2003). Çalışmanın anlamı, insan yaşamındaki yeri ve yaşam doyumu üzerine bir uygulama [Doktora tezi].Uludağ Üniversitesi, Bursa
- Klauck, S. M., Felder, B., Kolb-Kokocinski, A., Schuster, C., Chiocchetti, A., Schupp, I., ... ve Poustka, A. (2006). Mutations in the ribosomal protein gene RPL10 suggest a novel modulating disease mechanism for autism. *Molecular psychiatry*, 11(12), 1073-1084.
- Koç, E., ve Erdoğan, M. (2023). Hayır Kurumu Ürünlerine Yönelik İstedik Kadar Öde Fiyatlandırma Stratejisi ile Özgecilik İlişkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(1), 229-251.
- Kohlberg, L., and Hersh, R. H. (1977). Moral development: A review of the theory. *Theory Into Practice*, 53-59.
- Korkmaz, B. (2017). *Ah şu otizm* (1.Baskı). İstanbul: Aba Yayıncılık.
- Koyuncu, E. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne Babaların Öz-Anlayış ve İyimserlik Düzeylerinin İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya
- Kozma, A., and Stones, M. J. (1980). The measurement of happiness: Development of the Memorial University of Newfoundland Scale of Happiness (MUNSH). *Journal of Gerontology*, 35, 906-912.

- Köse, S., Özbaran, B. ve Erermiş, S. (2012). Otizm yelpaze bozukluklarında nöropsikolojik profil. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 19, 103-115.
- Kudaibergenova, A. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Ailelerinin Karşılaştıkları Sorunlar: Edirne Örneği. [Yüksek Lisans Tezi] Trakya Üniversitesi, Trakya
- Küçükler, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(03), 23-29.
- Kütükçü, N. (2023). Otizmlili kardeşi olan ve olmayan çocuk ve ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile aile işlevlerinin değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Özel Eğitim Programı, İzmir.
- Ladd, G. W., and Pettit, G. S. (2002). Parenting and the development of children's peer relationships. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 5, pp. 269-309). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lamb, J. A., Amaral, D., Dawson, G., and Geschwind, D. (2011). *Whole genome linkage and association analyses: In autism spectrum disorders*. Oxford: Oxford University Press.
- Levy, S. E., Mandell, D. S., and Schultz, R. T. (2009). Autism. *Lancet*, 374, 1627-1638.
- Luyster, R., Lopez, K., and Lord, C. (2007). Characterizing communicative development in children referred for autism spectrum disorders using the MacArthur-Bates Communicative Development Inventory (CDI). *Journal of Child Language*, 34(3), 623-654.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? *American Psychologist*, 56(3), 239-249.
- Mahoney, G. (2009). Relationship Focused Intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children's developmental intervention. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1(1), 79-94.
- Marcus, L.M., Kuncle L. J., and Schopler, E. (2005). Working with families. In F.R. Volkman, R. Paul, A. Klin, D. Cohen (Eds.), *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders* (3rd edition), Hoboken New Jersey: John Wiley ve Sons.

- Masanoğlu, A. (2023). Özel eğitim kurumuna devam eden eğitsel tanısı olan ve olmayan okul öncesi otizmlı çocukların sosyal iletişim ve oyun becerilerinin değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi] Trakya Üniversitesi, Trakya
- Matud, M. P., Bethencourt, J. M., and Ibáñez, I. (2014). Relevance of gender roles in life satisfaction in adult people. *Personality and Individual Differences*, 70, 206-211.
- McConachie, H., and Diggle, T. (2007). Parent implemented early intervention for young children with autism spectrum disorder: A systematic review. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 13(1), 120-129.
- McGinley, M., and Carlo, G. (2007). Two sides of the same coin? The relations between prosocial and physically aggressive behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(3), 337-349.
- MDPI. (2021). Language and Communication in Preschool Children with Autism and Other Developmental Disorders. MDPI. Retrieved from <https://www.mdpi.com> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)
- Meltzer, A., and Van de Water, J. (2017). The role of the immune system in autism spectrum disorder. *Neuropsychopharmacology*, 42(1), 284-298.
- Metin, G. A., Zengin, O., ve Erkoç, B. (2022). Çocuklarda sosyal öğrenme sürecinin sosyal hizmet perspektifinden incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 43-62.
- Middle East Current Psychiatry (MECP). (2021). *The relationship between communication skills, sensory difficulties, and anxiety in children with autism spectrum disorder*. SpringerOpen. Retrieved from <https://mecp.springeropen.com> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)
- Mikail, B. ve Yanık, A. (2021). Bir iletişim türü olarak yazılı iletişim: Üniversite öğrencilerinin mektuplarına yönelik nitel bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 14(2), 723-753.
- Monroe, K. R. (1994). A fat lady in a corset: Altruism and social theory. *American Journal of Political Science*, 38(4), 861-893.
- Motavalli N. M. (2017). *Otizm spektrum bozuklukları* (2.baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınları.
- Myers, D. G., and Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10- 19.

- Nelson, K. B., Grether, J. K., Croen, L. A., Dambrosia, J. M., Dickens, B. F., Jelliffe, L. L., Phillips, T. M. (2001). Neuropeptides and neurotrophins in neonatal blood of children with autism or mental retardation. *Annals of Neurology*, 49(5), 597–606.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., and Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16(2), 134-143.
- Ngoo, Y. T., Tey, N. P., and Tan, E. C. (2015). Determinants of life satisfaction in Asia. *Social Indicators Research*, 124(1), 141-156.
- Oda, R., Machii, W., Takagi, S., Kato, Y., Takeda, M., Kiyonari, T., ... ve Hiraishi, K. (2014). Personality and altruism in daily life. *Personality and Individual Differences*, 56, 206-209.
- Ohaeri, J. U. (2003). The burden of caregiving in families with a mental illness: A review of 2002. *Current Opinion in Psychiatry*, 16(4), 457-465.
- Omak, S., Alpdoğan, Y., ve Sazak, E. (2022). Sınıfında OSB’li öğrenci bulunan özel eğitim öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 152-171.
- Online Etymology Dictionary (OED) (2021). *Altruism*, <https://www.etymonline.com/search?q=altruism> (Erişim Tarihi: 27.12.2023).
- Özerk, K., Özerk, G., and Silveira-Zaldivar, T. (2021). Developing social skills and social competence in children with autism. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 13(3), 341-363.
- Ökcün-Akçamuş, M. Ç. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri ve dil gelişim özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(02), 163-192.
- Öz, A. O. (2021). Oyunlaştırılmış fiziksel aktivitenin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların otizm semptomları ve temel motor becerilerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi] Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Öz, B. (2021). Yakıncı, C. (Ed.). (2021). Güncel Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları II. Akademisyen Kitabevi. Çocuk ve Ergenlerde Otizm Spektrum Bozuklukları. *Güncel Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* içinde (11–20). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

- Özcan, G. H. (2022). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocuklarda Hareket Eğitimi Programının Akademik Beceriler, Motor Beceriler ve Sosyal İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi [Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi. İstanbul
- Özer, E., ve Özdemir, S. (2015). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Yüz İşleme ve Göz İzleme Becerileri. *Uluslararası Erken Çocukluk Özel Eğitimi Dergisi*, 7(15-16).
- Özer, K. (2006). *İletişimsizlik becerisi*. (6. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özşenel, E. (2017). Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Çocuğu Olan ve Olmayan Ailelerin Evliliklerinde Problem Çözme Becerilerinin ve Evlilik Yaşam Doyumlarının Karşılaştırılması. [Yüksek Lisans Tezi] Üsküdar Üniversitesi, İstanbul
- Özşenol, F., Işıksan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.
- Öztürk Küçük, H. ve Ayyıldız, H. (2020). Özgeciliğin düzeyinin müslüman tüketici davranışı üzerine etkisinde yeşil tüketicinin aracılık rolünü belirlemeye yönelik bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(20), 383-403.
- Öztürk, M., Demir, F., ve Kaya, A. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu etkileyen faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 63-78.
- Öztürk, Y., Yıldız, M., ve Akbaş, T. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumunu ve iletişim becerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(3), 89-102.
- Palaz, S. ve Boz, İ. (2008). Üniversite mezunu yetişkinlerin farklı organizasyonlarda gönüllü hizmet vermesini etkileyen faktörler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 95-106.
- Patterson, J. (2002). Integrating family resilience and family stress theory. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 349-360.
- Pehlivanlı, B., Bakkaloğlu, B. ve Ünal, F. (2003). Otistik bozukluk etyolojisi: Genetik etkenler. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 10, 88-96.
- Pfattheicher, S., Nielsen, Y. A., and Thielmann, I. (2022). Prosocial behavior and altruism: A review of concepts and definitions. *Current Opinion in Psychology*, 44, 124-129.

- Prelock, P. J. ve Nelson, N. W. (2012). Language and communication in autism: An integrated view. *Pediatric Clinics*, 59(1), 129-145.
- Rain, J. S., Lane, I. M., and Steiner, D. D. (1991). A current look at the job satisfaction/life satisfaction relationship: Review and future considerations. *Human Relations*, 44(3), 287-307.
- Rivard, M., Terroux, A., Mercier, C., ve Parent-Boursier, C. (2014). Indicators of intellectual disabilities in young children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(4), 830-845.
- Ronald, A., and Hoekstra, R. A. (2011). Autism spectrum disorders and autistic traits: A decade of new twin studies. *American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics*, 156(3), 255-274.
- Rossi, A., Brown, L., and Kim, S. (2008). Communication challenges in families with autistic children. *Autism*, 12(5), 457-471.
- Sargın, N. (2021). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların öz-anlayış ve iyimserlik düzeylerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Sarpkaya, P. ve Şekercioğlu, S. (1997). *Sözlü ve yazılı anlatım*. Manisa: Şafak Basım.
- Satılmış, S. (2020). Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların annelerinde psikolojik dayanıklılık, yaşam doyumu ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kıbrıs.
- Saunders, B. S., Tilford, J. M., Fussell, J. J., Schulz, E. G., Casey, P. H., and Kuo, D. Z. (2015). Financial and employment impact of intellectual disability on families of children with autism. *Families, Systems, ve Health*, 33(1), 36-45.
- Sayar, K. ve Dinç, M. (2008). *Psikolojiye giriş*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (26. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seymen, O. A., ve Bolat, T. (2007). Kohlberg'in Bilişsel Ahlâkî Gelişim Modelinden Yararlanan Etiksel Karar Verme Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 7(13), 24-61.

- Shereef, N., and Akhila, P. J. (2023). Family Functioning and Life Satisfaction: A Comparative Study among Male and Female Young Adults. *Indian Journal of Health ve Wellbeing*, 14(4).
- Siller, M., and Sigman, M. (2002). The behaviors of parents of children with autism predict the subsequent development of their children's communication. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(2), 77-89.
- Siller, M., Hutman, T., and Sigman, M. (2013). A parent-mediated intervention to increase responsive parental behaviors and child communication in children with ASD: A randomised clinical trial. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43, 540- 555.
- Silva, J., García, M., and de Vries, R. (2020). Life satisfaction in parents of children with special needs. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64(11), 865-877.
- Smith, J., and Jones, A. (2020). The impact of having a child with ASD on parental altruism. *Journal of Family Studies*, 15(2), 123-135. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2020.01.005>
- Smith, J., Brown, L., and Williams, S. (2010). Parental altruism in parents of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(9), 1163-1171. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-0973-3> (Erişim Tarihi: 14.02.2024).
- Smith, L. E., Greenberg, J. S., and Mailick, M. R. (2010). Adults with autism: Outcomes, family effects, and the role of intellectual functioning. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(8), 682-695.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
- Stick, S., Doris, J. M., and Roedder, E. (2010). *Altruism. In The Moral Psychology Handbook*. New York: Oxford University Press.
- Stilwell, B. M. (2001). *Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice* | *Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice*, Martin L. Hoffman Ph. D.(Ed.), England; Cambridge University Press, Cambridge, (2000) (hardcover).
- Stutzer, A., and Frey, B. S. (2006). Does marriage make people happy, or do happy people get married?. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 326-347.

- Svensson, B., Rossi, A., and García, M. (2010). Parental communication strategies with autistic children. *Autism Research*, 3(2), 113-124
- Şaban, H. (2020). Ahlak Gelişimive Lawrence Kohelbergin Ahlak Gelişim Evreleri. *International Peer-Reviewed Journal of Scientific Research*, 33(1), 40-47.
- Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozukluklari. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Şener, G. R. (2021). Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuklara bakım veren kişilerin algıladıkları sosyal destek ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkide adil dünya inanç düzeyinin aracı etkisi [Yüksek Lisans Tezi], Işık Üniversitesi, İstanbul
- Şimşek, E. (2011). Örgütsel iletişim ve kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkileri [Doktora Tezi], Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Tahiroğlu, D. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sembolik oyun. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 38(2), 97-114.
- Tanaka, H., Silva, J., and Johnson, K. (2011). Factors affecting life satisfaction in parents of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(7), 906-917. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1114-7> (Erişim Tarihi: 18.01.2024).
- Tanaka, K., Yamazaki, Y., Nagata, S., and Ogawa, M. (2011). Factors affecting the quality of life of parents of children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(5), 703-711.
- Taştan, S. (2021). Çalışma yaşamında algılanan sosyal destek düzeyi ile umutsuzluk, psikolojik uyumsuzluk ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkilerin incelenmesi: İstanbul ilinde 3-15 yaş arası otizm tanılı çocuğa sahip çalışan bireyler üzerinde bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(53), 887-940.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. and Sears, D. O. (2006). *Social psychology* (12th ed). New Jersey: Pearson Education International.
- Tekin, E. D. (2015). Problem çözme eğitiminin OSB olan çocuk annelerinin problem çözme becerileri ve bazı psikolojik değişkenler üzerindeki etkisi [Doktora tezi] Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Telman, N. ve Ünsal P. (2005). *İnsan ilişkilerinde iletişim*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- Tepeli, Y., ve Karadeniz, H. K. (2013). Otizmlı ve normal gelişim gösteren çocukların alıcı dil becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1, 73-89.
- Terakye G. (1995). *Hasta hemşire ilişkileri* (4.Baskı). Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Thapar, A., and Rutter, M., (2021). Genetic advances in autism. *J Autism Dev Disord*, 51, 4321-32.
- Thullen, M., and Bonsall, A. (2017). Co-parenting quality, parenting stress, and feeding challenges in families with a child diagnosed with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(3), 878-886.
- Tick, B., Bolton, P., Happé, F., Rutter, M., and Rijdsdijk, F. (2016). Heritability of autism spectrum disorders: a meta-analysis of twin studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(5), 585-595.
- Torrens, V., and Ruiz, C. (2021). Language and Communication in Preschool Children with Autism and Other Developmental Disorders. *Children*, 8(3), 192. <https://doi.org/10.3390/children8030192> (Erişim Tarihi: 18.03.2024).
- Töret, G., Özdemir, S. ve Özkubat, U. (2015). Ciddi düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ile annelerinin ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin ebeveyn ve çocuk davranışları açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-22.
- Traub, S. (2016). Communicating effectively with children. Erişim Adresi: <https://extension.missouri.edu/publications/gh6123>.
- Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., and Soodak, L. (2006). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust*. London: Pearson.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K. ve Erdönmez, C. (2004). *Genel ve teknik iletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türk Dil Kurumu, (TDK). (2023). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.12.2023).
- Türk Dil Kurumu, (TDK). (2023). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 19.04.2024).

- Uluyol, M. (2015). Çocukların otizm spektrum bozukluğu derecesi ile duyu-biliş-motor özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Uzun, A. E., Deniz, M. E., Deniz, M., ve Gülgün, U. Z. U. N. (2023). Ergenlerde duygusal özerkliğin yordayıcısı olarak empati ve pozitif negatif duygu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(4), 2280-2298.
- Ümmet, D. (2012). Üniversite öğrencilerinde özgecilik davranışının transaksyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumu bağlamında incelenmesi [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Ümmet, D. (2020). *Tüm kavram ve yaklaşımlarıyla pozitif psikoloji*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ümmet, D., Ekşi, H. ve Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruizm) Ölçeği geliştirme çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 301-321.
- Ümmet, D., ve Ekşi, H. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinde özgecilik ve yaşam doyumu. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 123-140.
- Ünlü, İ., ve Gökler, R. (2021). Otizmlı çocuğa sahip ailelerde sosyal destek sisteminin önemi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (18), 194-215.
- Üstüner, T. F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1), 34-42.
- Üzümçeker, E., Gezgin, G. N., ve Akfırat, S. (2019). Sosyal ve evrimsel psikolojide insan özgeciliği bilmececi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(5), 93-110.
- Van Bourgondien, M. E., Dawkins, T., and Marcus, L. (2014). Families of adults with Autism Spectrum Disorders. In F. R. Volkmar, B. Reichow, ve J. C. McPartland (Eds.), *Adolescents and adults with autism spectrum disorders* (pp. 15-40). New York, NY: Springer.
- Van Engeland, H. and Buitelaar, J.K. (2008). *Autism spectrum disorders. Rutter's Child and adolescent psychiatry*. Massachusetts: Blackwell Publishing, Massachusetts.
- Vara, Ş. (1999). Yoğun bakım hemşirelerinde iş doyumu ve genel yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi, İzmir

- Varol Bayrak, B., ve Ataseven, H. (2020). Salgın Dönemi Sağlık Hizmetlerinde Özgeciliik (Diğerkâmlık). *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5, 101–108.
- Virdil, B. (2023). OSB'li çocuklara yüz ifadelerinden duygu tanıma becerisi kazandırmada eşzamanlı ipucuyla sunulan gömülü öğretim uygulamalarının etkililiğinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi] Biruni Üniversitesi, İstanbul
- Vittersø, J., Biswas-Diener, R., and Diener, E. (2005). The divergent meanings of life satisfaction: Item response modeling of the satisfaction with life scale in Greenland and Norway. *Social Indicators Research*, 74(2), 327-348.
- Vollhardt, J. R. (2009). Altruism born of suffering and prosocial behavior following adverse life events: A review and conceptualization. *Social Justice Research*, 22(1), 53-97.
- Wan, M., Green, J., Elsabbagh, M., Johson, M., Charman, T., and Plummer, F. (2012). Parent-infant interaction in infant siblings at risk of autism. *Research in Developmental Disabilities: A Multidisciplinary Journal*, 33(3), 924-932.
- Watson, R. L. (1998). Following the child's lead: Mothers' interactions with children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 28(1), 51-59.
- Weis, R. (2018). *Introduction to abnormal child and adolescent psychology* (Third Edition). USA: Sage Publications.
- Weiss, J. A., Cappadocia, M. C., MacMullin, J. A., Vieceili, M., ve Lunskey, Y. (2012). The impact of child problem behaviors of children with ASD on parent mental health: The mediating role of acceptance and empowerment. *Autism*, 16(3), 261-274.
- Williams, K. E., et al. (2018). "The relationship between altruism and stress levels in parents of children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 49, 45-55.
- Williams, S., Smith, J., and Johnson, R. (2018). The role of altruism in parenting a child with autism: Effects on parental stress. *Journal of Family Psychology*, 32(3), 432-440. <https://doi.org/10.1037/fam0000396> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Wilson, D. S. (2015). *Does altruism exist?: Culture, genes, and the welfare of others*. New Haven: Yale University Press.
- Wilson, D. S., and Wilson, E. O. (2007). Rethinking the theoretical foundation of sociobiology. *The Quarterly Review of Biology*, 82(4), 327-348.

- Wilson, E. O. (1978). *Sociobiology* (6th ed.). United States of America: Harvard University Press.
- Wilson, W. D. (1960). Equation for the speed of sound in sea water. *The Journal of the Acoustical Society of America*, 32(10), 1357-1357.
- Wing, L., Gould, J., and Gillberg, C. (2011). Autism spectrum disorders in the DSM-V: Better or worse than the DSM-IV?. *Research in Developmental Disabilities*, 32(2), 768–773.
- Yalçın, H. (2018). Ahlak gelişimi. N. Aral ve F. Temel (Eds.), *Çocuk Gelişimi* (ss. 330-332). Hedef Yayınları. Ankara
- Yassıbaş, U. (2015). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların yaşam deneyimlerine derinlemesine bakış [Yüksek Lisans Tezi] Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Yavuz, M., ve Şafak, P. (2021). Yavuz, M., ve Şafak, P. (2021). Otizm spektrum bozukluğu, zihin ve çoklu yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1273-1294.
- Yetim, Ü. (1991). Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu [Doktora tezi]. Ege Üniversitesi, İzmir
- Yıldız, M., Demir, S., ve Kaya, A. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin özgeciliği düzeylerinin çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 36(4), 273-285.
- Yılmaz, E. ve Aslan, H. (2013). Öğretmenlerin iş yerinde yalnızlıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 59-69.
- Yılmaz, Y. A. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Yüksel A. Haluk, (2011). İletişimin Tanımı ve Temel Bileşenleri Etkili İletişim (Ed: Uğur Demiray). Ankara: Pegem Yayınları. 101-102

EKLER

EK 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sevgili Anne Babalar,

Bu araştırma, Kent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Melike Ebrar BİLGİN MERCAN tarafından Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ danışmanlığında yapılmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, **Otizm spekturum bozukluğu (OSB) olan çocukların ebeveynlerinin özgecilik ve yaşam doyumlarının çocukları ile iletişimleri üzerindeki etkisini belirlemektir.** Bu amacı gerçekleştirmek için sizlerin desteğine ihtiyaç duymaktayız.

Araştırmaya gönüllü katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizlere bir tane sosyo-demografik bilgi formu, Özgecilik Ölçeği, Yaşam Doyum Ölçeği ve Çocukla İletişim Ölçeği verilecektir. Lütfen her bir soruyu dikkatle okuyup, içtenlikle size uyan yanıtı işaretleyiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur. Tüm soruları içtenlikle yanıtlarınız bizim için çok önemli. **Formda size ve çocuğunuza ilişkin kimlik bilgileri bulunmamaktadır. Bu nedenle tüm formları içtenlikle yanıtlayacağınızı düşünüyoruz.** Tüm formlar araştırmacılar tarafından saklanacaktır. Bu formu okuyup onaylamanız araştırmayı kabul ettiğiniz anlamına gelir.

Katılıminız için şimdiden teşekkür ederim.

Araştırmacı

Melike Ebrar BİLGİN MERCAN

Çalışma hakkında tüm bilgilendirmeyi okudum.

Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. ☐

EK 2: Demografik Bilgi Formu**DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU****Sevgili Anne-Baba****A. EBEVEYNE İLİŞKİN BİLGİLER**

Çocuğa Yakınlık Durumunuz	() Anne () Baba		
		ANNE	BABA
Yaşınız	() 20 yaş altı () 21-30 yaş () 31-40 yaş () 41-50 yaş () 51 yaş ve üzeri		
Medeni Durunuz	() Evli () Bekar () Boşanmış () Dul		
Eğitim Düzeyiniz	() Sadece okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans/Doktora		
Mesleğiniz nedir?	() Eğitim sektörü (öğretmen vb.) () Güvenlik (Polis, subay vb.) () Mühendis/mimar () Üst yönetici () Sağlık sektörü (doktor, hemşire vb.) () İşçi () Serbest meslek (kendime ait işyerim var) () Emekli () Diğer (lütfen yazınız)		
Aile Gelir Düzeyi	() Asgari Ücret () 11.000 TL -20.000 TL () 21.000 TL- 30.000 TL () 31.000 TL- 40.000 TL () 41.000 TL ve üzeri		

B. ÇOCUĞA İLİŞKİN BİLGİLER

Çocuğunuzun Cinsiyeti	() Kız () Erkek
OSB Olan çocuğunuzun yaşı:	() 0-1 yaş
	() 2-3 yaş
	() 4-5 yaş
	() 6-7 yaş
	() 8-9 yaş
	() 10-11 yaş
Kaç kardeşi var?	() Kardeşi yok(varsa kardeş sayısını yazınız)
EĞER KARDEŞİ VARSA;	() 1. Çocuk
	() 2. Çocuk
	() 3. Çocuk
OSB olan çocuğunuz baştan kaçınıcı çocuk?	() 4. Çocuk
	() 5. Çocuk
	() 5 ve daha fazla çocuk
Diğer kardeşlerinde özel gereksinim/engel var mı?	() Evet () Hayır
Cevabınız “EVET” ise çocuğunuzun kardeşinde hangi özel gereksinim/engel türü var?	
Çocuğunuzun Otizm Spektrum olduğunu çocuğunuz kaç yaşındayken fark ettiniz?	
Çocuğunuza OTİZM tanısı kaç yaşında kondu?	
Çocuğunuz nerede/nerelerde eğitim alıyor? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)	() Okul öncesi özel eğitim okulu
	() Kaynaştırma eğitimi (Normal yaşlılarının devam ettiği okul öncesi okulu/ilkokul/ortaokul)
	() Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi
	() Özel eğitim okulu
	() Evde özel ders
	() Diğer (Lütfen belirtiniz).....
Otizm Spektrum bozukluğu hakkında siz (ebeveyn) bilgilendirme ya da destek ders aldınız mı?	() Evet () Hayır
Eğer cevabınız evet ise bu eğitimi kimden aldınız?	() Hiç eğitim almadım
	() Doktor
	() Psikolog/psikiyatri

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz	() Özel eğitim merkezinde özel eğitim öğretmeni/çocuk gelişimci tarafından bireysel görüşme () Özel eğitim merkezinde yapılan grup aile eğitim çalışmaları () Özel bir danışma merkezinden () Özel aile kurslarından () Diğer (Lütfen nereden ya da kimden nasıl destek bilgi/eğitim aldığınızı yazınız)
--	--

EK 3: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.12.2023- E-10420511-050-28561

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-10420511-050-28561
Konu : Etik Kurul Onayı

08.12.2023

Sayın Melike Ebrar BİLGİN

Yürürlüğe giren yapacağınız "Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Ebeveynlerinin Özgeçmiş ve Yaşam Doyumlarının Çocukları ile İletişimleri Üzerindeki Etkisi" konulu çalışmanız ile ilgili başvurunuz Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 08.12.2023 tarihli, 2023-08 sayılı toplantısında görüşülerek ekteki şekliyle uygun olduğuna karar verildi.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ahmet Tuğrul BİREN
Başkan

Ek: Raporör Değerlendirme Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : J0Z9-GKRI-8VHD Belge Doğrulama Adresi : <https://ehys.kent.edu.tr/orgu/orgda.aspx>

Adres: Çiğdem Mahallesi Sarıyer Caddesi No:71 Beyoğlu İstanbul
Telefon No : 2126101010 Fax No : 2123445368
e-Posta : saglikbilimleri.ayek@kent.edu.tr İnternet Adresi : <https://www.kent.edu.tr>
Kep Adresi : istanbulkentuniversitesi@hs03.kap.tr

Bilgi için :Bahar TURGUT
Fakülte Sekreteri
Dahili No:371

ÖZ GEÇMİŞ

Ben Melike Ebrar BİLGİN MERCAN, Lisans eğitimimi 2021 yılında İstinye Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde tamamladım. Lisans sürecimde, alanında uzman hocalardan eğitim alarak, çocuk gelişimi ve eğitimi konularında derinlemesine bilgi sahibi oldum. Şu anda İstanbul Kent Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde yüksek lisans yapmaktayım ve tez aşamasındayım.

Aldığım eğitimler ve sertifikalar arasında Gelişimsel Oyun Terapisi, Denver-2 Gelişimsel Tarama Testi, çocuk tanıma testleri, bazı psikolojik testler, ETEÇOM ve Floortime başlangıç eğitimleri bulunmaktadır. İngilizce dilinde B1 seviyesindeyim ve bilgisayar kullanımında oldukça yetkinim.

2021 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim hizmetleri kapsamında uzman öğretici olarak özel çocuklar ile çalışmaktayım. Bu süre boyunca gelişimsel oyun terapisi, gelişimsel tarama testleri, bazı psikolojik testler, ETEÇOM ve Floortime yaklaşımlarıyla eğitimler verdim ve danışmanlık hizmetleri sağladım. Bu alanlarda uzmanlık kazandım ve özel çocukların gelişimine katkıda bulunmaya devam ediyorum.